

Příspěvek k prostorovému uspořádání obytných areálů z konce středního eneolitu Řivnáčské osídlení ve Vlíněvsi

Ein Beitrag zur räumlichen Anordnung von Wohnarealen
am Ende des mittleren Äneolithikums
Die Řivnáč-Besiedlung in Vlíněves, Mittelböhmen

Miroslav Dobeš – Petr Limburský – René Kyselý –
Jan Novák – Tereza Šálková

Několiakletý výzkum v pískovně ve Vlíněvsi (okr. Mělník) zachytil značné množství pramenů různých pravěkých období, mezi nimi i řivnáčské kultury ze středního eneolitu (ca 3000 BC). Na základě jejich publikace, včetně analýz rostlinných makrozbytků, osteologické a antrakologické, jsou řešeny zejména otázky spojené s proměnlivostí archeologizace sídelních forem rovinných sídlišť řivnáčské kultury. Zvýšená pozornost je věnována výpovědi vyplývající z prostorové korelace zahloubených objektů dané kultury s obdobně datovanými intruzemi z mladších situací, pro jejíž studium naleziště poskytuje mimořádně příznivé podmínky.

Čechy – eneolit – řivnáčská kultura – přírodovědné analýzy – sídelní formy – intruze

The contribution to the spatial structure of the residential area at the end of the Middle Eneolithic period. Řivnáč settlement in the Vlíněves, Central Bohemia. Several years of excavations in the Vlíněves sand quarry (district Mělník) produced an evidence of abundant finds of various prehistoric periods including the Řivnáč culture of the Middle Eneolithic period (circa 3000 BC). The questions of variability in archaeologisation of Řivnáč culture opened landscape settlement forms are analysed based on published analyses of artefacts, plant remains, archaeozoological and anthracological finds. Special attention is paid to the spatial correlation of Řivnáč culture sunken features with the contemporary artefacts intruded into the features of later prehistoric periods. The site offers exceptionally suitable conditions for such study.

Bohemia – Eneolithic period – Řivnáč culture – scientific analyses – settlement forms – intrusions

1. Úvod

Výzkum ve vlíněveské pískovně patří mezi nejrozsáhlejší terénní akce pražského Archeologického ústavu. Počet objektů, zkoumaných tam během desetiletí 1999–2008 na ploše zhruba 60 ha a datovaných předběžně od raného eneolitu po stěhování národů, dosáhl více než deseti tisíc. Žádoucí je pochopitelně včasné zveřejnění všech získaných pramenů (dosud byl zpřístupněn pouze zanedbatelný díl nálezů, viz Pleinerová *et al.* 2003; Křivánek 2010, 156, obr. 1; Limburský 2010; Limburský *et al.* 2010), aby materiál z lokality nepostihl osud mnohých velkých výzkumů, po desetiletí tiše odpočívajících v depozitářích. Z kapacitního, technického i odborného hlediska však není možná jednorázová publikace.¹

Řivnáčská kultura byla vybrána hlavně ze dvou důvodů. První klade důraz na publikaci eneolitických pramenů z pískovny v předstihu před dominantními materiály ze starší doby

bronzové, jejichž interpretaci může v mnoha ohledech vzhledem k časové prioritě různým způsobem podmiňovat. Za druhé jde o problematiku, která je v současné době intenzivně studována. Dostatek pramenů tak umožňuje alespoň základní vzájemné srovnání různých projevů dané kulturní entity (*Zápotocký 2008b; Zápotocký – Kudrnáč 2008; Zápotocký – Zápotocká 2008; Dobeš – Korený 2010; Vencl et al. 2011*), přičemž vlněveské osídlení podstatným způsobem přispívá k představám o povaze sídelní struktury řivnáčské kultury mimo opevněná výšinná sídliště.

M. D. – P. L.

2. Poloha a přírodní prostředí lokality

Obec Vlněves se nachází v jádru tzv. staré sídelní oblasti, nedaleko soutoku Labe a Vltavy u Mělníka. Vlastní lokalita je situována jižně od vsi, na terasovitém nároží vymezeném z východu tokem Labe a z jihu starým vltavským ramenem, v nadm. výšce 164 m. Její převýšení nad labskou hladinou dnes činí ca 10 metrů, nad zmíněným ramenem polovinu, přičemž v eneolitu lze vzhledem k nivním akumulacím procesům pozdější doby uvažovat o hodnotách vyšších (*obr. 1*).

Z geologického hlediska je krajina okolo naleziště charakterizována jako erozně-denudační sníženina, tvořená většinou turonskými slínovci a jílovcí, příznačnou akumulacím reliéfem údolních niv a středopleistocenních až mladopleistocenních štěrkopískových říčních teras (*Demek ed. 1987, 331*). Podle geologické mapy M-33-53-Dd, se zaznamenáním kvartérních změn, tam tvoří podloží würmské spraše na říčních píscích stadiálu téhož stáří, případně váté würmské písky. V holocénu se na tomto substrátu vytvořila černozem, jejíž silná degradace se datuje již do doby laténské (*Žebera 1949; Žebera – Ložek 1953, 29–30*).

Geobotanická rekonstrukční mapa (M-33-XV Praha, vyd. 1969) předpokládá v lokalitě luhy a olšiny, v systému map potenciální přirozené vegetace se území nalézá na rozhraní topolové doubravy, třípatrového porostu s dominantním dubem letním a topolem černým, a černýšové dubohabřiny, s dominujícím dubem zimním a habrem, provázenými často lípou (*Neuhäuslová a kol. 1998, 71–73, 85–89 + příložená mapa*). Na sušší a teplejší klima v okolí lokality a alespoň ostrůvkovitý výskyt stepí poukazují nálezy kavylu (*Bieniek – Pokorný 2005*).

Z místních pohledových krajinných dominant nelze opomenout 15 km vzdálenou nezaměnitelnou siluetu Řípu a v bezprostřední blízkosti výrazně převýšený kopec nad soutokem Labe s Vltavou.

M. D. – P. L.

3. Vlněves v kontextu řivnáčského osídlení Mělnicka

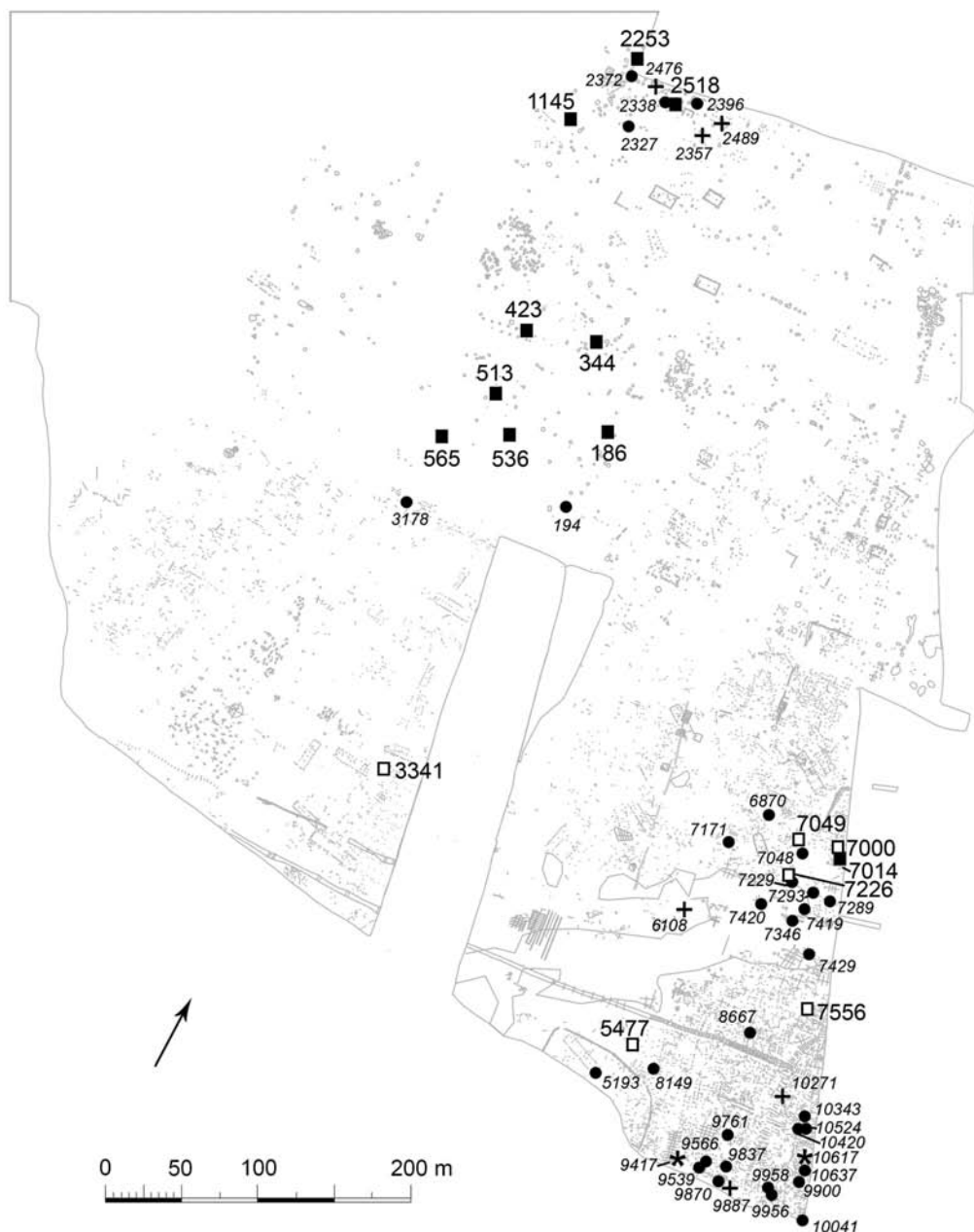
Bývalý mělnický okres se skládá ze tří výraznějších krajinných celků, jimž dominuje centrální Mělnická kotlina, trojúhelník při soutoku Labe s Vltavou, vymezený zhruba Mělníkem, Kralupy nad Vltavou a Kostelcem nad Labem, s úrodnými půdami, oblast teplejší a sušší, od počátků zemědělského pravěku trvale osídlená. Na labském pravobřeží s ní sousedí klimaticky méně příznivá Dolnojizerská tabule, ovšem se sprašovými pokryvy, opět

¹ Při záchranném terénním výzkumu se v pozici vedoucího vystřídalo více osob. Autoři článku děkují V. Salačovi, I. Pleinerové a Ž. Brničovi za laskavé svolení k publikaci pramenů z řivnáčských objektů, zkoumaných jimi v letech 1999–2003.

Obr. 1. Vlněves, okr. Mělník. Celková situace okolí obce s vyznačenou plochou výzkumu v písčově (světle šedý odstín) a shluků řívnáčských objektů a intruzí (tmavě šedý odstín). Výškopis a vodopis na podkladě SM 1 : 5000 (listy Mělník 4-6, 4-7, 5-6 a 5-7) rekonstruovali P. Limburský a N. Dvořáková, výšek upravila B. Hružová.

Abb. 1. Vlněves, Kr. Mělník. Umgebung der Gemeinde mit Bezeichnung der Grabungsfläche in der Sandgrube (hellgrau getönt) und Kumulation von Řivnáč-Objekten sowie Intrusionen (dunkelgrau getönt).

Obr. 2. Vlněves, okr. Mělník. Rozložení dochovaných a rozpoznaných stop sídlení/pohřívání z diskutovaného období na podkladu celkového plánu, který zachycuje všechny zkoumané situace (šedým tónem). ■ záměrně zahloubené objekty řívnáčské kultury, □ zahloubené objekty sporné datace obsahující řívnáčskou keramiku – přirozené terénní deprese, objekty s četností keramiky do 10 zlomků, situace alternativně datovatelné, ● řívnáčské intruze v objektech jiného stáří, + pravděpodobné řívnáčské intruze v objektech jiného stáří, ★ intruze keramiky kulovitých amfor v objektech jiného stáří. Sestavili P. Limburský a B. Hružová.

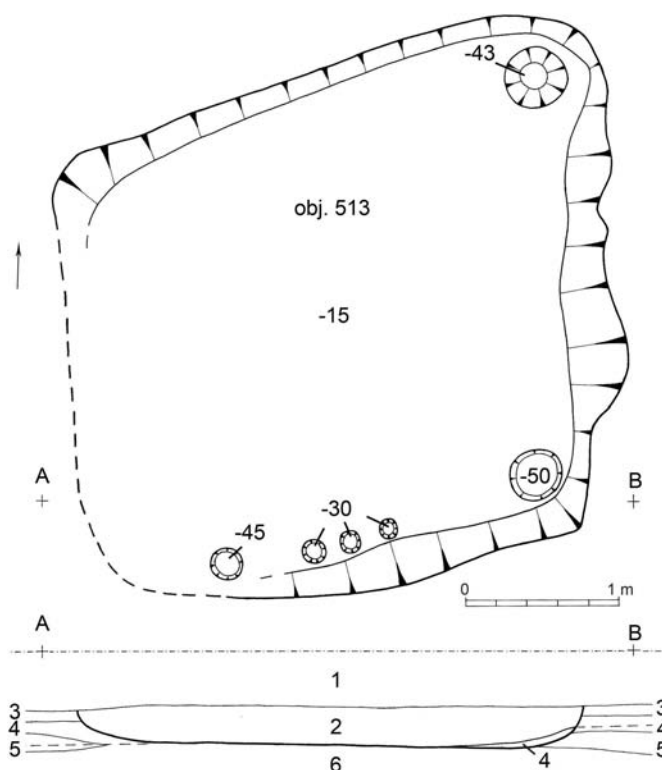
osídlená již od počátků neolitu. Třetí oblastí jsou pískovcové Polomené hory, přimykající se k Dolnojizerské tabuli na SV, pahorkatý terén nad hranicí 300 m n. m., v pravěku stabilně neobývaný, nejspíše trvale zalesněný (*Sklenář 1998*, 9–10 s obr.). Řivnáčské osídlení se pochopitelně koncentruje v nejpříhodnější oblasti, Mělnické kotlině, kde leží zhruba 80 % ze 32 evidovaných lokalit, včetně Vlněvsí (viz *Ernée a kol. 2007*, 91–93, 95, obr. 22: 5, 11, 32, 34, a zejména soupisy *K. Sklenáře 1966; 1973; 1982; 1985; 1989; 1994, 2004*). Míra věrohodnosti kulturního určení je však rozdílná, spolehlivě lze zmíněné kulturní entitě přiřadit pouze 15 lokalit. V drtivé většině jde o soubory nevýrazné, většinou ojedinělé nálezy, sběry či vzorky z výplně objektů. Výjimku spolu s Vlněvsí představují velkoplošné výzkumy pražského archeologického ústavu v Tišicích a Dolních Beřkovicích, kde byly na každém prozkoumány minimálně dvě zahloubené chaty (viz *Ernée a kol. 2007*, 91, 95, obr. 22: 5 a 32).

Řivnáčské lokality se koncentrují zejména v okolí Neratovic, Kostelce nad Labem a poblíž Vltavy od Lobče po Dolní Beřkovic. Pouze ojediněle je evidujeme mimo Mělnickou tabuli, a to ve Vysoké Libni (*Sklenář 1966*, 12, tab. V: 160) a s jistými výhradami dvakrát v pískovcích Polomených hor. První případ se vztahuje k Hradsku, kde byly na hradišti zachyceny mj. stopy eneolitického osídlení v podobě keramiky nálevkovitých pohárů, badenské (?) a kulovitých amfor (*Sklenář 1968*, 13, tab. 1: 4; *1989*, 19, tab. LXXXVIII: 13, LXXXIX: 4; *Šolle 1977*, obr. 17: 4), kdy zejména poslední svou vazbou na řivnáčskou kulturu připouští i trvalejší osadu z dané doby – zemědělské využití místa ve starším pravěku nevyklučuje až jeden metr mocný sprašový pokryv (*Šolle 1977*, 337). Jiného rázu je nález zpod abri na k. ú. Střemy, učiněný skauty v r. 1920, kteří zde mj. objevili i vejčitou nádobu s prstovanými lištami při okraji a na rozhraní hrdla a plecí, se slámovaným tělem (*Matiegka 1922*, 141–142, obr. 68), později obvykle řazenou do řivnáčské kultury (*Sklenář 1966*, 35, tab. XXX: 1140; *Ehrich – Pleslová-Štiková 1968*, 203 – mylně jako k. ú. Lhotka; *Sklenář 1982*, 374–375). Popsané uspořádání plastické výzdoby na hrnci však pro ni není příznačné, ostatně také slámování nevyklučuje jiné chronologické zařazení.

V trvale osídlené Mělnické kotlině se kromě běžných rovinných sídlišť (zmíněné Dolní Beřkovic a Tišice, z dalších např. Ovčáry a Lobkovic: *Sklenář 1969; 1998*, 30) setkáme i s polohami výšinnými, zkoumanými dosud pouze metodou povrchových sběrů. Jedním z nich je výšinné sídliště na konci Turbovického hřbetu nad Přívory, dalším např. lokalita na vrchu Škarechov u Nové Vsi (*Sklenář 1998*, 30; *Zápotocký – Zápotocká 2008*, obr. 134: 38 a 64). Mezi zajímavé nálezy patří spodek popelnice z Neratovic (*Kabát – Zápotocký 1962*, 8, 12, obr. 7: 6), poměrně ojedinělý doklad žárového pohřbívání daného období. Tím se výčet výraznějších a alespoň rámcově zveřejněných řivnáčských pramenů z Mělnicka vyčerpává. Nálezy z vlněveské pískovny tak vlastně představují první početnější a kvalitativně uspokojivý soubor, který dospěl až do stadia zevrubné publikace.

M. D.

Abb. 2. Vlněves, Kr. Mělník. Die Verteilung der erhaltenen und erkennbaren Siedlungs-/Bestattungsspuren aus dem diskutierten Zeitraum aufgrund des Gesamtplans, der alle ausgegrabenen Befunde beinhaltet (grau getönt). ■ absichtlich ausgehobene Objekte der Řivnáč-Kultur, □ Grubenobjekte unsicherer Datierung mit Řivnáč-Keramik – natürliche Mulden, Objekte mit bis zu 10 Keramikfragmenten, alternativ datierbare Befunde, ● Řivnáč-Intrusionen in Objekten aus anderen Zeitabschnitten, + wahrscheinliche Řivnáč-Intrusionen in Objekten aus anderen Zeitabschnitten, * Intrusion von Keramik der Kugelamphorenkultur in Objekten aus anderen Zeitabschnitten.

Obr. 3. Vlněves, okr. Mělník, obj. 513. Nálezové okolnosti viz příslušný popis objektu v textu. Na podkladě terénních plánů sestavil M. Dobeš, překreslila L. Jarošová a upravila B. Hružová.

Abb. 3. Vlněves, Kr. Mělník. Obj. 513. Für Fundzusammenhänge s. Beschreibung des Objekts im Text.

4. Popis objektů a nálezů

Zkratky použité v textu a na tabelacích: D – dno, d. – délka, dbr – doba bronzová, H – hrdlo, HaD – pozdní doba halštatská, hm. – hmotnost, k. – kultura, kap. – kapitola, kka – kultura kulovitých amfor, kšk – kultura se šňůrovou keramikou, LtA – časná doba laténská, O – okraj, P – plece, p. – povrch (1 leštěný, 2 hlazený, 20 otřelý, korodovaný, 21 jemně hlazený se stopami přešetření či otřelého leštění, 25 ledabyly, nerovně hlazený, 3 drsný, 31 jemně blátitý, 4 blátitý, 5 dtto prstovaný, 6 dtto špachtlovaný, 7 slámovaný, 8 voštinovaný), řík – řívnáčská k., S – spodek, SGS – silicit glacienních sedimentů, š. – šířka, T – tělo nádoby, bez bližšího určení části, tl. – tloušťka, únk – únětická kultura, zl. – zlomek, Ø – průměr okraje/dna v milimetrech. Složené zkratky v popisu keramiky udávají stupeň dochovalosti jednotlivých nádob či jejich částí, např.: 1 zl. HP = zlomek s profilem sahajícím od hrdla po plece. Typy okrajů (O) a den (D) viz *Kalferst – Zápoctový 1991*, obr. 17.

Objekt 186

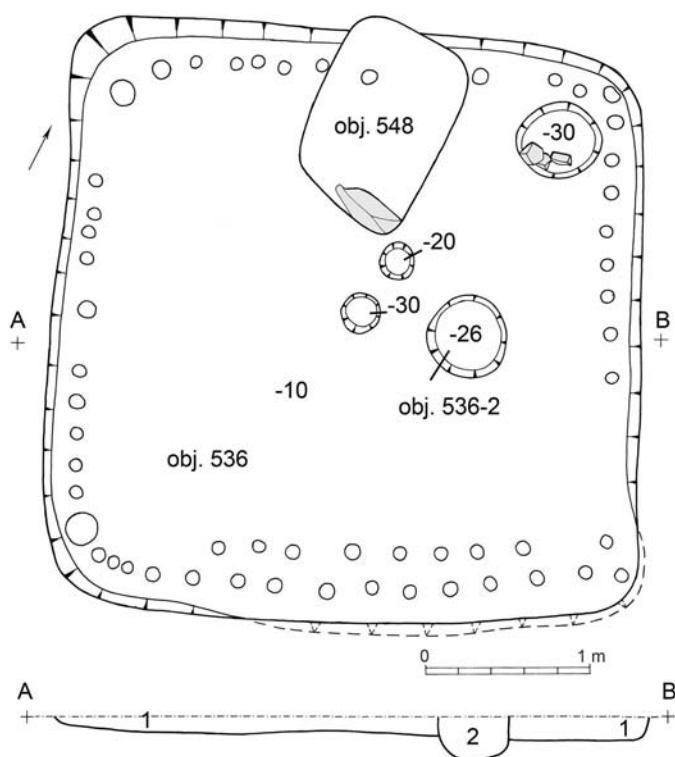
Popis: objekt s nepravidelně obdélným půdorysem, sešikmenými stěnami a víceméně plochým dnem prozkoumal na přelomu srpna a září 1999 V. Salač. Jeho délka činila 370 cm, max. šířka až 240 cm a hloubka od úrovně skrývky max. 38 cm. Výplň jámy sestávala ze dvou vrstev, a sice horní hnědé kompaktní hlíny probarvené proplástkou špinavé spraše (1), při dně přecházející v měkčí žlutohnědou hlinitou (2). Podloží v místě tvořila spraš, přecházející níže v jemný písek. *Obr. 6.*

Funkční interpretace objektu není jednoznačná, mohlo by jít o zahloubenou chatu.

Keramiky z objektu je lehce korodována.

Obr. 4. Vlíněves, okr. Mělník, obj. 536. Nálezové okolnosti viz příslušný popis objektu v textu. Na podkladě terénních plánů a fotografií sestavil M. Dobeš, překreslila L. Jarošová a upravila B. Hrzová.

Abb. 4. Vlíněves, Kr. Mělník. Obj. 536. Für Fundzusammenhänge s. Beschreibung des Objekts im Text.

Nálezy:

Mísa s nálevkovitým hrdlem?: 1 zl. PS s tunelovitým uchem na P, p. 21, obr. 10: 1.

Zásobní hrnec/amfora: 1 zl. OH, p. 21, O9, $\varnothing \pm 100$, obr. 10: 2.

Zásobní tvary slámované a voštinované: 3 zl. T, p. 7. – 5 zl. T, p. 8.

Tvar?: 1 zl. HP, p. 2.

Okraje: 1 zl. OH, p. 2, O1. – 1 zl. OH, p. 2, O2. – 1 zl. OH, p. 2, O3.

Dna: část (2 zl. TD), p. 2, D1, $\varnothing 60$. – 1 zl. TD, p. 2, D1, $\varnothing 90$.

Atyp.: 38 zl. T, p. 2.

Mazanice: 3 omlété zlomky, max. rozměr 40 mm, hm. 30 g.

Kosti zvířecí: viz kap. 5.3.

Rostlinné makrozbytky: kavyl – *Stipa* sp. (informace P. Pokorného).

Objekt 344

Popis: půdorysně nepravidelný objekt se silně sešikmenými stěnami a nepravidelným dnem prozkoumala v červenci 2000 I. Pleinerová. Jeho délka činila 320, šířka v místě řezu A-B 300 a hloubka od úrovně skřívky max. 23 cm. Výplň sestávala ze tří vrstev: v severní části z hnědé celkem kompaktní hlíny s minimální příměsí podložní žluté spraše, občas s drobnými uhlíky (1), v jižní části ve dvacetcentimetrové zahloubenině též z hnědé hlíny, ovšem s ca 30% podílem podložní žluté spraše (2) a konečně mezi nimi z černo-hnědé hlíny (3). Podloží v místě tvořila spraš. Obr. 6.

Funkční interpretace: nejistá, spíše hliník nežli chata.

Nálezy:

Džbán: část OS (2 zl. OH, 3 zl. T), p. 21, O2, $\varnothing 130$, obr. 10: 3.

Amfora: část OH s kónicky se zužujícím hrdlem (1 zl. OH, 1 zl. H), p. 21, O2.

Obr. 5. Vlněves, okr. Mělník, obj. 536. Terénní snímek téměř vypreparované zahloubené chaty s dobře patrnou řadou (řadami) drobných kolíků při stěnách. Pohled od V. Foto I. Pleinerová.

Abb. 5. Vlněves, Kr. Mělník. Obj. 536. Aufnahme einer nahezu ausgegrabenen Grubenhütte mit gut sichtbarer Reihe (Reihen) kleiner Pfosten dicht bei den Wänden. Blick von O.

Mísy s nálevkovitým hrdlem: část OS (3 zl. OH, 2 zl. T), p. 21, O3, Ø 180, obr. 10: 4. – 1 zl. OS, p. 21, O2, obr. 10: 6. – Část OH (3 zl. OH), p. 21, O3. – 1 zl. HS s částí tunelovitého ucha těsně pod rozhraním HP, zach. d. ucha 40 mm, p. 21.

Mísa kónická zaoblená: 1 zl. OS, p. 21, O3.

Hrniec zásobní: 1 zl. OH s hrotitým pupkem pod okrajem, p. 20, O9.

Rendlík: část TD (1 zl. D, 1 zl. TD), p. 21, D1, Ø 160.

Vědro?: 1 zl. OS s částí vícenásobně svíse provrtaného hráněného pupku, p. 21, O1, obr. 10: 5.

Tvar?: 2 zl. T s kořenem ucha, p. 21.

Zásobní tvary slámované a voštinované: 4 zl. T, p. 7. – 1 zl. T, p. 8.

Dna: 1 zl. TD, p. 20, D1, Ø 120. – 1 zl. TD, p. 21, D1, Ø 80. – 1 zl. TD, p. 25, D2, Ø 60.

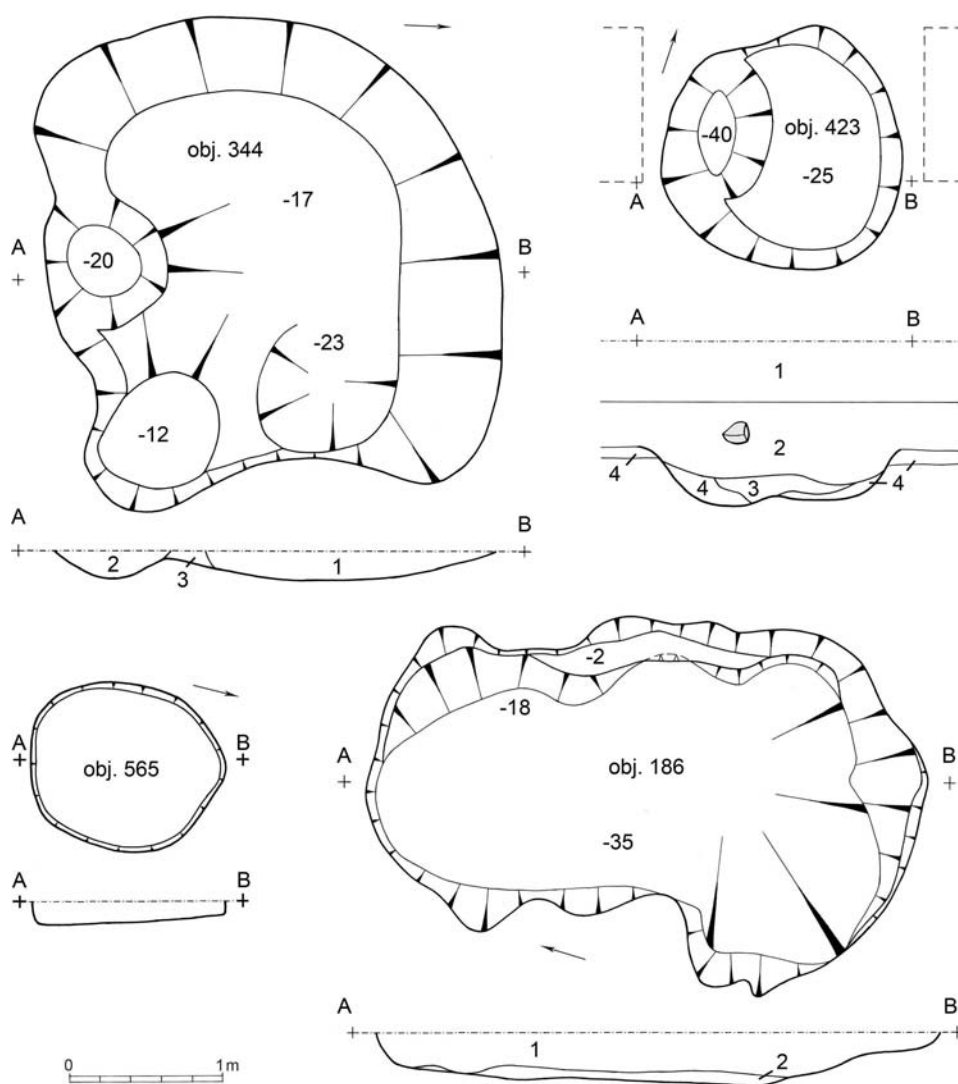
Atyp.: 5 zl. T, p. 20. – 16 zl. T, p. 21. – 1 zl. T, p. 3.

Kostěná a parohová industrie: jednohroté šídlo z levé diafýzy holenní kosti malého přežvýkavce, d. 130 mm. – Šídlo/proplétáček s jedním silně zaobleným hrotem, z diafýzy savce velikosti jelena/tura, d. 121 mm.

Kosti zvířecí: viz kap. 5.3.

Objekt 423

Popis: půdorysně nepravidelně okrouhlou jámu s šikmými stěnami a mírně nerovným dnem odkryla v bloku neskrytého nadloží mezi pásmy V–VI v srpnu 2000 I. Pleinerová. Průměr objektu na rozhraní podorničí a podloží činil 160 až 165 cm, jeho hloubka od úrovně skrývky 30, od povrchu 110 cm. Severní profil pásma V, protínající objekt zhruba v polovině (linie A–B), zachytil následné zvrstvení: pod ca 40 cm mocnou ornici (1) se nacházela hnědá ulehlá hlína s občasnými hrudkami mazanice, patrně kulturní vrstva (2), a spraš probarvená hnědou hlinou (4), přecházející do podloží čistě žluté spraše. Hranice objektu byly dle dokumentace částečně patrné již v podorničí, přičemž horní část jámy byla vyplněna zásepem totožným

Obr. 6. Vlněves, okr. Mělník, obj. 186, 344, 423 a 565. Nálezové okolnosti viz příslušné popisy objektů v textu. Na podkladě terénních plánů sestavil M. Dobeš, překreslila L. Jarošová a upravila B. Hrušová.

Abb. 6. Vlněves, Kr. Mělník. Obj. 186, 344, 423 und 565. Für Fundzusammenhänge s. Beschreibung im Text.

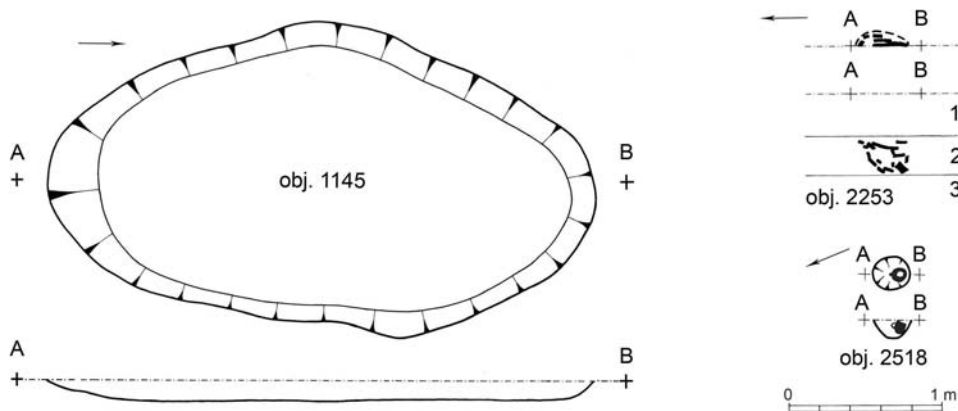
s vrstvou 2, spodní částečně hlínou stejné konzistence a zabarvení jako vrstva 4, případně hnědou ulehlou, probarvenou spraší, občas s úlomky mazanice (3). Obr. 6.

Funkční interpretace: patrně zásobní jáma.

Nad zahloubenou částí objektu, tedy alternativně již v kulturní vrstvě (2), bylo nalezeno křemenné jádro (obr. 6 a 11), jeho souvislost s výplní jámy tedy není nesporná.

Nálezy:

Mísa?: 1 zl. P s částí tunelovitého ucha, p. 20, obr. 10: 7.

Obr. 7. Vlíněves, okr. Mělník, obj. 1145, 2253 a 2518. Nálezové okolnosti viz příslušné popisy objektů v textu. Na podkladě terénních plánů sestavil M. Dobeš, překreslila L. Jarošová a upravila B. Hružová.

Abb. 7. Vlíněves, Kr. Mělník. Obj. 1145, 2253 und 2518. Für Fundzusammenhänge s. Beschreibung im Text.

Mísa oble kónická hluboká nebo buben: 1 zl. OS a 1 zl. OH, p. 2 a 7, O3, $\varnothing \pm 350$, obr. 10: 9.

Hrnce zásobní: část OH (1 zl. OH, 2 zl. T), p. 7, O10 sekaný, $\varnothing \pm 300$, obr. 10: 8. – 1 zl. OH, p. 20, O1, $\varnothing \pm 180$.

Zásobní tvary slámované a voštinované: 25 zl. T, p. 7.

Okraj: 1 zl. OH, p. 21, O2.

Dna: 1 zl. TD, p. 20, D2, $\varnothing 70$. – 1 zl. TD, p. 20, D3, $\varnothing 60$. – 1 zl. TD, p. 20, D1.

Atyp.: 22 zl. T, p. 20. – 5 zl. T, p. 21.

Mazanice: nedochována.

Brousek: pískovcový fragment, max. rozměr 45 mm, hm. 23 g.

Hrubotvará kamenná industrie: oběžně obité křemenné jádro, max. rozměr 160 mm, hm. 2750 g.² Jako polotovar byl použit spodní kámen mlýnku. Hrany artefaktu jsou svěží, jeho povrch bez dalších pracovních stop. Obr. 11.

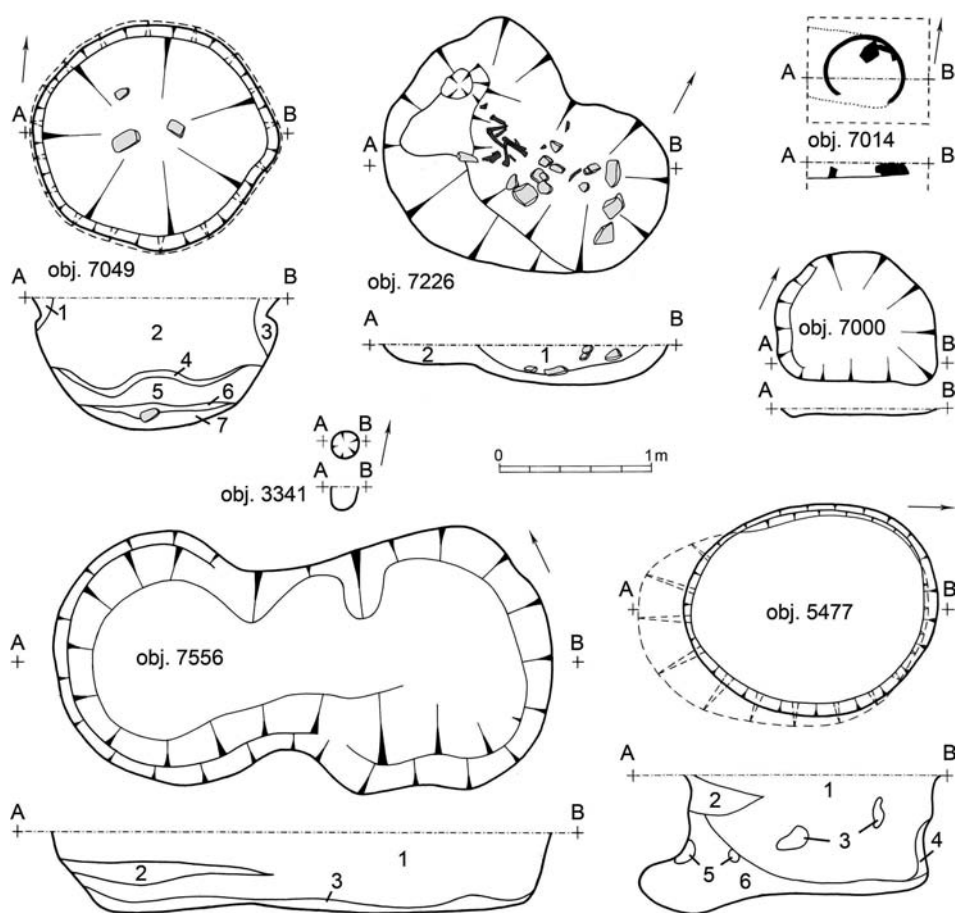
Rostlinné makrozbytky a uhlíky: viz kap. 5.4 a 5.5.

Objekt 513

Popis: půdorysně nepravidelně lehce kosočtvercovou jámu o délce/šířce ca 350 a hloubce od úrovně skrývky max. 15 cm, s mírně sešikmenými stěnami a plochým dnem, prozkoumala v srpnu 2000 I. Pleinerová. Vcelku mělký objekt utrpěl skrývkou nadloží (viz obr. 3, přerušovaná čára na profilu), v západní části se jeho půdorys dal rekonstruovat pouze podle dokumentace řezu A–B. Objekt cca čtvrtinou zasahoval jižním směrem do bloku neskrytého terénu, profil (pro potřeby publikace zrcadlově obrácený) tak zachycuje situaci již od ornice (1), přecházející do kulturní vrstvy (3) a přes kontaktní vrstvu (4) do slupky podložní žluté spraše (5) a štěrkopísku (6). Vlastní výplň objektu, černohnědá kompaktní hlína s občasným štěrkem (2), byla dle fotodokumentace patrná již od úrovně kulturní vrstvy (3). Ve dvou rozích jámy, severovýchodním a jihovýchodním, byly zachyceny větší sloupové jamky o průměru 30–40 cm, při jižní stěně v linii další čtyři, menší.

Sloupové jamky se většinou zahlubovaly již do štěrkopísku, jejich výplň tvořila zpravidla spraš znečištěná více či méně tmavou hlinou. Identifikace jamek nebyla snadná, v JZ a JV rohu nebyly při prvotním začišťování dna objektu k rozeznání, jelikož byly přetaženy čistou spraší. Obr. 3.

² Za pomoc při výběru hrubotvaré industrie autoři děkují S. Venclovi a I. Pavlů. Z předloženého soupisu byly na základě jejich dobrozdání vyřazeny kameny bez zjevných pracovních stop, původem většinou z labské terasy.

Obr. 8. Vlněves, okr. Mělník, obj. 3341, 5477, 7000, 7014, 7049, 7226 a 7556. Nálezové okolnosti viz příslušné popisy objektů v textu. Na podkladě terénních plánů sestavil M. Dobeš, překreslila L. Jarošová a upravila B. Hružová.

Abb. 8. Vlněves, Kr. Mělník. Obj. 3341, 5477, 7000, 7014, 7049, 7226 und 7556. Für Fundzusammenhänge s. Beschreibung im Text.

Funkční interpretace: zahloubená chata.

Nálezy:

Mísy s nálevkovitým hrdlem: část HS (2 zl. ucha, 1 zl. HS, 1 zl. T) s páskovým uchem na P, p. 21, obr. 10: 12. – 1 zl. HS s tunelovitým uchem, p. 21, obr. 10: 13. – 1 zl. OH, p. 21, O2, obr. 10: 14.

Hrnec zásobní: 1 zl. HP s fragmentem jazykovitého výčnělku na lomu HP, p. 3.

Zásobní tvary slámované a voštinované: část T (4 zl.) s voštinováním přecházejícím místy ve slámování, 2 x p. 7, 2 x p. 8. – 1 zl. TD a 6 zl. T s nepravidelným prstováním přecházejícím ve slámování (p. 7), D2, Ø ±120. – 14 zl. T, p. 7. – 13 zl. T, p. 8.

Tvar?: 1 zl. HS s tyčinkovitým uchem, p. 21, obr. 10: 15. – 1 zl. HS s řádkem nehtovitých záseků, p. 21. – 1 zl. HS, p. 21.

Okraje: 2 zl. OH, p. 21, O2, Ø ±180 a ±200. – 2 zl. OH, p. 21, O2.

Dna: 2 zl. TD, p. 21, D1, Ø 60. – 1 zl. TD, p. 21, D2. – 2 zl. TD, p. 21, D1.

Obr. 9. Vlíněves, okr. Mělník, obj. 7014. Terénní snímek zásobní mísy posazené na rozhraní podorničí a podloží dnem vzhůru. Zachováno hrdlo a propadlé dno. Pohled od S. Foto P. Limburský.
Abb. 9. Vlíněves, Kr. Mělník. Obj. 7014. Aufnahme einer Vorratsschüssel am Übergang zwischen Unterboden und Untergrund mit Boden nach oben. Erhaltene Mündung und durchbrochener Boden. Blick von N.

Atyp.: 17 zl. T, p. 20. – 22 zl. T, p. 21. – 1 zl. T, p. 25. – 4 zl. T, p. 3.

Mazanice: 5 ometých zlomků s vysokým podílem písku v těstě (podlaha atp. ?), max. rozměr 65 mm, hm. 125 g.

Brousky: pískovcový exemplář s jednou pracovní plochou, max. rozměr 130 mm, hm. 910 g. – Kus hrubozrného pískovce se dvěma uměle (?) ořelými plochami, max. rozměr 70 mm, hm. 175 g.

Otloukače/těrky: valounový otloukač/těrka, rozlomený na půlky, max. rozměr 140 mm, hm. 2060 g. – Valounový otloukač s protilehle obitými vrchlíky, max. rozměr 110 mm, hm. 950 g.

Kostěná a parohová industrie: pravá větev dolní čelisti tura domácího s ohlazenou spodní stranou, sestaveno z několika zlomků.

Kosti zvířecí: viz kap. 5.3.

Rostlinné makrozbytky a uhlíky: viz kap. 5.4 a 5.5.

Objekt 536

Popis: půdorysně čtvercový objekt o straně 365 cm, s téměř kolmými stěnami a plochým dnem, prozkoumala v září 2000 I. Pleinerová. Hloubka od úrovně skrývky činila max. 10 cm.

Objekt dle dikce deníku narušovala recentní jáma č. 548 a dle dokumentace sloupová jáma č. 536–2 (viz obr. 4, vrstva 2 na profilu); v tomto světle tedy mohou být jiného stáří i dvě další jamky s ní sousedící. Drobné kulové jamky o průměru 10–12 cm při stěnách, občas zdvojené, procházely podložní spraší až do šterkopísku. Na originálních pláncích chybí, do předložené kresby byly vyneseny podle terénních fotografií. Jejich nepravidelný výskyt uvnitř objektu je dle snímků možný, může ovšem jít i o nory. Rohové jamky byly širší, cca 20–25 cm v průměru, v severovýchodním rohu až 50 cm. Zásyp objektu sestával z tmavě hnědé kompaktní hlíny s občasnými uhlíky a příměsí šterkopísku, při dně místy s tmavšími hlinitými proplásky (1), podloží tvořila slupka spraše a pod ní šterkopísek. Obr. 4 a 5.

Funkční interpretace: zahloubená chata.

Nálezy:

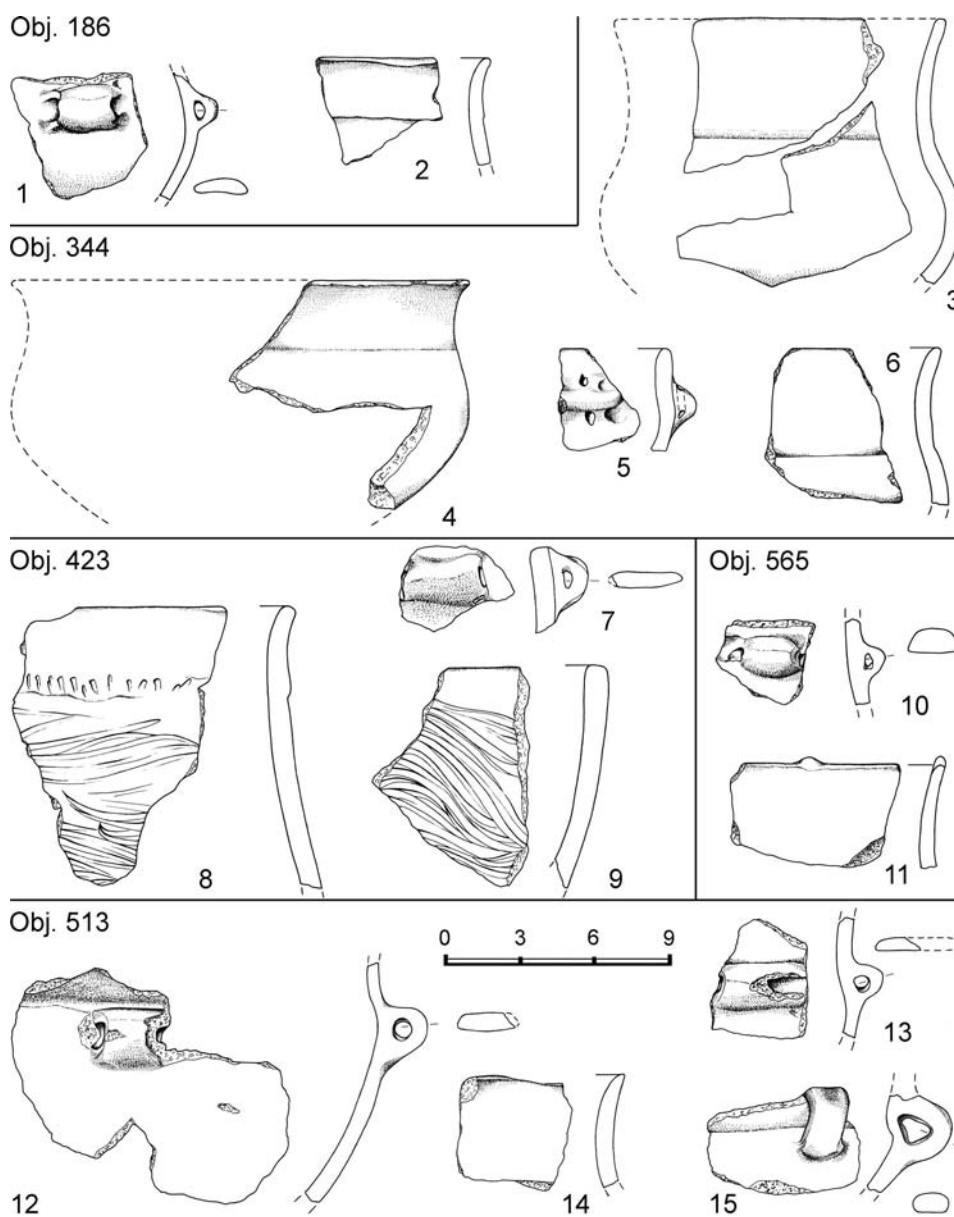
Džbán typu ansa cornuta: 1 zl. hladké ansy, p. 20, obr. 12: 7.

Džbány/koflíky: 1 zl. T s kořenem páskového ucha, š. ucha 22 mm, p. 20. – 1 zl. páskového ucha, š. ucha 30 mm, p. 21.

Džbán/mísa: 1 zl. HS z esovitě profilovaného tvaru s lehce odsazeným hrdlem, p. 21.

Amfory: část OH (2 zl. OH, 1 zl. H), p. 21, O9, Ø 180, obr. 12: 8. – 1 zl. OH, p. 20, O1, Ø 140, obr. 12: 3.

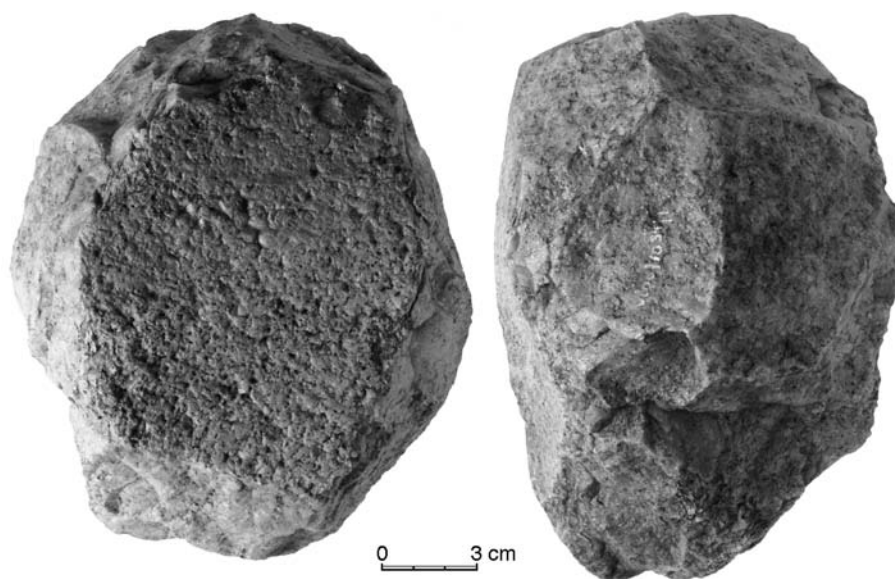
Mísy s nálevkovitým, příp. cylindrickým hrdlem: 1 zl. OH s ostrým odsazením na rozhraní HP, p. 21, O2,

Obr. 10. Vlněves, okr. Mělník. Keramika z obj. 186, 344, 423, 513 a 565. Kreslila L. Jarošová, upravila B. Hružová.
 Abb. 10. Vlněves, Kr. Mělník. Keramik aus den Objekten 186, 344, 423, 513 und 565.

obr. 12: 11. – 1 zl. OP, p. 21, O3, Ø 160, obr. 12: 4. – 1 zl. OH s tunelovitým uchem, p. 21, O2, Ø ±200,
 obr. 12: 1.

Mísy se zataženým okrajem: 1 zl. OS s tunelovitým uchem těsně pod okrajem, p. 2, O3, Ø ±300, obr. 12: 9. –
 1 zl. OS, p. 21, O3, Ø ±250. – 1 zl. OS, p. 20, O3.

Obr. 11. Vlíněves, okr. Mělník, obj. 423. Křemenné jádro. Jako výchozí surovina použit spodní kámen pravěkého mlýnku. Foto H. Toušková.

Abb. 11. Vlíněves, Kr. Mělník. Obj. 423. Quarzkern. Als Ausgangsrohstoff wurde das Fragment eines urgeschichtlichen Mahlsteins (Unterlieger) verwendet.

Zásobní hrnce: část OS (5 zl. OH, 7 zl. T) se čtyřmi zátkovitými výčnělky na přechodu HP, 8 x p. 7, 4 x p. 21, O3, Ø 150, *obr. 12: 12.* – Část OS (2 zl. OH, 1 zl. T) s lehce promáčklým podélným pupkem, p. 7 přehlazený, O5, Ø ±160, *obr. 12: 6.* – 1 zl. OH, p. 7, O2/O9, Ø 320, *obr. 12: 10.* – 1 zl. OH, p. 21, nevýrazný O10 s řádkem šikmých vpichů, *obr. 12: 2.* – 1 zl. OH, p. 7, O1.

Zásobní tvary slámované a voštinované: 1 zl. TD, p. 7, D2, Ø 80. – 1 zl. TD, p. 7, D3, Ø ±80. – 1 zl. TD, p. 8, D1, Ø ±100. – 1 zl. PS, p. 7. – 72 zl. T, p. 7. – 3 zl. T, p. 8.

Tvar?: 1 zl. HP s lištou a svisle provrtaným hrotitým pupkem, původně patrně zdvojeným, p. 21, *obr. 12: 5.* – 1 zl. OH s kořenem pupíku pod okrajem, p. 21, O1, Ø ±140. – 1 zl. HS měkce profilovaného tvaru, p. 21. – 1 zl. páskového ucha, p. 20.

Okraje: 1 zl. OH, p. 20, O2. – 1 zl. OH, p. 21, O1. – 2 zl. OH, p. 21, O2, Ø 120. – 2 zl. OH, p. 21, O2.

Dna: 2 zl. TD, p. 2, D1, Ø ±100. – 1 zl. TD, p. 2, D3, Ø 80. – 3 zl. D, p. 2, D0. – 2 zl. TD, p. 2, D1. – 1 zl. TD, p. 2, D4. – 1 zl. TD, p. 20, D2. – 1 zl. TD, p. 21, D1, Ø 40. – 1 zl. TD, p. 21, D1, Ø 60. – 2 zl. TD, p. 21, D1, Ø ±80. – 1 zl. D, p. 21, D0. – 1 zl. TD, p. 21, D1. – 2 zl. TD, p. 21, D2, Ø 60. – 2 zl. TD, p. 21, D2.

Atyp.: 8 zl. T, p. 2. – 39 zl. T, p. 20. – 59 zl. T, p. 21. – 2 zl. T, p. 25.

Mazanice: 3 omleté zlomky, max. rozměr 45 mm, hm. 25 g.

Kostěná a parohová industrie: jednohroté šídlo z diafýzy středně velkého savce, patrně ovce či kozy, d. 78,5 mm.

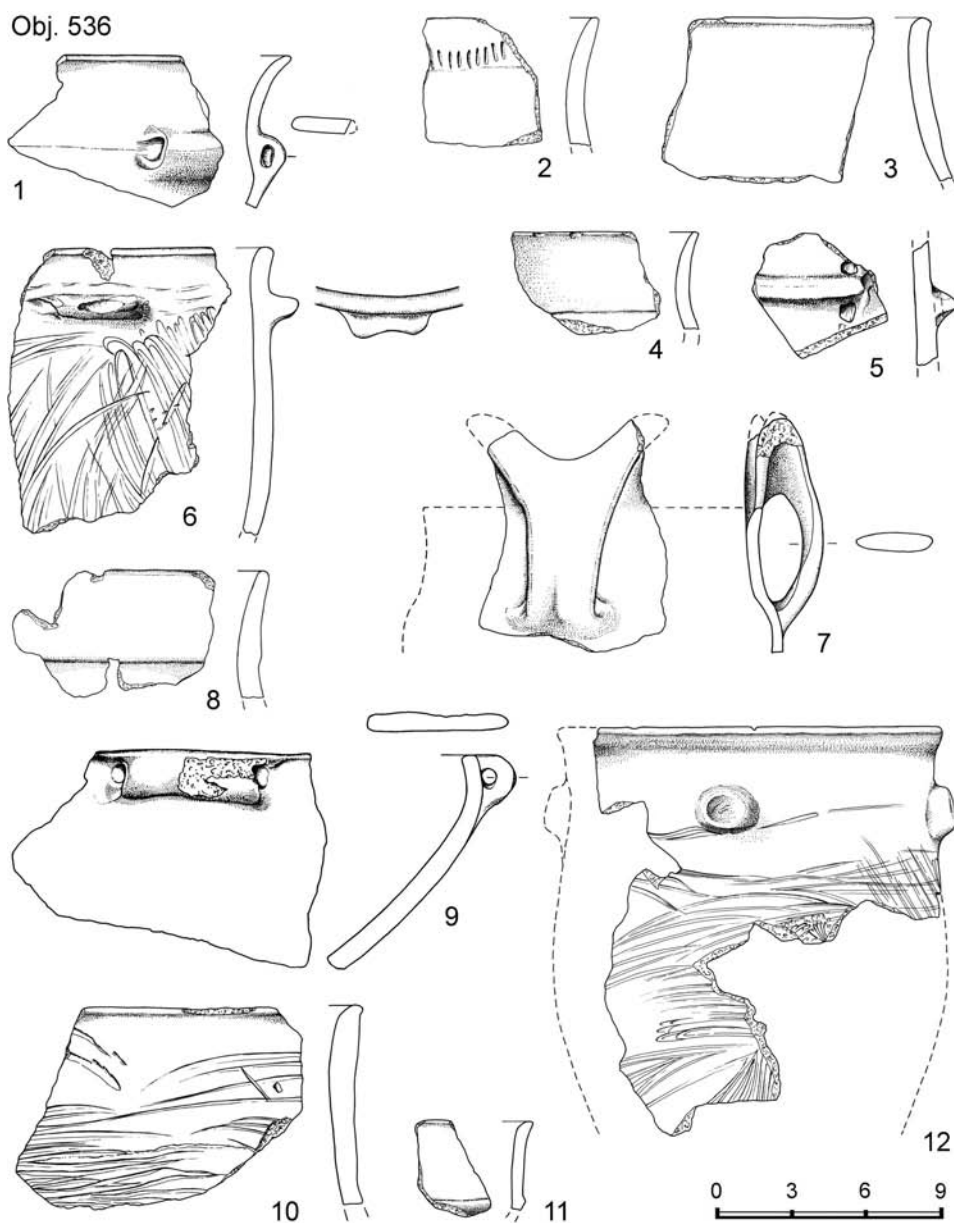
Kosti zvířecí: viz kap. 5.3.

Rostlinné makrozbytky a uhlíky: viz kap. 5.4 a 5.5.

Objekt 565

Popis: nepravidelně okrouhlou jámu o průměru 120–130 a hloubce od úrovně skrývky 15 cm prozkoumala v září 2000 I. Pleinerová. Její zásep tvořila světle hnědá hlína se zrný žlutého písku. Podloží v místě objektu nepopsáno. *Obr. 6.*

Funkční interpretace: zásobní jáma, resp. její dno.

Obr. 12. Vlíněves, okr. Mělník. Keramika z obj. 536. Kreslila L. Jarošová, upravila B. Hrůzová.
 Abb. 12. Vlíněves, Kr. Mělník. Keramik aus Obj. 536.

Nálezy:

Mísy s nálevkovitým hrdlem: 1 zl. OH s převýšeným bradavkovitým výčnělkem, p. 21, O2, $\varnothing \pm 200$, obr. 10: 11.

– 1 zl. HP s tunelovitým uchem, p. 2, obr. 10: 10.

Zásobní tvary slámované a voštinované: 2 zl. T, p. 7.

Dna: 1 zl. TD, p. 21, D1, Ø 50. – 1 zl. TD, p. 21, D1. – 1 zl. TD, p. 2, D3.

Atyp.: 1 zl. T, p. 21.

Mazanice: vzorek výplně se zrný rozplavené mazanice s vysokým podílem písku, hm. 1430 g.

Kosti zvířecí: viz kap. 5.3.

Objekt 1145

Popis: objekt s nepravidelně oválným půdorysem, sešikmenými stěnami a víceméně plochým dnem prozkoumal v dubnu 2002 Ž. Brnič. Jeho délka činila 360 cm, max. šířka až 200 cm a hloubka od úrovně skrývky max. 15 cm. Výplň objektu není známa – na originálním plánu autor sice zachytil celkem tři vrstvy, aniž by je stejně jako podloží popsal. *Obr. 7*.

Funkční interpretace: nejistá, vzhledem k mělkému zahloubení a plochému dnu snad spodek chaty, příp. přirozená deprese využitá k odkládání řívnáčského odpadu.

Nálezy:

Část materiálu (sáček 1247 výhradně s řívnáčskými střepy, našťěstí částečně slepitelnými se zlomky spolehlivě vztaženými k objektu 1145 – viz *obr. 13: 14*) byla mylně vedena pod jámou 1158, která dle keramiky ve zbývajících sáčcích evidentně náleží únětické kultuře.

Džbán typu ansa cornuta: 1 zl. hrotu ansy, p. 21, *obr. 13: 4*.

Džbán/koflík: část OS (1 zl. OH, 2 zl. T, 1 zl. T s kořenem ucha), p. 21, O2, Ø 120, *obr. 13: 14*. – 1 zl. OH, p. 20, O2, Ø 120. – 1 zl. OH, p. 21, O2, Ø 120.

Amfory?: 1 zl. OH, p. 21, O2, Ø ±100, *obr. 13: 10*. – 1 zl. HP s šikmou lištou (vous u kořene ucha?), p. 7, *obr. 13: 3*. – 1 zl. T s plastickým vousem, zřejmě od kořene ucha, p. 21. – Část T (2 zl.) s plastickým vousem (asi od ucha), p. 8. – Část páskového ucha (3 zl.), dle profilace zřejmě z amfory, š. ucha 25 mm, p. 21.

Mísa velvarského typu: část OH (2 zl. OH, 2 zl. H) s šikmou lištou na hrdle a knoflíkem na okraji, p. 21, O1, Ø ±220, *obr. 13: 11*.

Mísy s nálevkovitým hrdlem: část OD (2 zl. OS, 2 zl. TD), p. 21, O2, D1, Ø okraje 150, *obr. 13: 15*. – 1 zl. OS, p. 21, O1, Ø ±380, *obr. 13: 7*. – 1 zl. OS, p. 21, O2, Ø ±200.

Mísa se zataženým okrajem: 1 zl. OS, p. 20, O1.

Zásobní hrnce: 1 zl. OP s lištou (?) a hrotitým pupkem, p. 2, O9, *obr. 13: 8*. – 1 zl. OP s pupkem ve tvaru tunelovitého ucha, p. 7, O2, Ø ±150, *obr. 13: 1*. – 1 zl. OH s dubkovanou lištou, p. 7, O2, Ø ±180, *obr. 13: 6*. – 3 zl. OH s dubkovanou lištou, p. 7, O2, Ø ±200, *obr. 13: 5*. – 1 zl. OH s nehtovanou lištou, p. 7, O2–O3, Ø ±200, *obr. 13: 2*. – 1 zl. OH s dubkovanou lištou na lomu HP, p. 21, O1, Ø 180. – 1 zl. OH s dubkovanou lištou na rozhraní HP, p. 25, O1, Ø 160. – 1 zl. OH, p. 2, O9. – 1 zl. OH s hladkou lištou pod okrajem, p. 2, O2, Ø ±200, *obr. 13: 9*. – 1 zl. OH s hladkou lištou na hrdle, p. 20, O1, Ø 150. – 1 zl. OH s hladkou lištou na rozhraní HP, p. 20, O2. – Část OH (2 zl. OH) s hladkou lištou na rozhraní HP, p. 20, O2, Ø ±180. – 1 zl. OH, p. 7, O1. – 1 zl. OH, p. 25, O9, Ø 100.

Tvar?: 1 zl. HS z esovitě profilovaného tvaru, p. 21. – 1 zl. T s kořenem páskového ucha, š. 20 mm, p. 21. – 1 zl. T s kořenem páskového ucha, š. 35 mm, p. 2. – 2 zl. páskového ucha, š. 35 mm, p. 21. – 2 zl. HS z tvaru s odsazeným nálevkovitým hrdlem, p. 21. – 3 zl. T s kořenem ucha, p. 21. – 1 zl. H s hladkou lištou, p. 20.

Zásobní tvary slámované a voštinované: 1 zl. TD, p. 7, D1, Ø 80. – 1 zl. TD, p. 7, D2, Ø 90. – 1 zl. TD, p. 7, D3, Ø 130. – 2 zl. TD, p. 7, D2. – 1 zl. T s kořenem páskového ucha, š. 35 mm, p. 7. – 126 zl. T, p. 7. – 13 zl. T, p. 8.

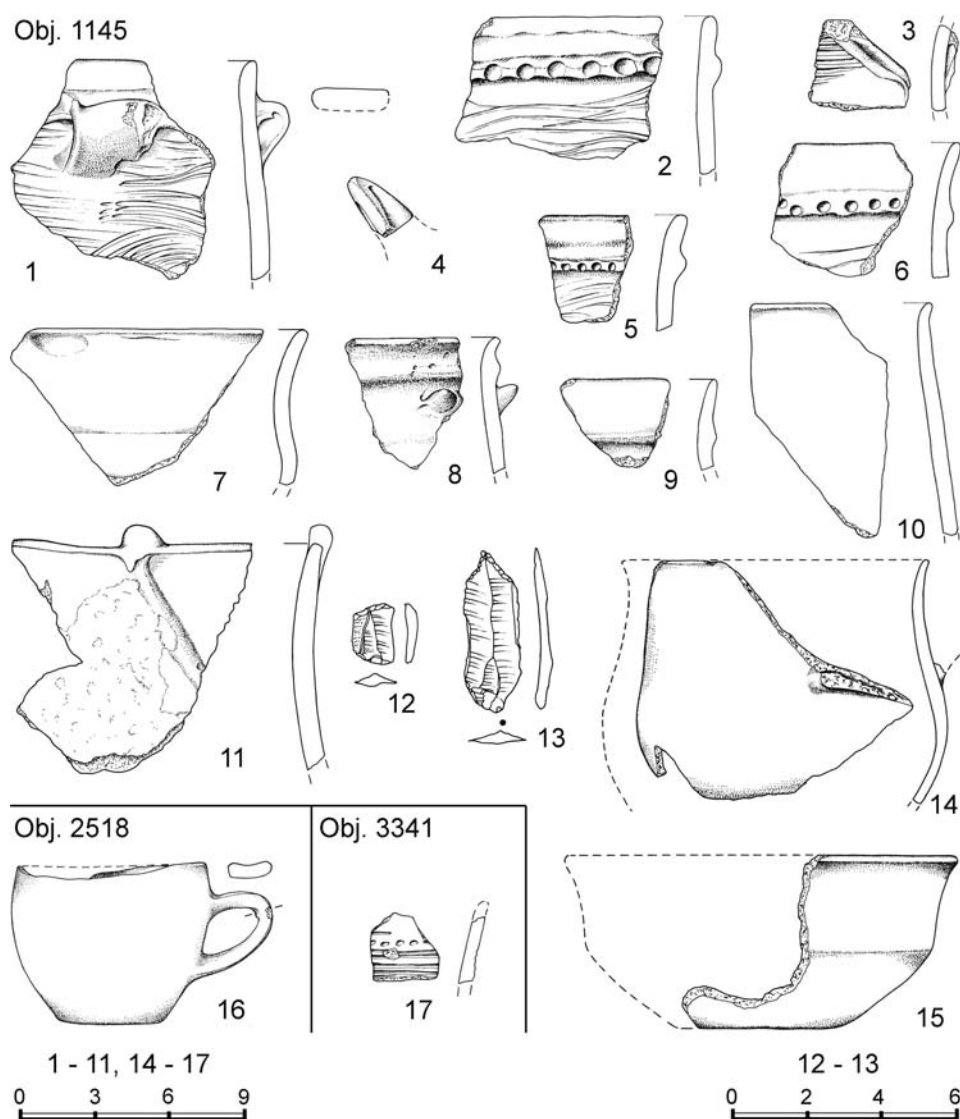
Okraje: 3 zl. OH, p. 20, O1. – 5 zl. OH, p. 20, O2. – 1 zl. OH, p. 20, O3. – 1 zl. OH, p. 21, O2, Ø ±100. – 2 zl. OH, p. 21, O2, Ø 140. – 1 zl. OH, p. 21, O2, Ø ±250. – 2 zl. OH, p. 21, O1. – 5 zl. OH, p. 21, O2.

Dna: 1 zl. D, p. 2, D0. – 1 zl. D, p. 2, D0, Ø 90. – 1 zl. TD, p. 2, D2, Ø 100. – 1 zl. TD, p. 2, D3. – 1 zl. TD, p. 20, D1, Ø 60. – 2 zl. D, p. 20, D0. – 3 zl. TD, p. 20, D2. – 2 zl. TD, p. 21, D1, Ø 70. – 1 zl. TD, p. 21, D2. – 1 zl. TD, p. 21, D3. – 1 zl. TD, p. 25, D1, Ø 100.

Atyp.: 4 zl. T, p. 2. – 144 zl. T, p. 20. – 70 zl. T, p. 21.

Mazanice: drobné úlomky většinou omlutých zlomků, výjimečně otisky kulatiny o průměru cca 50 mm, rozměr 5 až 70 mm, hm. 790 g.

Štípaná industrie: vrták na terminálním konci čepele, s bilaterální perličkovou retuší, SGS, 42 x 14 x 3 mm, hm. 2 g, *obr. 13: 13*. – Drobný trapez (až mikrolitického charakteru), SGS?, 15 x 10 x 4 mm, hm. 1 g,

Obr. 13. Vlíněves, okr. Mělník. Keramika z obj. 1145, 2518 a 3341. Kreslila L. Jarošová, upravila B. Hružová.
 Abb. 13. Vlíněves, Kr. Mělník. Keramik aus den Objekten 1145, 2518 und 3341.

obr. 13: 12. – Drobny úštěp bez sekundární úpravy, jemnozrnny křemenec s 1–2mm zmy křemene v hmotě, 19 x 11 x 1 mm, hm. 1 g.³

Hrubotvará kamenná industrie: segment valounu s otlučenými hranami, patrně artefakt, max. rozměr 110 mm, hm. 255 g.

³ Za dokumentaci, popis a podklady k vyhodnocení štípané industrie (kap. 5.2.1) autoři děkují M. Popelkovi a A. Přichystalovi.

Kosti zvířecí: viz kap. 5.3.

Rostlinné makrozbytky a uhlíky: viz kap. 5.4 a 5.5.

Objekt 2253

Popis: shluk keramiky (na *obr. 7* sytě černě) ve východní stěně sondy 13, pod úrovní styku ornice (1) a podorničí (2) v hloubce 25 cm od povrchu, identifikoval v červnu 2003 Ž. Brnič. V místě řezu A–B činila šíře shluku 35 a mocnost ca 20 cm. Podloží v místě tvořil vátý písek (3). *Obr. 7.*

Funkční interpretace: neurčena, vzhledem k původu keramiky patrně ze dvou nádob možná i rozoraný hrob. (Přítomnost spálených kostí ovšem nikde výslovně neuvedena.)

Nálezy:

Menší stolní tvar: neslepitelná část zřejmě jedné menší nádoby (1 zl. OH, 2 zl. TD, 20 zl. T), p. 21, O1 a D2.

Zásobní tvar slámovaný: část jedné neslepitelné nádoby (40 zl. T, p. 7 + 17 zl. T, p. 2 a 20), s množstvím čerstvých lomů.

Objekt 2518

Popis: objekt velikosti sloupové jámy (25 x 20 x 12 cm) prozkoumal v červnu 2004 P. Limburský. Jeho výplň tvořila tmavě šedohnědá, hlinitopísčité, při dně a okrajích jamky světle šedohnědá, skvrnitá hlína, promísená s podložím. Byl v ní nalezen téměř neporušený koflík (na *obr. 7* sytě černě), ústím vzhůru. Podloží v místě tvořila šedavá spraš. *Obr. 7.*

Funkční interpretace: proti výkladu objektu jako sloupové jámy mluví přítomnost celého tvaru v zásypu, který zároveň připouští votivní charakter nálezů.

Nálezy:

V úplnosti zachovaný *soudkovitý koflík* s mírně prožlabeným a vzhůru vytaženým páskovým uchem, p. 21, O1, D1, Ø okraje 75, Ø dna 40 mm, *obr. 13: 16.*

Objekt 3341

Popis: okrouhlou jamku o průměru 18 a hloubce 15 cm od úrovně skřívky registroval v dubnu 2005 P. Limburský. Její zásyp tvořila tmavě hnědá ulehlá hlína, okolní podloží světle hnědá hlína. *Obr. 8.*

Funkční interpretace: sloupová jamka.

Nálezy:

Zásobní hrnec: 1 zl. HP s řádkem vrypů oddělujících slámované tělo (p. 7) od hladkého hrdla (p. 20), *obr. 13: 17.*

Objekt 5477

Popis: půdorysně oválnou jámu s téměř kolmými až kónicky se zahlubujícími stěnami prozkoumal v září 2006 P. Limburský. Její horní průměr činil 140–170 cm a hloubka od úrovně skřívky 80–90 cm. Poměrně nesourodá výplň sestávala z několika ulehlých vrstev či čoček zeminy: tmavohnědé, slaběji okrově mramorované hlíny v horní části jámy (1), okrovo hnědé hlíny (2), příp. obdobné mramorované (4), zřejmě upadlých stěn objektu, dále čoček světlé šedookrové hlíny, hnědě mramorované, hlinito-jílovité (3), resp. šedobíle hlinito-jílovité (5) a konečně nade dnem z okrové až šedohnědé, hlinito-písčité až hlinito-jílovité výplně (6). Podloží tvořila v místě objektu žlutohnědá spraš, níže spíše světlejší okrová a s podílem jílu. *Obr. 8.*

Funkční interpretace: zásobní jáma.

Nálezy:

Zásobní tvary slámované a voštinované: 1 zl. T, p. 7.

Tvar?: 1 zl. odlomené hladké lišty, p. 2.

Atyp.: 3 zl. T, p. 2 (1 zl. dle materiálu spíše mladší než řivnáčská k.).

Štěpaná industrie: jeden křemencový a jeden úštěpek ze SGS, max. rozměr obou 8 mm, z proplavené výplně.

Kosti zvířecí: viz kap. 5.3.

Objekt 7000

Popis: nepatrně zahloubenou, půdorysně nepravidelně oválnou jámu prozkoumal v dubnu 2007 P. Limburský. Její délka činila 105, šířka 85 a max. hloubka od úrovně skřívky 5 cm.

Byla vyplněna tmavě hnědou, středně ulehlou hlínou s příměsí mazanice. Podloží v místě tvořila světle hnědožlutá spraš. *Obr. 8.*

Funkční interpretace: patrně přirozená deprese zaplněná antropogenním odpadem.

Nálezy:

Okraj: 1 zl. OH, p. 21, O10 sekaný, Ø ±250, *obr. 14: 11.*

Atyp.: 1 zl. T, p. 20.

Objekt 7014

Popis: mělkou jámu, jejíž valnou část zabírala zásobní mísa (na *obr. 8* černě), z níž se kompletně zachoval okraj a dno, zkoumal v dubnu 2007 P. Limburský. Nádoba dle dokumentace (viz též *obr. 9*) stála dnem vzhůru – dno se posléze propadlo na výškovou úroveň okraje a střední část, poté zřejmě nejvýše položená, byla odorána či odebrána při skrývce. Situaci zpřehlednila drobná sonda, vyhloubená ca 10 cm do podorňičí/podloží (na *obr. 8* čárkovaně). Podle následné fotodokumentace se zdá, že zahloubená část objektu mohla zasahovat mimo ni (púdorys po snížení terénu sondou vyznačen na *obr. 8* tečkovaně). Při neznámé délce by tak šířka objektu činila ca 50 a hloubka od úrovně skrývky max. 10 cm. Výplň objektu tvořila středně hnědá písčité hlína s drobnou, ca 5% příměsí mazanice, podloží okrově zbarvená spraš. *Obr. 8 a 9.*

Funkční interpretace: nejistá – pozůstatek nadzemní situace obytného rázu, kultovní, resp. votivní objekt?

Nálezy:

Zásobní mísa: část (10 zl. OH, 5 zl. H, 49 zl. T, 19 TD, 2 zl. D) s vyhlazeným hrdlem (p. 2 a 21) a drsným tělem (p. 7, méně 25), O1, D3, Ø okraje 480, Ø dna 180 mm. Slámování povrchu nádoby je provedeno velmi hrubě, nejspíše silnými stěbly či proutky o průměru ca 2 mm. *Obr. 9 a 14: 10.*

Tvar?: 1 zl. OH profilací a umístěním výčnělku připomínající vejčité nádoby šňůrové keramiky či zvoncovitých pohárů, p. 2, O1, Ø ±150, *obr. 14: 9.*

Atyp.: 1 zl. H, p. 2. – 8 zl. T, p. 2. – 6 zl. T, p. 20. – 1 zl. T, p. 21.

Objekt 7049

Popis: púdorysně nepravidelně okrouhlou jámu s kotlovitým dnem prozkoumal v dubnu 2007 P. Limburský. Její průměr činil 150–160 a max. hloubka od úrovně skrývky 85 cm. Svrchní partii výplně tvořila hnědočerná hlína s menšími kameny a kousky mazanice, středně ulehlá (2), při bocích lemovaná klíny z destruoovaných stěn objektu (vrstvy 1 a 3 – středně ulehlá žlutohnědá hlinitopísčité spraš, více či méně promísená hnědočernou hlínou). Spodní část zasypu sestávala z černé až hnědočerné kypré hlíny (4), hnědočerné hlíny, lehce promísené žlutohnědou spraší a občas kousky mazanice (5), tmavě černé kypré hlíny s kousky mazanice (6) a konečně nade dnem z tmavohnědé až černé kypré hlíny, promísené žlutohnědou spraší. Podloží v místě tvořila žlutohnědá spraš, níže štěrkopísek. *Obr. 8.*

Funkční interpretace: zásobní jáma.

Nálezy:

Džbán typu ansa cornuta: 1 zl. hladké ansy, p. 21, *obr. 14: 5.*

Amfory: 1 zl. P s uchem, p. 21, *obr. 14: 7.* – 1 zl. P s páskovým uchem, p. 2, *obr. 14: 6.* – 1 zl. P s výzdobou provedenou brázděnými vpichy, p. 21, *obr. 14: 8* (všechny střepy amfor je možné alternativně datovat např. do období šňůrové keramiky či kulovitých amfor, zejména poslední zlomek).

Tvar?: 1 zl. T s kořenem ucha či pupku, p. 2.

Zásobní tvar slámovaný: 1 zl. T, p. 7.

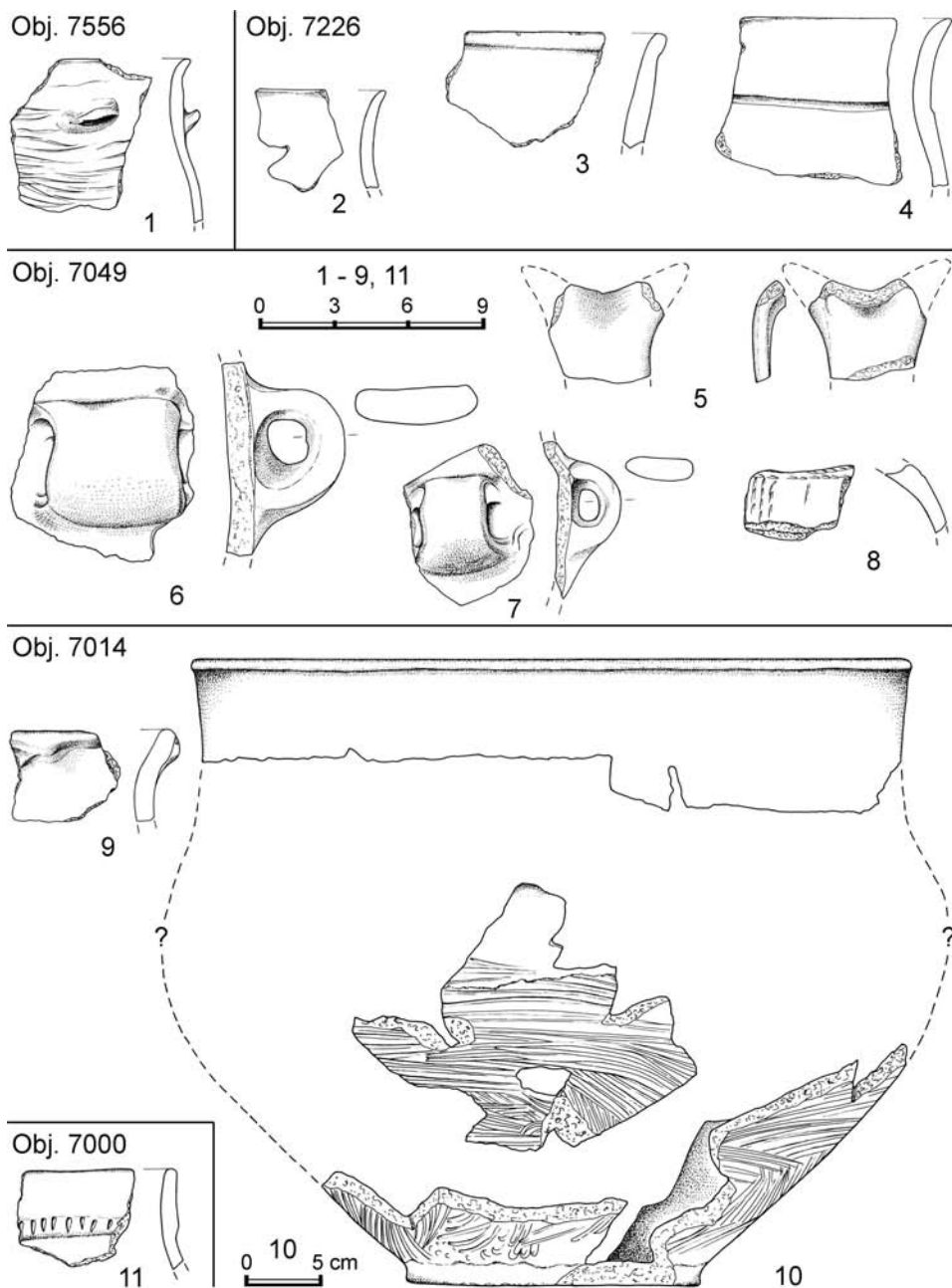
Atyp.: 21 zl. T, p. 2. – 25 zl. T, p. 21. – 5 zl. T, p. 25.

Mazanice: drobné i větší úlomky s ostrými hranami, občas s otisky prutů a prken/fošen pravouhle vázaných, občas deskovitěho charakteru s jednou stranou pečlivě vyhlazenou (zbytky podlah atp.). Vyskytly se i fragmenty na povrchu ledabyly slámované či se stopami hlazení rukou (prstování), patrně ze stěn staveb či technologických zařízení. Max. rozměr zlomků 145 mm, hm. 1580 g.

Kostěná a parohová industrie: žebro velkého savce, nejspíše tura, s oboustrannými příčnými několikanásobnými zářezy, snad podložka ke krájení, d. 160 mm.

Kosti zvířecí: viz kap. 5.3.

Rostlinné makrozbytky a uhlíky: viz kap. 5.4 a 5.5.

Obr. 14. Vlíněves, okr. Mělník. Keramika z obj. 7000, 7014, 7049, 7226 a 7556. Kreslila L. Jarošová, upravila B. Hružová.

Abb. 14. Vlíněves, Kr. Mělník. Keramik aus den Objekten 7000, 7014, 7049, 7226 und 7556.

Objekt 7226

Popis: půdorysně nepravidelně oválnou jámu s mísovitým dnem prozkoumal v dubnu a květnu 2007 P. Limburský. Její délka činila 190, šířka 160 a hloubka od úrovně skrývky 25 cm. Horní partie objektu sestávala z tmavě hnědé ulehlé hlíny (1), místy prostoupené většími kameny (na obr. 8 šedým tónem), v níž byla uložena část kostry psa v anatomické poloze (na obr. 8 černě). Ze všech dokumentovaných stran byla obklopena vrstvou 2, hnědavě zbarveným a ulehlým prohlíněným šterkopískem, který v místě tvořil i podloží. Obr. 8.

Funkční interpretace: nejistá, možná přirozená deprese vyplněná odpadem.

Nálezy:

Džbán?: část OH (1 zl. OH, 1 zl. H), p. 21, O2, Ø 100, obr. 14: 2.

Mísy s nálevkovitým hrdlem: 1 zl. OH, p. 21, O2, Ø 220, obr. 14: 4. – 1 zl. HS, p. 21.

Zásobní tvary slámované: 8 zl. T, p. 7.

Okraje: 1 zl. OH, p. 2, O31, Ø 220, obr. 14: 3. – 1 zl. OH, p. 21, O2.

Dna: 1 zl. TD, p. 21, D1, Ø 80. – 1 zl. TD, p. 21, D1. – 1 zl. TD, p. 21, D2. – 1 zl. TD, p. 21, D3, Ø 60.

Atyp.: 4 zl. T, p. 2. – 7 zl. T, p. 20. – 26 zl. T, p. 21. – 1 zl. T, p. 25.

Mazanice: 3 omluté zlomky, max. rozměr 25 mm, hm. 5 g.

Štípaná industrie: 2 úštěpy jemnozrnného křemence s 1–2 mm velkými zrny křemene ve hmotě, snad varieta typu Tušimice, max. rozměr 51 a 31 mm, hm. 28 a 7 g. Bez sekundární úpravy. – Křemenný úštěp, max. rozměr 28 mm, hm. 3 g. Bez sekundární úpravy. – Úštěp bez sekundární úpravy, SGS, max. rozměr 15 mm, hm. 1 g. – Dva úštěpy bez sekundární úpravy, dle předběžného soudu A. Přichystala kambrický až časně ordovický paleoryolit (dříve křemenný porfyr) křivoklátsko-rokycanského vulkanického pásma Barrandienu. Max. rozměr 15 a 23 mm, hm. po 1 g.

Brousky: zlomek jemnozrnného pískovce s 1 pracovní plochou, max. rozměr 75 mm, hm. 50 g. – Dva fragmenty téhož pískovce, výrobní odpad či zlomky artefaktů bez zjevných pracovních ploch, max. rozměr 43 a 45 mm, hm. 10 a 17 g.

Kosti zvířecí: viz kap. 5.3.

Objekt 7556

Popis: půdorysně nepravidelně osmičkovitou jámu s plochým dnem a šikmými stěnami prozkoumal v září 2007 P. Limburský. Její délka činila 330, šířka 175 a hloubka od úrovně podloží 55 cm. Dominantní výplň sestávala z hnědošedé ulehlé hlíny (1), v jednom místě promísené podložím, tj. okrově zbarvenou spraší (2). Silně promísená podložím byla i šedá hlinitá vrstva nasedající na dno objektu (3). Obr. 8.

Funkce objektu: těžební či zásobní jáma; případná superpozice dvou okrouhlých jam/zásobnic z fotodokumentace jednoznačně nevyplývá.

Nálezy:

Zásobní hrnec: 1 zl. OP, p. 7, O1/O9, obr. 14: 1.

Okraj: 1 zl. OH, p. 2, O1.

Atyp.: 2 zl. T, p. 25.

Mazanice: 1 omlutý zlomek, max. rozměr 30 mm, hm. 3 g.

Kosti zvířecí: viz kap. 5.3.

M. D. – P. L.

5. Vyhodnocení nálezů

5.1. Keramika a mazanice

Řivnáčská keramika z Vlíněvsi se nevymyká z celočeské produkce, stejně jako v jiných lokalitách zaujme kvalitou výpalu i provedení. Zejména na zlomcích stolní keramiky je sice možné občas pozorovat známky abraze povrchu (viz sloupec P20/P20:Σ v tab. 1), původně zcela jistě pečlivě vyhlazeného, to je ovšem dáno spíše postdepozicičními procesy, proměn-

Katastr	Objekt	I	Atypické	Dna	Okraje	Profilované	Celkem	P1/P1:Σ	P20/P20:Σ	P2 a 21/P2 a P21:Σ	P3/P3:Σ	P31/P31:Σ	P7/P7:Σ	P8/P8:Σ	P7 a P8/P7a P8:Σ	P7 a P8/P7a P8:(Σ-P20)	P ost/P ost:Σ
Vlíněves	186	Σ	38	3	4	10	55	0	0	47	0	0	3	5	8	8	0
Vlíněves	186	%	69,1	5,5	7,3	18,1	100	0	0	85,4	0	0	5,5	9,1	14,6	14,6	0
Vlíněves	344	Σ	22	6	19	8	55	0	7	41	1	0	4	1	5	5	1
Vlíněves	344	%	40,1	10,9	34,5	14,5	100	0	12,8	74,5	1,8	0	7,3	1,8	9,1	10,4	1,8
Vlíněves	423	Σ	27	3	7	26	63	0	28	6	0	0	29	0	29	29	0
Vlíněves	423	%	42,8	4,8	11,1	41,3	100	0	44,4	9,5	0	0	46,1	0	46,1	82,9	0
Vlíněves	513	Σ	45	6	5	45	101	0	18	39	5	0	23	15	38	38	1
Vlíněves	513	%	44,6	5,9	4,9	44,6	100	0	17,8	38,6	4,9	0	22,8	14,9	37,7	45,8	1
Vlíněves	536	Σ	108	23	35	83	249	0	46	109	0	0	88	4	92	92	2
Vlíněves	536	%	43,4	9,2	14,1	33,3	100	0	18,5	43,8	0	0	35,3	1,6	36,9	45,3	0,8
Vlíněves	565	Σ	1	3	1	3	8	0	0	6	0	0	2	0	2	2	0
Vlíněves	565	%	12,5	37,5	12,5	37,5	100	0	0	75	0	0	25	0	25	25	0
Vlíněves	1145	Σ	218	22	53	159	452	0	166	128	0	0	140	15	155	155	3
Vlíněves	1145	%	48,2	4,9	11,7	35,2	100	0	36,7	28,3	0	0	31	3,3	34,3	54,2	0,7
Vlíněves	2253	Σ	37	2	1	40	80	0	14	26	0	0	40	0	40	40	0
Vlíněves	2253	%	46,2	2,5	1,3	50	100	0	17,5	32,5	0	0	50	0	50	60,6	0
Vlíněves	2518	Σ	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Vlíněves	2518	%	0	0	0	100	100	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0
Vlíněves	3341	Σ	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0
Vlíněves	3341	%	0	0	0	100	100	0	0	0	0	0	100	0	100	100	0
Vlíněves	5477	Σ	3	0	0	2	5	0	0	4	0	0	1	0	1	1	0
Vlíněves	5477	%	60	0	0	40	100	0	0	80	0	0	20	0	20	20	0
Vlíněves	7000	Σ	1	0	1	0	2	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Vlíněves	7000	%	50	0	50	0	100	0	50	50	0	0	0	0	0	0	0
Vlíněves	7014	Σ	27	39	13	23	102	0	6	40	0	0	45	0	45	45	11
Vlíněves	7014	%	26,5	38,3	12,7	22,5	100	0	5,9	39,2	0	0	44,1	0	44,1	46,9	10,8
Vlíněves	7049	Σ	51	0	0	6	57	0	0	51	0	0	1	0	1	1	5
Vlíněves	7049	%	89,5	0	0	10,5	100	0	0	89,4	0	0	1,8	0	1,8	1,8	8,8
Vlíněves	7226	Σ	38	4	5	9	56	0	7	40	0	0	8	0	8	8	1
Vlíněves	7226	%	67,9	7,1	8,9	16,1	100	0	12,5	71,4	0	0	14,3	0	14,3	16,3	1,8
Vlíněves	7556	Σ	2	0	2	0	4	0	0	1	0	0	1	0	1	1	2
Vlíněves	7556	%	50	0	50	0	100	0	0	25	0	0	25	0	25	25	50
Vlíněves Σ		Σ	618	111	146	416	1291	0	293	540	6	0	386	40	426	426	26
Vlíněves Σ		%	47,9	8,6	11,3	32,2	100	0	22,7	41,8	0,5	0	29,9	3,1	33	42,7	2

Tab. 1. Vlíněves, okr. Mělník. Četnost a proporce keramiky z objektů řívnáčské kultury. Sloupec *Profilované* zahrnuje typické zlomky (tj. zdobené včetně tzv. technických prvků, zde včetně slámování a voštinování), bez den a okrajů, které jsou uvedeny v samostatných sloupcích. Sloupec P1 znázorňuje četnost zlomků s vyleštěným povrchem a jejich procentuální podíl vůči celku (P1: Σ), přičemž obdobný vztah byl sledován i u dalších typů povrchů. Kódování povrchů viz kap. 4. Střeby ze slepených částí byly rozpočítávány.

Tab. 1. Vlíněves, Kr. Mělník. Häufigkeit und Proportionen der Keramik aus den Objekten der Řivnáč-Kultur. Die Spalte *Profilované* schließt typische Fragmente ein (d.h. verziert, einschließlich sog. technischer Elemente, hier einschließlich Besenstrich und Besenstich), ohne Böden und Ränder, die in eigenständigen Spalten geführt werden. Spalte P1 zeigt die Häufigkeit von Fragmenten mit geglätteter Oberfläche und ihr prozentueller Anteil am Ganzen (P1: Σ), wobei eine entsprechende Beziehung auch bei weiteren Oberflächentypen verfolgt worden ist. Zusammengeklebte Teile wurden nach einzelnen Fragmenten abgezählt.

Objekt	–	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	>15	Σ
186	Σ	1	9	21	10	8	4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	55
186	%	1,8	16,4	38,2	18,2	14,5	7,3	3,6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
344	Σ	0	0	3	8	14	12	4	6	5	1	1	0	1	0	0	0	55
344	%	0	0	5,4	14,5	25,6	21,8	7,3	10,9	9,1	1,8	1,8	0	1,8	0	0	0	100
423	Σ	0	4	12	14	13	5	4	1	3	4	1	1	0	0	1	0	63
423	%	0	6,3	19	22,3	20,7	7,9	6,3	1,6	4,8	6,3	1,6	1,6	0	0	1,6	0	100
513	Σ	0	6	20	34	13	8	6	4	1	2	2	1	0	2	0	2	101
513	%	0	5,9	19,8	33,6	12,9	7,9	5,9	4	1	2	2	1	0	2	0	2	100
536	Σ	0	9	33	73	50	42	16	11	5	5	2	1	2	0	0	0	249
536	%	0	3,6	13,3	29,3	20,1	16,9	6,4	4,4	2	2	0,8	0,4	0,8	0	0	0	100
565	Σ	0	0	0	1	0	2	3	1	0	0	1	0	0	0	0	0	8
565	%	0	0	0	12,5	0	25	37,5	12,5	0	0	12,5	0	0	0	0	0	100
1145	Σ	13	45	96	105	71	50	31	7	17	10	4	0	2	0	1	0	452
1145	%	2,9	10	21,2	23,2	15,7	11,1	6,9	1,5	3,8	2,2	0,9	0	0,4	0	0,2	0	100
2253	Σ	0	19	22	9	13	7	5	2	2	1	0	0	0	0	0	0	80
2253	%	0	23,7	27,4	11,3	16,2	8,8	6,3	2,5	2,5	1,3	0	0	0	0	0	0	100
2518	Σ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
2518	%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	100
3341	Σ	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
3341	%	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
5477	Σ	0	0	4	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	5
5477	%	0	0	80	0	0	0	0	20	0	0	0	0	0	0	0	0	100
7000	Σ	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
7000	%	0	0	50	0	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
7014	Σ	0	14	8	14	17	9	10	6	6	7	5	0	2	0	0	4	102
7014	%	0	13,7	7,8	13,7	16,7	8,8	9,8	5,9	5,9	6,9	4,9	0	2	0	0	3,9	100
7049	Σ	6	7	15	13	8	5	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	57
7049	%	10,5	12,3	26,3	22,8	14	8,8	3,5	0	1,8	0	0	0	0	0	0	0	100
7226	Σ	0	6	14	19	6	5	3	0	1	0	2	0	0	0	0	0	56
7226	%	0	10,7	25	33,9	10,7	8,9	5,4	0	1,8	0	3,6	0	0	0	0	0	100
7556	Σ	0	0	0	2	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
7556	%	0	0	0	50	0	25	25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
Σ	Σ	20	119	249	303	214	150	87	39	41	30	19	3	7	2	2	6	1291
Σ	%	1,5	9,2	19,3	23,5	16,6	11,6	6,7	3	3,2	2,3	1,5	0,2	0,5	0,2	0,2	0,5	100

Tab. 2. Vlněves, okr. Mělník. Velikost keramických zlomků z objektů řivnáčské kultury (sloupec 1 – střepy do 1 cm max. velikosti, 2 – do 2 cm atd.). Zlomky ze slepených částí byly rozpočítávány.

Tab. 2. Vlněves, Kr. Mělník. Größe der Keramikfragmente aus den Objekten der Řivnáč-Kultur (Spalte 1 – Scherben bis 1 cm max. Größe, 2 – bis 2 cm usw.). Zusammengelebte Teile wurden nach einzelnen Fragmenten abgezählt.

livým typem podloží (spraš – písek), a zřejmě i způsobem laboratorního zpracování, nikoli proměnlivou jakostí keramického těsta či různou mírou pečlivosti povrchových úprav.

Keramika je kromě intruzí ve větší či menší četnosti doložena v celkem v 16 objektech (tab. 1), její počet je však ve srovnání s jinými lokalitami nezvykle nízký. Sto a více zlomků výkopci získali pouze ze čtyř větších objektů (513, 536, 1145 a 7014), v desítkách střepů se pohybují kolekce z dalších šesti jam a ve zbylých dosahují pouze jednomístných hodnot

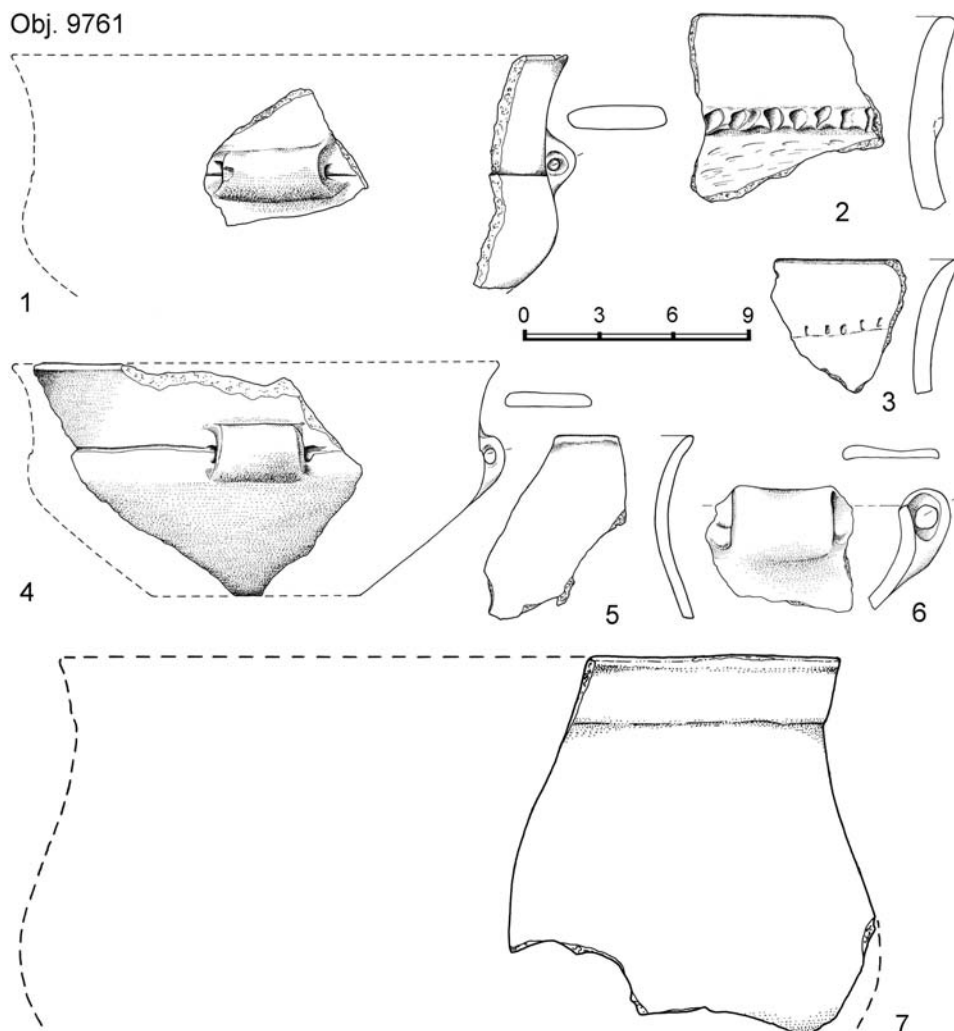
(*tab. 1*). V případě poslední skupiny objektů tak mohou vznikat pochybnosti o jejich řivnáčském stáří (viz kap. 6).

Velikostní struktura keramiky, pochopitelně ovlivněná mnoha faktory (srov. *Ernée a kol. 2007*, 49–52, s další lit.), by do jisté míry mohla odrážet způsob zaplňování objektů po skončení jejich zásobních, obytných a dalších primárních účelů (viz *Rulf 1997*, 458–459). Vyšší četnosti zlomků větších rozměrů by mohly svědčit pro záměrné zaplňování objektů, naopak soubory s převahou menších střepů pro pozvolné zanášení. Zmíněné proporce byly studovány již na několika řivnáčských souborech (*Dobeš – Vojtěchovská 2008*, 274, *tab. 5*; *Vencl et al. 2011*, 101–103, *tab. 2*), přičemž byl zjištěn dosti podstatný rozptyl. V Úholičkách se u objektů s rozbitými celými nádobami či jejich torzy pohybuje četnost zlomků do 5 cm od 48 do 61 %, v souborech s vyšším podílem neslepitelných fragmentů, např. z výplní polozemnic, zpravidla mezi 70 až téměř 90 % (pokud ovšem abstrahujeme od kolekcí vzniklých též prosíváním či proplavováním výplní, kde je suma menších zlomků ještě vyšší). Ve Vlíněvsi dosahuje sledovaný interval u souborů nad 10 střepů 45 až 89 %, u objektů s více než 100 střepy 52–72 % (*tab. 2*). Hodnoty nad 70 % dle analogií zřejmě svědčí pro záměrné přesouvání redeponovaného materiálu – planýrky, samovolné zanášení výplní v případě extrémnějších hodnot, resp. kombinaci obou procesů. Sem spadá většina situací, vymykají se pouze objekty 344 (45,5 %) a 7014 (51,9 %). Rozměrný obj. 344 (*obr. 6*), chata či hliník, sice obsahoval pouhých 55 zlomků (výběr *obr. 10*), 17 z nich se ovšem podařilo slepit do pěti větších celků. Jde tedy nejspíše o důsledek jednorázového vyhození odpadu obsahujícího keramiky, samovolné zanášení objektu materiálem z okolní kulturní vrstvy můžeme téměř vyloučit. Nižší podíl menších zlomků u druhého objektu (č. 7014 – *obr. 8 a 9*) je evidentně podmíněn záměrným uložením jedné nádoby (*obr. 14*). Na druhou stranu u obj. 2253, kde lze alternativně předpokládat záměrné uložení náleží (jde zřejmě o zlomky pouhých dvou nádob), můžeme pozorovat 79% fragmentárnost. Silnou destrukci keramiky nacházející se na rozhraní ornice a kulturní vrstvy tam pravděpodobně zapříčinila moderní orba. Poslední příklad tak opět poukazuje na problematičnost podobných srovnání a na interpretační nejistotu s nimi spojenou.

Dalším znakem, dlouhodoběji sledovaným na řivnáčské keramice, je procentuální podíl slámovaných a voštinovaných zlomků (důvody viz *Vencl et al. 2011*, 103–104). Ve Vlíněvsi se u souborů nad 100 zlomků pohybuje v intervalu od 34 do 44 %, přičemž průměrná hodnota spočítaná ze všech střepů činí 33 % (*tab. 1*). Zjištěná čísla jsou v souladu s údaji z jiných lokalit (např. na Denemarku s desetitisíci zlomky se slámování a voštinování vyskytlo na 35 % střepů: *Zápotocký – Zápotocká 2008*, 164).

V předložené kolekci vystupují převážně zcela obvyklé řivnáčské typy, keramické třídy, které zpravidla neumožňují bližší chronologické zařazení jednotlivých souborů. Jde zejména o zásobní hrnce, ať drsně slámováním (*obr. 10: 8; 12: 10* atd.) či s povrchem vyhlazeným (*obr. 12: 2; 15: 7*), opatřené občas různě profilovanými pupky na rozhraní hrdla a plecí (*obr. 12: 6, 12; 13: 1, 8*) s lištovitě lehce zesílenými okraji (např. *obr. 12: 10*). Snad jen lišty zřetelně připevněné pod prostými okraji hrnců (*obr. 13: 2, 5*) připomínají tvarosloví kultury badenské, mohly by tedy poukazovat spíše na starší stupeň řivnáčské kultury. Stejně jako většina hrnců jsou chronologicky ambivalentní i nepočetné zlomky džbánů typu *ansa cornuta* (*obr. 12: 7; 13: 4; 14: 5; 16: 1–3*), koflíků (*obr. 13: 14, 16*), většiny amfor (*obr. 12: 3, 8; 14: 6, 7*), zásobní mísa (*obr. 14: 10*), fragmenty většiny mis s nálevkovitě rozšířeným (*obr. 10: 4, 6, 11–12; 12: 1, 4; 13: 7, 15; 14: 4; 15: 1, 4, 6; 16: 6*) i zataženým

Obj. 9761

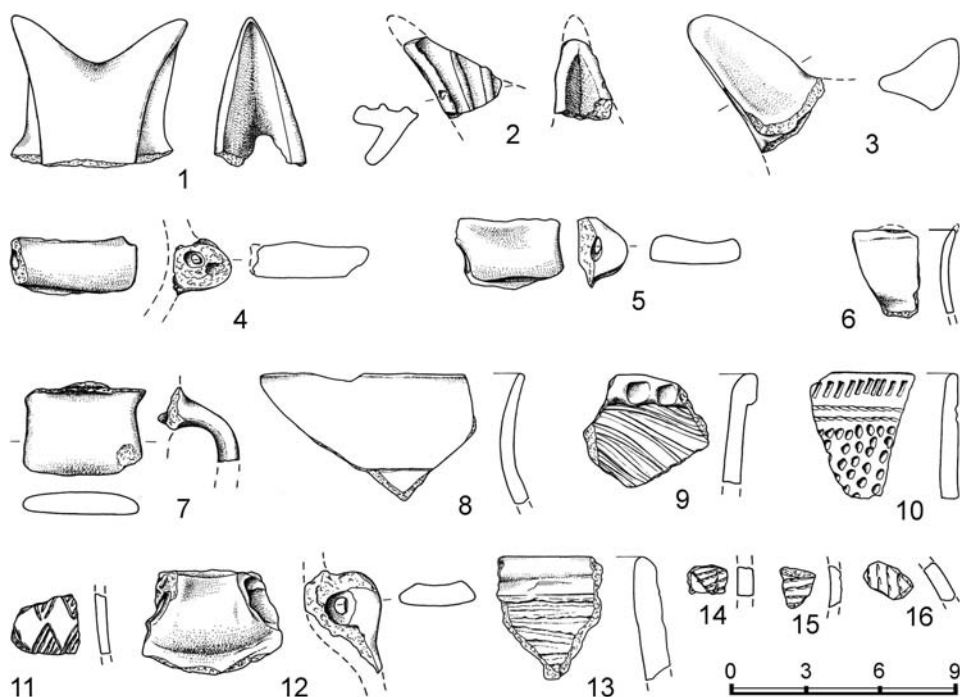

Obr. 15. Vlíněves, okr. Mělník. Silná intruze řivnáčské keramiky v halštatském obj. 9761. Kreslila L. Jarošová, upravila B. Hružová.

Abb. 15. Vlíněves, Kr. Mělník. Starke Intrusion von Řivnáč-Keramik im hallstattzeitlichen Obj. 9761.

okrajem (obr. 12: 9; 15: 5). Výčet chronologicky průběžných tvarů lze uzavřít oble kónickým slámovaným hrdlem s vodorovně seříznutým okrajem z objektu 423 (obr. 10: 9), snad z bubnu (srov. profilaci exempláře z Nalžovického Podhájí: *Dobeš – Korený 2010*, 28, obr. 5: 11) a okrajem s částí vícenásobně svise provrtaného hráněného pupku (obr. 10: 5), nejspíše z vědra.

Chronologicky citlivější typy vystupují pouze v kolekci z obj. 1145, konkrétně zlomek mísy velvarského typu, s šikmou lištou na hrdle, která na okraji přechází do výčnělku (obr. 13: 11), slámovaný střep se šikmou lištou, nejspíše plastickým vousem ucha amfory

Obr. 16. Vlněves, okr. Mělník. Intruze keramiky z druhé půle středního eneolitu, příp. první poloviny mladého eneolitu, v objektech jiných kultur. 1–8 řivnáčská keramika; 9, 13 řivnáčská? k., 10–11 kulovité amfory, 12 řivnáčská či kulovité amfory, 14–16 řivnáčská k. až šňůrová keramika. Details viz tab. 3. Kreslila L. Jarošová, upravila B. Hružová.

Abb. 16. Vlněves, Kr. Mělník. Intrusion von Keramik aus der zweiten Hälfte des mittleren Äneolithikums, evtl. erste Hälfte des jüngeren Äneolithikums in den Objekten anderer Kulturen. 1–8 Řivnáč-Keramik; 9, 13 Řivnáč(?) -Keramik, 10–11 Kugelamphorenkultur, 12 Řivnáč- oder Kugelamphorenkultur, 14–16 Řivnáč-Keramik oder Schnurkeramik. Details s. Tab. 3.

(obr. 13: 3) a další dva podobné nezobrazené artefakty. Svými znaky poukazují na starší stupeň řivnáčské kultury, nověji definovaný na podkladě pramenů z Klučova (Zápotocký – Kudrnáč 2008, 78–80, obr. 23). Uvedený objekt, s nejvyšší četností keramiky (viz tab. 1), je tak jediný, který lze dle stávajících představ spolehlivěji ukotvit v rámci diskutované kultury (srov. kap. 7).

S řivnáčským osídlením ve vlněveské pískovně mohou souviset ojedinělé zlomky západní větve kultury kulovitých amfor. Bez výjimky však jde o intruze (obr. 16: 10, 11, patrně též 16: 12, možná 16: 14–16) v objektech únětického či halštatského stáří (tab. 4). Jejich přítomnost na řivnáčských sídlištích je sice dlouhodobě známa a opakovaně potvrzována, mohou ovšem indikovat i samostatný sídelní horizont (srov. Zápotocký – Dobeš 2000; Dobeš 2008).

Některé střepy mohou kromě řivnáčské a kulovitých amfor náležet i kulturám mladšího eneolitu, ve Vlněvsi rovněž hojně zastoupených, např. zlomek plecí s výzdobou provedenou brázděným vpichem z jámy 7049 (obr. 14: 8) či okraj vejčité (?) nádoby (obr. 14: 9) z objektu 7014. Totéž se týká i některých intruzí (obr. 16: 7, 9, 14–16).

Sektor	Vrstva	Číslo identifikační	Popis intruze	Okraj/dno	Povrch	Maximální rozměr	Průměr okraje	Σ enjolit (?) atypicky	Obrázek
1	0-20	VL07/5792/18, 19	2 zl. T		7	40			
1	0-20	VL07/5792/7, 17	2 zl. T		7	60, 70		4	
2	0-20	VL07/5778/7	1 zl. T		7	50			
2	0-20	VL07/5879/2, 6	2 zl. OS mísy s nálevkovitým ústím a tunelovitým uchem	O2	21	70, 110	±220	3	15:01
3	20-40	VL07/5863/30	1 zl. mísy se zataženým ústím a převýšeným tunelovitým uchem	O2	21	70		5	15:06
5	0-20	VL07/5928/5, 14, 20	3 zl. T		7	60, 70		7	
6	0-20	VL07/5867/28	1 zl. H hrnce s torzem okrajové lišty šikmo nehtované	O10	31	90	±300		15:02
6	0-20	VL07/5867/37	1 zl. OH hrnce/amfory s dūbkovanou okrajovou lištou	O10	21	60	±200		15:03
6	0-20	VL07/5867/4	1 zl. HD mísy s nálevkovitým ústím a tunelovitým uchem	O1, D1	21	14	±190		15:04
6	0-20	VL07/5867/různá č.	2 zl. OH mísy s nálevkovitým ústím	O2	21	60, 70		9	
6	20-40	VL07/5870/5	1 zl. OH mísy s nálevkovitým ústím	O2	21	90	±180		
6	20-40	VL07/5870/bez č.	1 zl. T		7	50		3	
6	40-50	VL07/5876/1, 2	2 zl. T s kořenem ucha, patrně z amfory		21	100, 160			
7	0-60	VL07/6772/1	1 zl. OS hrnce	O9	21	240	310		15:07
7	0-60	VL07/6772/2	1 zl. OH džbánu/mísy	O2	21	90			15:05
7	20-40	VL07/5854/34	1 zl. T		7	40			

Tab. 3. Vlíněves, okr. Mělník. Silná intruze řivnáčské keramiky v pozdně halštatském obj. 9761. Zkratky a kódování použité v tabulce viz kap. 4.

Tab. 3. Vlíněves, Kr. Mělník. Starke Intrusion von Řivnáč-Keramik aus dem späthallstattzeitlichen Obj. 9761.

Mazanice pochází téměř ze všech objektů, většinou ovšem v podobě drobných omlutých zlomků do celkové hmotnosti 100 g. Podstatné je, že její nepatrný výskyt ve výplni chat (bezpečně obj. 536 a 565) a absence případných rozplavených sprašových vrstev tamtéž opět poukazuje na fakt, že součástí jejich konstrukce nebyly proutěné stěny omazávané lepenicí. Větší zlomky mazanice, o hmotnosti 800 a 1600 g, s otisky kulatin, prutů, prken/fošen a rukou hlazenými líci, se vyskytly v objektu 1145 a obtížně datovatelné jámě 7049. Nejspíše indikují blízkost nadzemních řivnáčských (?) domů či jiných zařízení (pece, nadzemní síla atp.), u nichž byla použita příslušná stavební technologie.

M. D.

5.2. Kamenná industrie

5.2.1. Štípaná industrie

Zanedbatelná četnost štípané industrie v poměrně početných řivnáčských objektech je zarážející a sotva ji lze vzhledem k zachovalosti ostatních kategorií nálezu připsat snížené pečlivosti výzkumu, alespoň v případě nástrojů „standardní“ velikosti. Navíc jde v obou případech o kusy, které vzbuzují pochybnosti o bezprostřední vazbě k předmetné kultuře, ať již jde o vrták, či trapéz (*obr. 13: 12–13*).

Objekt	Typ objektu	Datování objektu	Datování intruze	Číslo identifikační	Popis intruze	Okraj	Povrch	Maximální rozměr	Průměr okraje	Obrázek
194	S	únk	řik	VL99/2142/6	1 zl. T		7	40		
2327	S	únk	řik	VL04/287/6	1 zl. T		7	50		
2338	S	únk	řik	VL04/272/18	1 zl. T		7	50		
2357	S	únk	řik/kšk	VL04/400/43	1 zl. P s paralelními liniemi brázděných vpichů, orientace zlomku?		2	20		16:16
2372	S	únk	řik	VL04/575/1, b.č.	2 zl. T		7	50,70		
2396	H	LtA	řik	VL/04/652/7	1 zl. T		8	40		
2396	H	LtA	řik	VL04/526/2	1 zl. T		7	40		
2396	H	LtA	řik	VL04/526/b.č.	1 zl. ansy cornuty?		2	15		
2476	S	únk	řik/kšk	VL04/569/63	1 zl. P s trojúhelníky (?) vyplňovanými OŠ		2	15		16:14
2489	S	únk	řik/kšk	VL04/396	1 zl. P hrnku (?) s horizontálním svazkem jemných brázděných vpichů		2	15		16:15
3178	S	únk	řik	VL05/4/3	1 zl. T		7	30		
5193	S	dbř	řik	VL06/1491/3	1 zl. T		7	40		
6108	H	kšk?	řik?	VL06/1774/4	1 zl. T, slámování přehlazené		7	130		
6870	S	únk/HaD	řik	VL07/513/05	1 zl. tunelovitého ucha, š. 35 mm		21	50		16:05
7048	S	dbř?	řik	VL07/301/1	1 zl. ansy cornuty		21	90		16:01
7171	S	únk	řik	VL07/774/3	1 zl. ansy cornuty bez postranních lišt		21	30		
7229	S	únk?	řik	VL07/811/2	1 zl. T		7	60		
7289	S	HaD?	řik	VL07/902/1	1 zl. T		7	80		
7293	S	únk	řik	VL07/912/4, 7	2 zl. T		7	60		
7293	S	únk	řik	VL07/912/9	1 zl. páskového ucha, š. 45 mm		21	60		16:07
7346	S	HaD	řik	VL07/1372/11	1 zl. T		7	50		
7419	S	HaD	řik	VL07/1170/3	1 zl. T		7	40		
7420	S	HaD	řik	VL07/1279/1	1 zl. OH mísy s nálevkovitým ústím		21	90	250	16:08
7420	S	HaD	řik	VL07/1279/2	1 zl. mísy s odlomeným bradavkovitým výčnělkem na okraji		20	40		16:06
7429	S	HaD	řik	VL07/1567/6	1 zl. T		7	40		
8149	S	HaD	řik	VL07/3970/18	1 zl. T		7	30		
8667	S	HaD	řik	VL07/4596/12	1 zl. T		8	45		
9417	S	únk	kka?	VL07/5710/6	1 zl. H s kosočtverci (?) provedenými brázděným vpichem		21	30		16:11
9539	S	dbř	řik	VL07/5616/4, 6	2 zl. T		7	30,40		
9539	S	dbř	řik	VL07/5617/4, 8	2 zl. T		7	30,40		
9539	S	dbř	řik	VL07/5638/9	1 zl. T		7	30		
9566	H/S	kšk?/únk?	řik	VL07/6872/3	1 zl. T		7	30		
9837	S	HaD	řik	VL07/5922/16	1 zl. T		7	30		
9870	S	HaD	řik	VL07/5616/2	1 zl. OH hrnce	O10	7	50		16:09
9887	S	únk	řik?	VL07/6865/2	1 zl. OH zásobního tvaru	O1	7	50		16:13
9887	S	únk	řik?	VL07/6865/2	1 zl. T		7	80		
9900	S	HaD	řik	VL07/6362/55	1 zl. ansy cornuty s trojicí hladkých lišt		21	40		16:02
9900	S	HaD	řik?/kka?	VL07/6391/4	1 zl. HP s uchem amfory		21	60		16:12
9956	H	kšk	řik	VL07/6690/4, 9	2 zl. T		7	30		
9956	H	kšk	řik	VL07/6793/2	1 zl. T		7	50		
9958	S	HaD	řik	VL08/2482/6	1 zl. ansy cornuty hladké, bez lišt		21	50		
10041	S	HaD	řik	VL08/1086/49	1 zl. T		7	50		
10041	S	HaD	řik	VL08/1109/30	1 zl. T		7	40		
10271	H	kšk	řik?	VL08/2706/3	1 zl. T, slámování přehlazené		7	40		
10343	S	HaD	řik	VL08/950/4	1 zl. T		7	40		
10420	S	HaD	řik	VL08/1941/17	1 zl. ansy cornuty hladké, bez lišt		2	80		16:03
10420	S	HaD	řik	VL08/1941/4	1 zl. T		7	40		
10524	S	HaD?	řik	VL08/1275/2, 23	2 zl. T		7	40,50		
10617	S	HaD	kka	VL08/2327/6	1 zl. OH amfory zdobený otisky šňůry, sloupkovitými kolky a oválnými vpichy	O3	21	60	80	16:10
10637	S	HaD	řik	VL08/1837/7	1 zl. HP mísy (?) s tunelovitým uchem		21	50		16:04

Tab. 4. Vlněves, okr. Mělník. Výskyt jistých a potencionálních intruzí kultur řivnáčské a kulovitých amfor v mladších objektech. H – hrob, S – sídlištní objekt, ostatní zkratky a kódování viz kap. 4.

Tab. 4. Vlněves, Kr. Mělník. Vorkommen sicherer und potentieller Intrusionen der Řivnáč- und Kugelamphoren-Kultur in jüngeren Objekten.

Rovněž odpad z výroby štípané industrie se omezuje na několik exemplářů – 2 kusy pocházejí z obj. 1145, stejný počet ze sila 5477 a šest úštěpů z jámy 7226, přičemž datování obj. 5477 je vzhledem k velmi nízkému počtu keramiky v zásypu nejisté.

Oba nástroje (*obr. 13: 12–13*) byly zhotoveny ze silicitů glacienních sedimentů, stejně jako jeden úštěpek z obj. 5477 (druhý je křemencový). Až na jednu výjimku (obj. 7226) chybí obvykle početněji zastoupený křemen, na jehož zpracování poukazuje i jádro z vrstvy nad obj. 423 (srov. kap. 5.2.2). Soubor štípané industrie z obj. 7226 je pozoruhodný i dalšími surovinami. Vystupují v něm úštěpy jemnozrného křemence, který strukturou a barvou hmoty připomíná typ Tušimice. Výrazně se od něho však liší výskytem 1–2 mm velkých zrn křemene, v různých odstupech rozmístěných ve hmotě. Dále z něj pocházejí dva drobné úštěpy bez sekundární úpravy, dle předběžného soudu A. Přichystala zhotovené z kambrického až časně ordovického paleoryolitu křivoklátsko-rokycanského vulkanického pásma Barrandienu.

5.2.2. Hrubotvará kamenná industrie, otloukače/těrky

Artefakty dané skupiny se našly ve třech řivnáčských objektech. Nejzajímavější předmět nepochybně představuje oběžně obité křemenné jádro řazené k obj. 423, k jehož zhotovení byl použit spodní kámen mlýnku (*obr. 11*). Svěží hrany artefaktu a jeho povrch bez dalších pracovních stop svědčí proti opakovanému užívání předmětu jako otloukače či těrky, i když k jeho využití popsaným způsobem z neznámých příčin již nemuselo dojít. Vzhledem k rozměrům ergonomicky uzpůsobeným ke snadnému uchopení jednou rukou uvedený záměr nelze vyloučit, mohlo ovšem jít též o pouhou těžbu křemenného jádra. Nesporná není ani bezprostřední souvislost s řivnáčskou výplní objektu, jelikož spočíval již v obtížně datovatelné kulturní vrstvě nad zahloubenou částí jámy 423 (viz *obr. 6*). Obvykle se vyskytující kusy hrubotvaré industrie reprezentují dva valounové otloukače/těrky z chaty 513 a segment valounu s otlučenými hranami, patrně artefakt, z jámy 1145.

5.2.3. Brousky

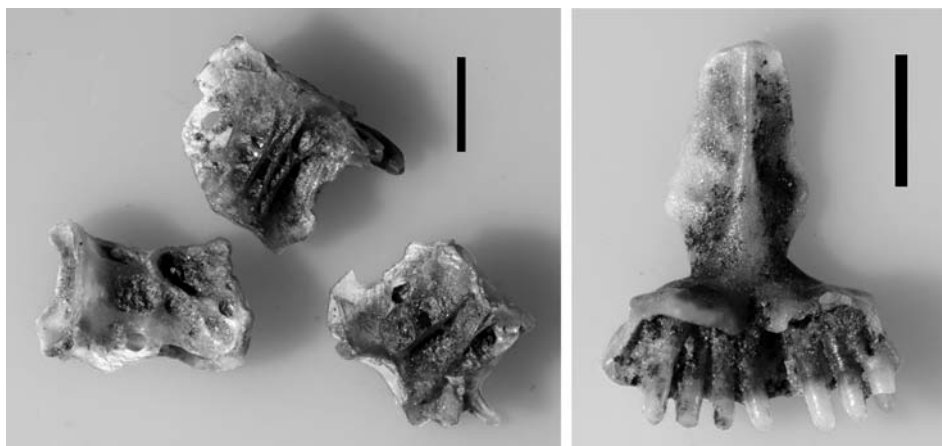
Vzhledem ke svému všestrannému použití představují obvyklou součást výplní řivnáčských objektů, v podobě hotových výrobků, polotovarů, suroviny či odpadu vystupují prakticky v každé lokalitě. Ve Vlíněvsi pochází jeden fragment brousku z obj. 423 a další kus z chaty 513, oba z jemnozrného pískovce. Zlomek hotového výrobku a dva neopracované kusy téhož materiálu se našly též v jámě 7226. Z obj. 513 byl navíc vyzvednut kus hrubozrného pískovce se dvěma uměle (?) otřelými plochami, z funkčního hlediska alternativně těrka.

M. D.

5.3. Rozbor osteologického materiálu a kostěné a parohové industrie

5.3.1. Vyhodnocení zvířecích kostí

Z lokality Vlíněves byl z deseti archeologických objektů řivnáčského stáří, jež nevykazují prokazatelné kontaminace jinými kulturami, získán ručním výběrem soubor celkem 458 osteozoologických nálezů. Další 304 nálezů, v naprosté většině zoologicky nedeterminovatelných, bylo z těchto objektů získáno metodou plavení. V rámci nálezů savců v materiálu převažují kosti domácích druhů, z nichž byly spolehlivě determinovány domácí

Obr. 17. Vlněves, okr. Mělník. Tři obratle okounovité ryby (*Percidae*, cf. *Perca*) z obj. 7049 a intermaxilla ještěrky (*Lacerta* sp.) z obj. 5477. Nálezy z plavení. Měřítko 1 mm. Foto M. Valent.

Abb. 17. Vlněves, Kr. Mělník. Drei Wirbel einer barschartigen Fischart (*Percidae*, cf. *Perca*) aus Obj. 7049 und Intermaxilla einer Eidechse (*Lacerta* sp.) aus Obj. 5477. Funde vom Schlamm. Maßstab 1 mm.

tur, prase, ovce a pes. Jediným lovným divokým savcem je pratur, doložený kostí pažní (obj. 186; Bd = 100 mm, BT = 90,5 mm) a metakarpem (obj. 344; Bd = 74 mm⁴), a možná i silnostěnným rohovým výběžkem (obj. 186, obvod báze = 233 mm) a dalšími nálezy – determinace pratura byla provedena s pomocí různých metrických kritérií (*Bökönyi 1995; Degerbøl – Fredskild 1970; Kyselý 2008a*), morfologických kritérií a dle silné stěny kompakty. Přehled doložených obratlovců doplňuje blíže neurčený hrabošovitý hlodavec (fragment moláru), ještěrka (intermaxilla), blatnice skvrnitá (torza kostříček minimálně dvou jedinců nalezených v téže objektu), okounovitá ryba (*obr. 17*; snad okoun, 3 srovnatelně velké obratle pocházející z téhož kontextu). Všechny posledně uvedené druhy byly získány z plaveného materiálu a kromě obratlů ryb mohou představovat pozdější kontaminaci. Pouze v plaveném materiálu byly obsaženy i nálezy měkkýšů, mezi nimiž je drobný fragment lastury blíže neidentifikovatelného mlže a 11 drobných ulit plžů. 10 z těchto ulit patří půdnímu druhu bezočka šídlovitá, který patrně představuje kontaminaci, zbývající ulita patří druhu údolníček drobný preferujícímu osluněné suché stanoviště⁵ (možnost pozdější kontaminace nelze vyloučit ani u této ulity). Detailní informace ukazuje *tab. 5*.

Lov různých ryb lze v eneolitu předpokládat a daná lokalita má k rybolovu zvlášť dobré předpoklady (vzdálenost Labe 300–500 metrů). Zde doložený druh ryby (cf. *Perca*; *obr. 17*) byl v eneolitických lokalitách Čech a Moravy nalezen jen jedenkrát (Kutná Hora – Dánsko: *Kyselý 2008b; 2010*). V archeologickém kontextu výjimečný je také nález ještěrky (*obr. 17*), další nález v rámci českých zemí pochází z lok. Úholičky (*Kyselý 2008c; 2010*). Pravděpodobnost kontaminace je u tohoto druhu sice menší než v případě hraboše a blatnice, ale není vyloučena.

⁴ Vždy měřeno dle *Driesch 1976*.

⁵ Za určení ulit plžů autoři velice děkují J. Hlaváčovi.

Metoda	Kategorie	Taxon	Číslo arch. objektu									Σ	
			186	344	513	536	565	1145	5477	7049	7226		7556
ruční výběr	domácí	<i>Bos taurus</i>		2	2			7		4		1	16
		<i>Sus domesticus</i>			1	1		1		1		1	5
		<i>Ovis aries</i>							1			1	2
		<i>Ovis/Capra</i>		4		4	1	1		5			15
		<i>Canis familiaris</i>				1		2			1*		4
	domácí/divocí	velcí tuři	3	3				2		1			9
		<i>Bos primigenius</i> f.?	2										2
		malý přežvýkavec		1									1
	divocí	<i>Sus scrofa</i> f.?		1		2		4		2			9
		<i>Bos primigenius</i>	1	1									2
		neurčeno	4	3	2	8		11		5	1		34
	neurčeno	středně velký savec	2	1	2	13		1		1	4		24
neurčený savec		23	7	4	64		213		1	23		335	
Σ		35	23	20	119	1	348	17	167	29	3	762	
plavení	domácí	<i>Canis familiaris</i>						1					1
	domácí/divocí	<i>Sus scrofa</i> f.?						1					1
	neurčeno	drobný savec							2				2
		neurčený savec			9	26		104	16	126			281
	divocí	<i>Arvicolinae</i>							1				1
		<i>Lacerta</i> sp.											1
		<i>Pelobates fuscus</i>								2**			2
		<i>Perciformes</i> (cf. <i>Perca</i>)								3			3
		<i>Bivalvia</i>								1			1
		<i>Vallonia pulchella</i>								1			1
	<i>Ceciliooides acicula</i>								10			10	
Σ		35	23	20	119	1	348	17	167	29	3	762	

Tab. 5. Vlněves, okr. Mělník. Kvantifikace zvířecích nálezů v jednotlivých objektech k řívnáčské, dle počtu nálezů (NISP). *Bos taurus* = tur domácí, *Sus domesticus* = prase domácí, *Ovis aries* = ovce, *Ovis/Capra* = ovce/koza, *Canis familiaris* = pes, *Bos primigenius* f.? = tur domácí/divoký, *Sus scrofa* f.? = prase domácí/divoké, *Bos primigenius* = pratur, *Arvicolinae* = hrabošovitý hlodavec, *Lacerta* sp. = ještěrka, *Pelobates fuscus* = blatnice skvrnitá, *Percidae* (cf. *Perca*) = okounovitá ryba (okoun říční?), *Bivalvia* = mlž, *Vallonia pulchella* = údolníček drobný, *Ceciliooides acicula* = bezočka šídlovitá. * 28 kostí téhož skeletu, ** přes 23 elementů skeletů min. dvou jedinců žab, dle determinovatelných elementů vždy *Pelobates fuscus*.

Tab. 5. Vlněves, Kr. Mělník. Quantifizierung der Tierknochenfunde in einzelnen Objekten der Řivnáč-Kultur, nach Anzahl der Funde (NISP). *Bos taurus* = Hausrind, *Sus domesticus* = Hausschwein, *Ovis aries* = Schaf, *Ovis/Capra* = Schaf/Ziege, *Canis familiaris* = Hund, *Bos primigenius* f.? = Hausrind/Auerchse, *Sus scrofa* f.? = Hausschwein/Wildschwein, *Bos primigenius* = Auerchse, *Arvicolinae* = Wühlmäuse, *Lacerta* sp. = Eidechse, *Pelobates fuscus* = Knoblauchkröte, *Percidae* (cf. *Perca*) = Barschartige Fischart (Flussbarsch?), *Bivalvia* = Muschel, *Vallonia pulchella* = Glatte Grasschnecke, *Ceciliooides acicula* = Blindschnecke. * 28 Knochen von demselben Skelett, ** über 23 Elemente des Skeletts von min. zwei Froschexemplaren, nach den determinierten Elementen immer *Pelobates fuscus*.

Vyloučíme-li kosti hraboše, ještěrky, žab a ulity plžů, pak nálezy vesměs odpovídají standardnímu jídelnímu odpadu; materiál je v disartikulovaném a fragmentovaném stavu, minimálně 5 kostí vykazuje okus způsobený zjevně psy a v několika kontextech byly zaznamenány přepálené kosti (obj. 186, 1145, 7049 a asi i 5477). Výjimku tvoří nález části skeletu psa v obj. 7226, který byl v terénu shledán v částečně artikulovaném stavu (obr. 8). Materiál, který měl autor analýzy k dispozici, pochází většinou z vrstvy 0,4–0,6 m a obsa-

Obr. 18. Vlíněves, okr. Mělník. Obj. 513. Levá a pravá mandibula samice domácího prasete (*Sus domesticus*) s (intencionálně?) na obou stranách otevřenou ventrální částí. Nahoře pohledy z boku, dole pohled shora. Patrná je morfologie dentice. 1 dílek měřítka = 1 cm. Foto R. Kyselý.

Abb. 18. Vlíněves, Kr. Mělník. Obj. 513. Linke und rechte Mandibula der Sau eines Hausschweins (*Sus domesticus*) mit (absichtlich?) zu beiden Seiten geöffnetem Ventralteil. Oben Blick von der Seite, unten von oben. Sichtbar ist die Morphologie der Dentition. 1 Maßstababschnitt = 1 cm.

huje pouze část materiálu původně nalezeného skeletu (konkrétně: mandibula, fragmenty žeber a sterna, lopatka, část pánve, prox. epifýza stehenní kost, česčka, zánártní kosti, metatarsy a prstní články; celkem 28 kostí či fragmentů), z terénní fotodokumentace je dále patrná přítomnost artikulovaných dlouhých kostí obou předních končetin (humerus, radius, ulna). Nicméně ani po zohlednění terénní fotodokumentace se nezdá, že se původně jednalo o celou kostru, pravděpodobněji byly v kontextu přítomny jen její části. Ostatky psa vykazují juvenilní stáří, ca 4–6 měsíců (viz dosud nepřirostlé epifýzy femuru, metatarsů, patní kosti, nesrostlé acetabulum, právě srostlé epifýzy prstních článků, kořeny premoláru 4 ještě neuzavřeny; dle *Silver 1969*; *Schmid 1972*; *Kolda 1936*). Rozměrově jde o psa srovnatelného se středním pudlem nebo ještě o něco menšího. Podobně velcí jsou i psi doložení ojedinělými kostmi dospělých jedinců z obj. 536 (incisivus) a 1145 (levá a pravá man-

dibula; rozměry M1: max. délka 20 mm x max. šířka 7,5 mm). Nález skeletu/části skeletu psa v sídlištním kontextu není v eneolitu ojedinělým jevem. Z řívnáčské kultury pochází podobný nález z lokality Kutná Hora – Denemark (*Kyselý 2008b; 2010*), na rozdíl od něj ale nebyly na skeletu z Vlíněvsi shledány žádné stopy porcování či řezání.

K celistvějším nálezům patří i levá + pravá mandibula domácího prasete (obj. 513) se snad intencionálně otevřenou ventrální částí (kvůli morku?). Nález patří dospělému jedinci (2–3 roky, určeno dle *Horard-Herbin 1997*) samičího pohlaví, délka a šířka 3. moláru je 34,5 mm x 16,3 mm, délka řady molárů je 70,3 mm (obrus a morfologie dentice viz *obr. 18*).

Poměrně malá kolekce determinovatelných nálezů neumožňuje vyvodit bližší závěry o ekonomice řívnáčské komunity, nicméně ukazuje se i jinde v eneolitu zaznamenaná (1) dominance domácích zvířat, mezi nimiž se opakuje domácí tur, ovce/koza, prase a pes, (2) zjevná konzumace pratury, (3) rybolov a (4) přítomnost psího skeletu v sídlištním objektu. V rámci zvířecích druhů savců, které považujeme za konzumované, činí podle počtu spolehlivě determinovaných nálezů (tj. po vyloučení neurčené formy tura a prasete) podíl divokých (lovených) 4,4 % (2 z 45). Po započtení ryb se podíl divokých zvýší na 10,4 %.

R. K.

5.3.2. Vyhodnocení kostěné industrie

Ve vztahu k počtu objektů na první pohled zaujme nápadně nízký počet nálezů kostěné industrie, přičemž jejich případnou redukci nelze vysvětlit nepříznivými půdními podmínkami. Ze všech objektů pochází celkem 5 kostěných artefaktů, z toho dvě obvyklá šídla (z obj. 344 a 536) a další se silně otupeným hrotem, které mohlo sloužit např. jako proplétáček (obj. 344). Zbylé kusy jsou méně obvyklé, jejich četnost v souborech ovšem může být dána vcelku nenápadnými stopami užití coby nástrojů (srov. *Vencl 1980, 526–528*). V prvním případě jde o kus žebra asi tura domácího z obj. 7049, s řadou paralelních příčných zářezů na obou stranách předmětu. Podle popsaných pracovních stop mohlo žebro sloužit nejspíše jako podložka k řezání/krájení. Druhý artefakt tohoto typu, větev pravé dolní čelisti tura domácího, se vyznačuje ohlazenou přední hranou větve (obj. 513). Předmět byl možná původně mnohem většího rozměru, neboť témuž artefaktu může (dle morfologie kosti zahrnující alveoly a dle celkového charakteru nálezu) patřit i další fragment nalezený v témže kontextu. Ten má zčásti zachovaný, silně ohlazený, do konkávního oblouku vytvarovaný okraj. Charakter ohlazení navozuje dojem předmětu na zpracování kůží. Tato interpretace je sice spekulativní, avšak nález kompletního nástroje patrně stejného tvaru a funkce pochází i z řívnáčského obj. 120/2004 v Litovicích (*Kyselý 2010, 72, foto 1E*), přičemž v tomto případě je uvedená funkce velmi pravděpodobná (srov. *Olsen 2001; Choyke 2010*).

M. D. – R. K.

5.4. Analýza rostlinných makrozbytků

5.4.1. Materiál a metody

Analýze rostlinných makrozbytků bylo podrobena 27 vzorků z pěti objektů datovaných do řívnáčské kultury. Vzorky byly předány částečně proplavené, některé malé vzorky sedimentu a zlomky mazanic byly dodatečně proplaveny v laboratorních podmínkách. Kromě objektu 7049 (50 litrů) nejsou známy přesné objemy proplaveného sedimentu, ve zbylých případech se však jedná zřejmě o malé množství.

Objekt	Blížejší určení	Sáček	Mazanice + otisky stébel (Poaceae)																					
			Cerealía obilka	cf. Cerealía obilky zlomky	Hordeum vulgare obilka	Hordeum vulgare (var. nudum)	Triticum dicoccum obilka	Triticum monococcum/dicoccum obilka	Triticum sp. obilka	Cerealía stébla zlomky	Triticum monococcum/dicoccum vidlička	Triticum monococcum/dicoccum vidlička polovina	cf. Lens culinaris	Galium sp. zlomek	Chenopodium album	Chenopodium cf. ficifolium	Chenopodium sp.	Sambucus sp. polovina semene	Setaria cf. viridis	Stipa osina zlomek	cf. Vicia sp.	indeterminata		
423	0-dno	1632	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	
423	kvadrant 2, 0-dno	1072	5																					
513	profil	1085	1																					
513	kvadrant 2	1655	12	17							1	1										1		
513	kvadrant 1, 0-dno	1151	3																					
513	0-dno	1579												1										
513	kvadrant 3	1650		1																		2		
513	kvadrant 4	1651					1										1							
536	kvadrant 1, 0-dno	1139	9																					
536	0-dno	1644	3	10														1	1				2	
1145	výplň	1280			1	1																		
7049	S polovina, hl. 75	P125	14	12	1					2	11			1	1	1	1					5	1	

Tab. 6. Vlněves, okr. Mělník. Rostlinné makrozbytky z proplavených vzorků výplně řívnáčských objektů. z – zuhelnatělé rostlinné makrozbytky.

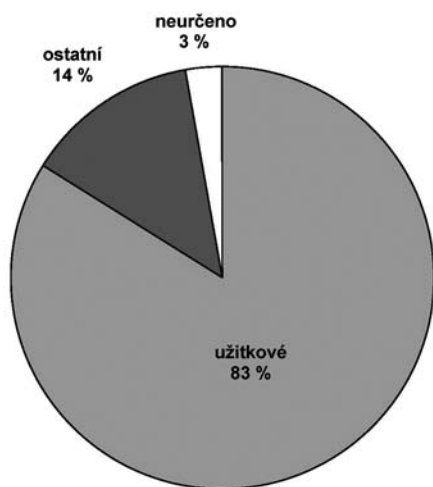
Tab. 6. Vlněves, Kr. Mělník. Pflanzliche Makroreste aus den geschlammten Proben der Verfüllung der Rívnáč-Objekte. z – verkohlte pflanzliche Makroreste.

Ze vzorků byly pod stereoskopickou lupou vybírány všechny rostlinné makrozbytky, uhlíky a mazanice. Vzorky byly přebírány v celém objemu. Pro určení byla použita základní literatura (Anderberg 1994; Berggren 1981; Cappers – Bekker – Jans 2006; Hajnalová 1993; Hajnalová 1999; Lhotská – Chrtková 1978; Jacomet 2006) a srovnávací sbírka Laboratoře archeobotaniky a paleoekologie PŘF JU.

V pěti vzorcích byly prokázány vysoké počty nezuhelnatělých semen, jejichž struktura napovídá recentní kontaminaci (segetální charakter). Nezuhelnatělé makrozbytky nejsou do následného hodnocení souboru zahrnuty, jejich pravěký původ není pravděpodobný (Jacomet – Kreuz 1999, 55–62).

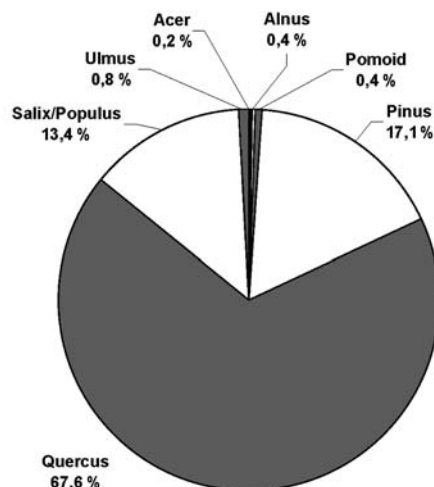
5.4.2. Výsledky

Ze souboru bylo získáno 111 zuhelnatělých rostlinných makrozbytků a jejich zlomků (tab. 6). Převládají zbytky užitkových rostlin – 83 % (graf 1), převážně destruované obilky (Cerealía) a jejich zlomky. Z lépe zachovaných obilek bylo možné určit ječmen (Horeum

Graf 1. Vlněves, okr. Mělník. Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií zuhelnatělých rostlinných makrozbytků v řívnáčských objektech.

Graf 1. Vlněves, Kr. Mělník. Prozentuelle Vertretung einzelner Kategorien von verkohlten pflanzlichen Makroresten in den Řivnáč-Objekten.

Graf 2. Vlněves, okr. Mělník. Absolutní četnost uhlíků dřevin v analyzovaném souboru řívnáčské kultury.

Graf 2. Vlněves, Kr. Mělník. Absolute Häufigkeit von verkohlten Gehölzen im analysierten Fundkomplex der Řivnáč-Kultur.

vulgare), včetně jeho pravděpodobně nahé formy (*Hordeum vulgare* var. *nudum*). Z určitelných pšenic se objevuje obilka dvouzrnky (*Triticum dicoccum*) a obilky jednozrnky/dvouzrnky (*T. monococcum/dicoccum*). Manipulaci s plevnatou pšenicí ve zkoumaném areálu dokládají tzv. vidličky (*T. monococcum/dicoccum*). Z luštěnin se v souboru ojediněle vyskytuje pravděpodobně čočka (*Lens culinaris*). V ostatních makrozbytcích (ca 14 %) je zastoupen merlík fíkolistý (*Chenopodium ficifolium*), merlík bílý (*Chenopodium album*), bér zelený (*Setaria* cf. *viridis*), bez (*Sambucus* sp.) a vikev (*Vicia* sp.).

Bezy (*Sambucus* sp.) jsou typické pro vlhké humózní půdy. Bér zelený (*Setaria* cf. *viridis*) je typický pro rumište, úhory, pole. Považován za jednoletý plevel. Většinou roste v nižších teplejších polohách, hojný je na úrodných půdách (Deyl – Ušák 1956, 139–140). Merlík fíkolistý (*Chenopodium ficifolium*) je typický pro rumište, okolí sídlišť, u cest, řadí se mezi jednoleté plevele. Roste hlavně v teplejších oblastech (Deyl – Ušák 1956, 115–116). Merlík bílý (*Chenopodium album*) je typický pro rumište, komposty, u cest, pro úhory, pole, považován je za jednoletý plevel. Vůči teplotě je rostlina značně indiferentní, roste v studených i teplých oblastech (Deyl – Ušák 1956, 114–115). Vikve (*Vicia* sp.) jsou kosmopolitní, ekologicky rozmanité.

Zajímavé jsou v souboru zlomky osin kavyly (*Stipa* sp.). Kavyly (*Stipa* sp.) jsou druhem teplomilných trávníků, rostou na teplých a suchých místech, jsou dokladem udržení holocenního bezleší.

Ca 3 % nalezených makrozbytků nebylo možné určit.

Ve čtyřech vzorcích ze tří objektů byly zachyceny drobné zlomky mazanic s otisky stébel trav, pravděpodobně obilnin. Mazanice bez otisků byly proplaveny a dále zpracovávány standardní metodikou.

Obj. 423

Z objektu byly analyzovány dva vzorky, ze kterých pochází dvě neurčitelné obilky (*Cerealia*) a dvě značně degradované obilky plevnaté pšenice (*Triticum monococcum/dicoccum*).

Obj. 513

Z objektu bylo analyzováno deset vzorků. Z užitkových rostlin převládají v souboru neurčitelné obilky (*Cerealia*). Ve formě obilek je doložena pšenice dvouzrnka (*Triticum dicoccum*) a pšenice jednozrnka/dvouzrnka (*Triticum monococcum/dicoccum*), ve formě vidliček se ve vzorcích vyskytuje neurčitelná plevnatá pšenice (*Triticum monococcum/dicoccum*). Soubor je doplněn neurčitelnou nažkou svízele (*Galium* sp.), neurčitelným merlíkem (*Chenopodium* sp.) a zlomky osin kavylu (*Stipa* sp.).

Obj. 536

Z objektu bylo analyzováno dvanáct vzorků, zuhelnatělé rostlinné makrozbytky byly však přítomny pouze v jediném vzorku. Ve vzorku převládaly neurčitelné obilky a jejich zlomky (*Cerealia*). Zachoval se zlomek semene bezu (*Sambucus* sp.) a pravděpodobně obilka béru zeleného (*Setaria* cf. *viridis*). Dvě semena téhož taxonu nebyla určena.

Obj. 1145

Analyzovány byly dva vzorky. Získány byly dvě obilky ječmene (*Hordeum vulgare*), z nichž jedna se jeví jako jeho nahá varianta (*Hordeum vulgare* var. *nudum*).

Obj. 7049 (řivnáčský?)

Analyzován byl jediný, zato pohledem rostlinných makrozbytků poměrně koncentrovaný vzorek. Dominantní jsou ve vzorku pozůstatky obilnin (*Cerealia*), a to jak ve formě obilek a jejich zlomků, tak i zlomků stébel. Z lépe dochovaných obilek je doložen ječmen (*Hordeum vulgare*) a pšenice (*Triticum* sp.). Pravděpodobný je nálezný značně degradovaného semene čočky (cf. *Lens culinaris*). Soubor je doplněn zlomkem nažky svízele (*Galium* sp.), nažkou merlíku bílého (*Chenopodium album*) a pravděpodobně merlíku fíkolistého (*Chenopodium ficifolium*). Vzorek obsahuje rovněž několik značně degradovaných malých semen vikve (*Vicia* sp.).

5.4.3. Diskuse

Ve všech analyzovaných objektech je zjevný odraz manipulace s užitkovými rostlinami (převážně obilninami – 92 určení). Většina obilek a jejich zlomků se dochovala v bližší neurčitelném stavu, není proto možné činit přesvědčivější závěry o charakteru zemědělství a struktuře pěstovaných obilnin ve sledovaném areálu. Rozhodně však výplně objektů odrážejí pěstování a zpracování ječmene a pšenice dvouzrnky. Ječmen je doložen ve dvou vzorcích pocházejících z dvou objektů, pšenice (obilky i vidličky) ve čtyřech vzorcích ze tří objektů. Výplň obj. 513, 536 a 7049 lze s opatrností spojovat s čištěním obilí (vikev, merlíky, svízele, vidličky plevnatých pšenic; více Jones 1984; 1987).

Ve struktuře obilnin v řivnáčských objektech se dosud ve dvou reprezentativně zkoumaných lokalitách: Kutná Hora – Denemark a Praha 9 – Miškovice (Čulíková 2008; Ernée et al. 2007, 65) jevila jako zcela dominující pšenice dvouzrnka. Výsledky nových analýz P. Kočára z chamských výšinných lokalit v západních Čechách jsou, i s rozsáhlými analogiemi z Rakouska a Bavorska, nově shrnuty J. Johnem (2010). Dosavadní výsledky ukazují na to, že ječmen nad dvouzrnkou v západních Čechách mírně převažuje (John 2010, 57). Nahá forma ječmene (*Hordeum vulgare* var. *nudum*) byla (stejně jako ve Vlíněvsi) jedinou obilkou doložena v Kroměříži – Újezdu sv. Františka (MMK/KNP; Berkovec – Kočár – Kočárová 2005, 99).

Přítomnost luštěnin v souboru z Vlíněvsi dokládá jedno nejisté semeno čočky. V eneolitických objektech na území ČR je čočka doložena v Kutné Hoře – Denemarku (Čulíková 2008).

Mezi potenciálně sbírané a využívané rostliny lze řadit bez (*Sambucus* sp.) – ovoce, léčivka; bér zelený (*Setaria* cf. *viridis*) a kavyl (*Stipa* sp.) – moučnaté plody. Zlomky osin kavylu (*Stipa pennata*) pocházejí z obj. 1 z Kroměříže – Újezdu sv. Františka (MMK/KNP; Berkovec – Kočár – Kočárová 2005, 99). Mohou dokládat prostředí okolí zkoumaného objektu či manipulaci s rostlinou. Nejedná se o první nález makrozbytků kavylu z Vlíněvsí, poměrně velké množství osin bylo nalezeno v zásobních jamách datovaných do starší doby bronzové (Bieniek – Pokorný 2005).

Nálezy zbytků rostlin, které doplňují dominantní doklady užitkových rostlin mají ruderalní a segetální charakter, typicky doprovázejí lidská sídla a jejich okolí. Otisky stébel trav (*Poaceae*) na mazanicích nasvědčují jejich přidávání do omazového materiálu.

5.4.4. Závěr

Soubor 111 zuhelnatělých rostlinných makrozbytků získaný ze vzorků odebraných z pěti objektů řivnáčské kultury ve Vlíněvsi u Mělníka v letech 2000, 2002 a 2007 poskytuje cenná paleoekonomická data. V areálu se vyskytovalo poměrně široké spektrum užitkových rostlin, které zde byly pravděpodobně rovněž zpracovávány. Ostatní získané makrozbytky náleží rostlinám typickým pro ruderalizované plochy, pole a meze (*Chenopodium* sp., *Setaria viridis*, *Sambucus* sp., *Vicia* sp.). Některé jsou typické pro teplejší oblasti (*Chenopodium ficifolium*, *Setaria* cf. *viridis*, *Stipa* sp.). Některé rostliny či jejich části mohly být sbírány (*Sambucus* sp., *Setaria* cf. *viridis*, *Stipa* sp.).

T. Š.

5.5. Antrakologická analýza

5.5.1. Materiál a metody

Cílem antrakologické analýzy je interpretace antrakologického materiálu pěti objektů (resp. 27 vzorků) datovaných do řivnáčské kultury.

Uhlíky byly separovány spolu s makrozbytky plavením. Přesné objemy proplaveného sedimentu většinou nejsou známy, až na obj. 7049 (50 l) se však zřejmě jedná o malé množství. Uhlíky byly determinovány standardní mikroskopií (Schweingruber 1978; Thiébault 2002). Jednotlivé zlomky byly lámány a prohlíženy stereomikroskopem o zvětšení 40x na příčném lomu. Dále byl pomocí žiletky vytvořen podélný nebo tangenciální lom, který byl prohlížen mikroskopem při zvětšení do 250x. Stav uhlíků byl z hlediska zachovalosti dobrý a převládaly drobné uhlíky do velikosti 4 mm.

5.5.2. Výsledky

Celkově bylo provedeno 491 určení (tab. 7). V analyzovaném souboru bylo zaznamenáno 7 druhů dřevin (graf 2). Dominantou souboru je dub (*Quercus*), jehož procentické zastoupení v souboru činilo 67,6 %. Dub má také ze všech nalezených dřevin nejvyšší frekvenci; byl nalezen v 96 % vzorků (ve 24 z 25, viz tab. 7). Tato dřevina má poměrně širokou ekologickou amplitudu a můžeme se s ní setkat od aluvií řek až po lesostepní biotopy. Dub má navíc všestranně využitelné dřevo a nelze zcela vyloučit jeho preferenci.

Další hojně zastoupenou dřevinou je borovice lesní (*Pinus sylvestris*, zastoupení 17,1 %, frekvence 36 %). Borovice lesní je konkurenčně slabý druh a její hojně zastoupení upo-

Objekt	Bližší určení	Sáček	Acer	Alnus	Pomoid	Pinus	Quercus	Salix/Populus	Ulmus	Σ
423	kvadrant 2, 0-dno	1072					3	4		7
423	0-dno	1632					33	18		51
513	profil	1085					1			1
513	0-dno	1577					6			6
513	0-dno	1578				1				1
513	0-dno	1579				2	6			8
513	kvadrant 3	1650				6	6	3		15
513	kvadrant 4	1651				2	2	1		5
513	kvadrant 1	1654				1	2			3
513	kvadrant 2	1655		2		9	36	24	2	73
536	začišťování	1122					3			3
536	kvadrant 1, 0-dno	1139					30			30
536	kvadrant 1, 0-dno	1151					25			25
536	kvadrant 2, 0-10	1156					25	10		35
536	kvadrant 4, 0-10	1159					30			30
536	0-dno	1574				4	8			12
536	0-dno	1575					16			16
536	0-dno	1576					3			3
536	0-dno	1642					15			15
536	0-dno	1644					37	5		42
536	0-dno	1645					8			8
536	0-dno	1647					2			2
536	kvadrant 3	1652					17		2	19
1145	výplň	1281			1	2	13			16
7049	S polovina, hl. 75	P125	1		1	57	5	1		65
Σ			1	2	2	84	332	66	4	491

Tab. 7. Vlíněves, okr. Mělník. Zastoupení jednotlivých druhů dřevin v objektech řívnáčské kultury.

Tab. 7. Vlíněves, Kr. Mělník. Vertretung einzelner Gehölzgattungen in den Objekten der Řívnáč-Kultur.

zorní je na zvýšený lidský vliv v okolí sídliště. Vyšší zastoupení světlomilné borovice lesní naznačuje nejen poměrně rozvolněný charakter lesní vegetace v okolí sídliště, ale také odpovídá šterkopískové terase.

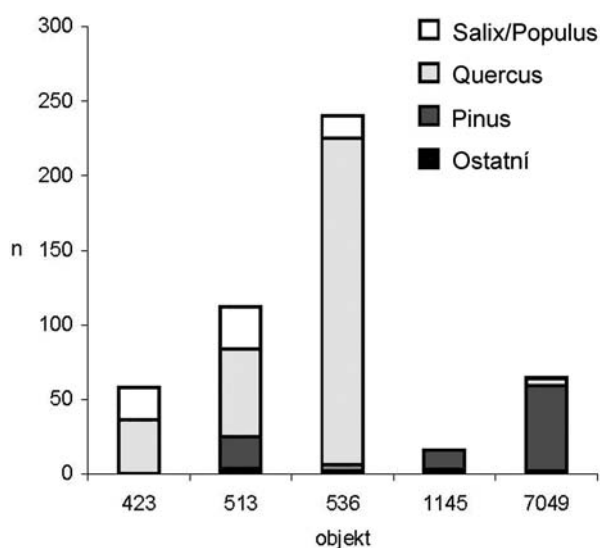
Poměrně vysoké zastoupení měla v analyzovaném souboru uhlíků i vrba/topol (*Salix/Populus*, zastoupení 13,4 %, frekvence 32 %). Její přítomnost, stejně jako nehojně zastoupení olše (*Alnus* sp., zastoupení 0,4 %). naznačuje existenci vodního toku či mokřadu v okolí sídliště.

V souboru uhlíků z lokality Vlíněves se ojediněle vyskytl i jilm (*Ulmus* sp., zastoupení 0,8 %). Je pravděpodobné, že se jednalo o jilm vaz (*Ulmus laevis*), který je vázaný na úživná stanoviště v nivách velkých řek. Nelze však vyloučit ani výskyt nižšího stromu či křovité formy jilmu habrolistého (*Ulmus minor*). Tento druh je vázaný na rozvolněné lesy (často lesostepního charakteru) a jejich okraje.

Z dalších dřevin byl zaznamenán výskyt jabloňovitých (*Pomoideae*, zastoupení 0,4 %). Mezi jabloňovité náleží řada světlomilných dřevin a křovin (např. hloh či jeřáb). Přítomnost dnes již velmi vzácné jabloně lesní (*Malus sylvestris*) je méně pravděpodobná, i když ji nelze zcela vyloučit. Zuhelnatělý plod jabloně lesní byl nalezen např. při výzkumu sídliště

Graf 3. Vlíněves, okr. Mělník. Druhá skladba uhlíků v jednotlivých objektech řivnáčské kultury.

Graf 3. Vlíněves, Kr. Mělník. Artenszusammensetzung der verkohlten Gehölzen in einzelnen Objekten der Řivnáč-Kultur.

z období řivnáčské kultury v Úholičkách (Pokorný 2008). Jabloň lesní se vyskytuje na křovinatých stráních, v dubolipových hájích, ale i v luzích velkých řek a jejich lemech.

5.5.3. Druhá skladba jednotlivých objektů

Druhá skladba jednotlivých objektů vykazuje podstatné rozdíly (graf 3). Výrazně odlišný charakter dřevinné skladby nalezneme v obj. 7049, který je nápadný vysokým zastoupením borovice lesní a relativně nízkým zastoupením dubu. Vedle těchto dřevin zde byl ojediněle nalezen i javor, jabloňovitě a vrba/topol. Jde však o objekt, jehož datování do řivnáčské kultury není zcela spolehlivé (viz kapitola 6.1).

Obj. 423, 513, 536 a 1145 jsou charakteristické výraznou dominancí dubu. Nejvyšší zastoupení dubu bylo zjištěno v obj. 536, velmi vysoké také v nepočteném souboru z obj. 1145. Obj. 513 je vedle vysokého zastoupení dubu charakteristický hojným zastoupením borovice lesní, vrby/topolu a ojedinělým zastoupením olše a jilmu. V obj. 423 byla vedle dubu poměrně hojně zastoupená i vrba/topol.

5.5.4. Diskuse

Srovnání výsledků s jinými antrakologickými soubory z období řivnáčské kultury v rámci střední Evropy je vzhledem k absenci dat velmi obtížné. Výjimkou jsou archeobotanické výsledky ze zahloubené chaty z Prahy 9 – Miškovice (Ernée et al. 2007). Výsledky analýzy uhlíků obdobně zaznamenávají dominantní zastoupení dubu, ale pouze ojediněle zastoupení borovice lesní a ostatních listnatých dřevin. Malá druhová diverzita z chaty v Praze 9 – Miškovicích může odrážet skutečnost, že všechny zkoumané uhlíky pocházely z jediného objektu. Charakter druhové skladby je však poměrně blízký výsledkům z neolitické lokality Tachlovice (Kočár – Kočárová 2006), ale i souboru ze střední doby bronzové z relativně blízkého Straškova (Novák 2008) či dokonce laténského sídliště Chržín (Novák 2007).

Srovnáme-li výsledky antrakologických analýz s pylovou analýzou relativně blízkého profilu Zahájí (Pokorný 2004), nalezneme řadu společných rysů. Pylová analýza profilu Zahájí zachycuje trvalý lidský vliv na okolní vegetaci již od neolitu, který se projevuje permanentně velmi vysokým zastoupením trav (*Poaceae*) spolu s výskytem řady primárních a sekundárních antropogenních indikátorů. V průběhu celého zemědělského pravěku je zde zaznamenána přítomnost rozvolněných doubrav s hojným zastoupením křovin a také bezlesí.

V období řívnáčské kultury je na Zahájí pylovou analýzou zaznamenán příchod buku lesního z glaciálních refugií, ale přítomnost jedle bělokoré (*Abies alba*) a habru obecného (*Carpinus betulus*) zde ještě zaznamenána nebyla.

Vysoké zastoupení dubu je možné považovat za charakteristický znak nejen vlněnského souboru, ale celého fytogeografického okresu Středočeská tabule po období zemědělského pravěku (Kozáková *et al.* 2010). Vegetační poměry v okolí vlněnského sídliště lze na základě antrakologické analýzy rekonstruovat jako mozaiku světlých doubrav, křovin a bezlesí. Přítomnost rozvolněné lesní vegetace lesostepního charakteru v okolí sídliště dokládají i zlomky osin kavylu (*Stipa* sp.) zjištěné makrozbytkovou analýzou (viz kapitola 5.4). Vegetační mozaika s přítomností lesostepní vegetace v okolí vlněnského sídliště byla pravděpodobně dlouhodobá, jak dokládají zdejší nálezy osin *Stipa pennata* agg. i z období únětické kultury (Bienek – Pokorný 2005). Na rozvolněný charakter vegetace v okolí sídliště v období řívnáčské kultury upozorňuje také vyšší zastoupení uhlíků světlo-milné borovice lesní.

V blízkosti sídliště se také nacházela niva řeky Labe se zcela odlišným charakterem vegetace. V nivách velkých řek v období eneolitu nebyly ještě přítomny povodňové hlíny (Opravil 1983; Ložek 2007). Vegetaci labské nivy v blízkosti Vlněvsi lze rekonstruovat jako mozaiku měkkého luhu (s přítomností vrby a topolu), porostů ostřic a rákosu v rámci zazemněných tůní a jednoleté vegetace šterkopískových pláží a teras. Je pravděpodobné, že řeka zde mohla mít několik ramen, ostrovů, v rámci nivy se mohly nacházet i poříční tůně, jak je patrné na mapách I. vojenského (josefského) mapování.

Mapa potenciální přirozené vegetace (Neuhäuslová *a kol.* 1998) v okolí sídliště zaznamenává přítomnost černýšových dubohabřin (as. *Melampyro nemorosi-Carpinetum*), lipových doubrav (as. *Tilio-Betuletum*) a v nivě řeky i topolových doubrav (as. *Quercu-Populetum*). Antrakologická analýza dokládá přítomnost jak rozvolněných lipových doubrav s vyšším zastoupením borovice lesní, tak i topolové doubravy v blízkosti nivy Labe. Rekonstruovat přítomnost dubohabrových hájů v období eneolitu není možné už jen z prostého důvodu absence habru, který do středních Čech ještě nedorazil z glaciálních refugií. Navíc lokalita se nachází na šterkopískové terase a rekonstruovat zde živné černýšové dubohabřiny je více než sporné.

Nalezené uhlíky pravděpodobně odráží charakter běžného palivového dříví, u kterého byl potlačen selektivní výběr dřeviny. Přítomnost směsi konstrukčního a palivového dřeva lze předpokládat u obj. 7049, který je význačný dominantním zastoupením borovice lesní. Vzhledem k dobrým konstrukčním vlastnostem jehličnatého dřeva byla i borovice často vybírána jako konstrukční materiál (Novák 2007; Novák *et al.* 2011).

Vzhledem k převaze velmi drobných uhlíků (nejhojněji 2–4 mm) lze předpokládat sekundární redepozice uhlíků.

6. Vyhodnocení nálezových okolností

6.1. Spolehlivost datování zahloubených objektů a jejich prostorové uspořádání

Již při letném pohledu na rozmístění zahloubených řivnáčských objektů (*obr. 2*) je zřejmé jejich seskupení do několika shluků. Jejich podrobnějšímu vyhodnocení však musejí předcházet úvahy o spolehlivosti datování do řivnáčské kultury. Jako bezproblémové lze hodnotit obě severní skupiny (tj. situace okolo obj. 513 a 1145), s dostatečným počtem příslušné keramiky, výskytem řivnáčských typů objektů a absencí alternativně datovaných nálezů (srov. *obr. 10–13 a tab. 1*). Snad jen koflík z jamky 2518 může kvůli jednoduchosti tvaru vzbuzovat pochybnosti chronologického rázu (*obr. 13: 16*), k předmětnému souboru byl přiřazen kvůli lehké zvednutému oblouku ucha, typickému právě pro některé řivnáčské stolní tvary (srov. *Zápotocký – Zápotocká 2008*, obr. 63: 111–114, 121, 123, 125; 67: 32).

Ojedinelý zlomek slámovaného hrnce ze sloupové jámy 3341 (*obr. 2 a obr. 13:17*) v přibližně dvousetmetrové vzdálenosti od ostatních řivnáčských situací lze považovat též za intruzi v mladším objektu, alternativně i za doklad pohřbívání. (Řivnáčské žárové hroby někde v blízkosti sídlišť musely být, přičemž jejich úplný zánik je pravděpodobný nejen v místech se silně nestabilním písčitým podložím jako ve Vlíněvsi – srov. *Venci 1972*, 494–507; *Dobeš 1998*, 145–149, Abb. 1; *Zápotocký 2008b*, 102–104.) Stávající osamocnost nálezu ovšem komplikuje pás neskrytého terénu, který se ke sloupové jámě přimyká z východní strany, a kde lze očekávat i standardní řivnáčské zahloubené objekty.

S odlišným snímkem než ve dvou prostorově jasně oddělených severních skupinách se setkáme v jihových. části naleziště. Záměrně vyhloubené jámy, popř. přirozené deprese, se vyznačují nepoměrně menší četností keramiky. Ze šesti zahloubených objektů tam pochází více než 10 keramických zlomků pouze ze tří (7049, 7014 a 7226). Dva z nich však vzbuzují pochybnosti – obj. 7226 připomíná spíše terénní prohlubeň zaplněnou řivnáčským odpadem (srov. *obr. 8*) a datování obj. 7049 je sporné. Zastoupení slámovaných střepů v něm činí necelá 2 %, přičemž zlomek plecí nádoby zdobené brázděným vpichem (*obr. 14: 8*) může patřit i kultuře kulovitých amfor či šňůrové keramice; obecně eneolitického stáří jsou i ucha amfor (*obr. 14: 6, 7*). Za samostanou, ovšem atypickou situaci řivnáčské kultury tak lze spolehlivě považovat pouze mělce uložené torzo mísovité zásobnice v obj. 7014. Ve zbylých souborech, o zmíněné četnosti keramiky do 10 kusů, se sice ojediněle vyskytuje typická řivnáčská keramika, zbylé atypické střepy však nevylučují jinou dataci. (Archeologické objekty v polykulturních lokalitách, jako je Vlíněves, nelze datovat podle kvantitativně převažující, příp. snáze kulturně určitelné keramiky, jak přesvědčivě dokládají početné intruze pravěké keramiky v raně středověkých chatách v Roztokách: *Kuna 2002*, 121–123, tab. 2.) Daný výklad podporuje též často početná řivnáčská keramika vtroušená v okolních, spolehlivě jinak chronologicky ukotvených objektech (viz *obr. 2 a tab. 3, 4*). Ve vrcholu jihových. klínu naleziště se setkáme s řivnáčskými střepy výhradně v mladších situacích, zahloubené objekty diskutovaného období se tam vůbec nenalezly.

6.2. Intruze řivnáčské keramiky ve vztahu k prostorovému uspořádání zahloubených objektů a jejich funkci

Problematice intruzí je v české a moravské archeologii v poslední době věnována zvýšená pozornost, s akcentem na různé prvky jejich výpovědi, ať jde o výzkum chronologické

uzavřenosti výplní zahloubených objektů, jejich zaplňování, nebo dokladování chronologických horizontů v lokalitách jinak nezastoupených, poměrů keramiky intrudované a zahloubený objekt datující atd. (např. *Rulf 1997; Kazdová 1998; Kuna 2002*; souhrnně viz *Ernée 2008*, 111–119). Mezi lákavé možnosti nepochybně patří i prostorové srovnání materiálů ze zahloubených objektů a intruzí keramiky téhož období. Je zřejmé, že reálný rozsah sídlišť (resp. areálů kumulujících běžné obytné, výrobní a jiné funkce) se vůbec nemusí krýt s množinou zahloubených objektů zachycených archeologickým výzkumem, zejména při vědomí stávající absence kulturní vrstvy na nalezištích. Podobné studium pochopitelně limitují mnohé faktory, z nichž k podstatným patří dva. První stanovuje míru poznatelnosti materiálu té které archeologické kultury, čili podíl bezpečně chronologicky uchopitelných zlomků k těm, které tuto vlastnost postrádají. Druhá podmínka je naplňována stoupající hustotou sítě mladších zahloubených objektů, které pochopitelně slouží jako možný rezervoár pro vtroušení staršího materiálu. V obou ohledech je ve Vlíněvsi situace velmi příznivá – značné procento keramiky řivnáčské kultury lze poměrně spolehlivě rozpoznat zejména díky kulturně specifické úpravě povrchu části nádob slámováním a voštinováním⁶, přičemž hustota mladších zahloubených situací v místě je značná (srov. *obr. 2*).

K zaznamenání řivnáčských intruzí došlo při poměrně podrobném ohledání veškerých nálezů z vlíněveské pískovny, jehož prvotním cílem bylo základní datování jednotlivých situací.⁷ Intruze řivnáčské keramiky se vyskytly v bezmála třiceti objektech (*obr. 2; tab. 3, 4*), přičemž lze soudit, že při podrobnějším zpracování materiálu se toto číslo nijak dramaticky nezvýší. Z tafonomického hlediska je důležitá též okolnost, že se nacházely nejen ve výplni objektů chronologicky relativně blízkých (šňůrová keramika, únětická kultura), ale i v objektech ze závěru tamějšího osídlení, reprezentovaného obdobím pozdně halštatským až laténským, čili že v nadloží, kulturní vrstvě, zřejmě nedošlo k jejich podstatnému úbytku vlivem postdepozičních procesů směřujícím až k totální destrukci keramiky (způsobené např. erozí podmíněnou zejména sklonem terénu – ve Vlíněvsi prakticky nulovým, příp. kyselostí půdního prostředí – srov. *Vencl et al. 2011*, pozn. 9 na str. 126).

Řivnáčské intruze se s obdobně datovanými objekty kryjí pouze částečně. Na jedné straně prostorově nijak nevybočují ze dvou shluků dále od Labe (tj. shluků okolo obj. 513 a 1145) s tím, že jejich výskyt mimo ně by nejspíše byl dobře zachytitelný z důvodů značné koncentrace zahloubených situací jiných kultur. (Na *obr. 2* jsou znázorněny šedou podkresbou, přičemž v drtivé většině jde o objekty mladší – starší se vyskytují víceméně pouze v jihových. cípu naleziště.) Omezení obytných aktivit pouze na plochy generované již zahloubenými objekty se v těchto dvou případech ukazuje jako vysoce pravděpodobné.

Jejich typové složení lze považovat u prostředního seskupení za standardní, setkáme se tam se dvěma polozemnicemi (obj. 513 a 536), doplněnými objekty spíše exploatačního rázu (obj. 186 a 344) a síly, resp. jejich spodky – obj. 423 a 565 (*obr. 3–6*). Funkčně méně

⁶ Slámování je sice z chronologického hlediska dominantní úpravou povrchu převážně zásobní keramiky postbadenských kultur ze závěru středního eneolitu, např. v sídlištním materiálu kulovitých amfor se prakticky nevyskytuje (srov. *Zápotocký – Dobeš 2000*, 145–146), setkáme se s ním ovšem též v eneolitu mladším, i když nejspíše v poněkud jiné podobě – jde o slámování přehlazené, ne tak výrazné jako u výše uvedených kultur (srov. např. *Matoušek – Turek 1998*, 372, tab. 6).

⁷ Datování keramiky probíhalo v rámci výuky studentů Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou FF UK, jimž autoři touto cestou děkují za projevenou iniciativu.

výrazná je skupina při severní hraně zkoumané plochy. Obj. 1145 může svým nepatrným zahloubením a plochým dnem poukazovat na chatu stejně jako na přirozenou prohlubeň bohatě zanesenou řívnáčským odpadem. U zbylých dvou situací můžeme spekulovat i o hrobovém (obj. 2253), příp. votivním charakteru (obj. 2518) nálezů. Popsané proporce by však mohl změnit výzkum přilehlé plochy, kde je možné předpokládat další řívnáčské objekty.

Opačný obraz poskytuje shluk, resp. dva shluky při jihových. konci naleziště. Doklady pobytu nositelů řívnáčské kultury se zde až na výjimku (funkčně atypický obj. 7014, viz předchozí kapitola, tamtéž problematika obj. 3341) omezují kromě střepů ze sporně datovaných jam a depresí pouze na keramiku vtroušenou v mladších objektech, což platí sto-percentně pro množinu nálezů v jihových. cípu naleziště. Vysvětlení, která se pochopitelně mohou vzájemně křížit, se nabízí několik. Vzhledem k předchozímu eneolitickému osídlení (*Limburský 2010*, 24, obr. 3) tam mohlo dojít k vytvoření mocnější kulturní vrstvy, která absorbovala zahloubené části většiny případných řívnáčských objektů (srov. jejich hloubku objektů ve dvou severních skupinách, *obr. 3–7*). Další výklad může spočívat v představě jiného rázu tamějšího osídlení, které vůbec nemuselo zanechat stopy v podobě klasických zahloubených objektů – paralelní existence nadzemních obydlí je vysoce pravděpodobná (*Zápotocký – Zápotocká 2008*, 133–134, 139), totéž nemůžeme vyloučit ani u skladů obilnin. Další možností je jiné využití sledovaného okrsku/okrsků, např. k blíže nedefinovaným výrobním aktivitám. Žádné skutečnosti, které by podobné užívání indikovaly (technologická zařízení, anomálie v podobě zvýšeného množství archeologicky zachytitelného výrobního odpadu) se však dosud nepodařilo zachytit.⁸ Hustota intruzí každopádně poukazuje na intenzivní využití obou popisovaných areálů, což podporuje i silné zastoupení řívnáčské keramiky v halštatském obj. 9761 (*obr. 15 a tab. 3*). Ojedinelá přítomnost střepů kulovitých amfor (*obr. 16: 10–11, 12?*) by připouštěla delší časový rozměr těchto aktivit. Popisované situace se však nacházejí při kraji zkoumané plochy, není tedy vyloučeno, že případné rozšíření plochy výzkumu mimo ni by vneslo do řešení situace zcela jiné prvky.

M. D.

7. Závěr

Rozsáhlý záchranný výzkum ve Vlíněvsi poskytl kromě zcela převažujících památek ze starší doby bronzové i materiály eneolitické, mezi nimi i prameny kultury řívnáčské. Tři až čtyři shluky objektů a intruzí se nacházejí na plochém štěrkopískovém terasovitém nároží, pokrytém místy spraší či zahliněnými písky, vzdáleném ca 300–500 m od levého břehu Labe, tekoucího dnes ca 10 m pod úrovní naleziště (*obr. 1*). I v ostatních ohledech jde o místo sídelně přitažlivé, v širším krajinném kontextu trvale osídlené již od počátků zemědělského pravěku.

Řívnáčské nálezy pocházejí jak ze záměrně vyhloubených sídlištních objektů, tak z přirozených depresí, časté jsou i intruze v jamách jiné datace. Celkem se na ploše podařilo

⁸ Teoretická možnost fungování místa jakožto pohřebiště je však nejen vzhledem k povaze nálezů nepravděpodobná.

prozkoumat 10 řívnáčských objektů a 6 dalších (*obr. 2*), u nichž je z různých důvodů (nízká četnost keramiky, alternativní datování, spíše výplně přirozených muld) vazba k řívnáčským nálezům sporná (*tab. 1, 2*). Intruze, v některých případech velmi početné (obj. 9761, *obr. 15 a tab. 3*), poskytlo na třicet mladších objektů (*tab. 4; obr. 2*). V současné době tak jde o nejreprezentativnější publikovaný řívnáčský soubor z Mělnicka, dosud pokrytého zhruba patnácti nalezišti daného období.

Lokalita je částečně srovnatelná s jinými rozsáhlejšími nalezišti v rovinatém, resp. plochém vyvýšeném terénu, jako je Klučov (*Zápotocký – Kudrnáč 2008*) či Úholičky (*Dobeš – Vojtěchovská 2008*), se kterými se shoduje zejména ostrůvkovitým charakterem sídelních pozůstatků, nejspíše dokladů jednotlivých usedlostí. Na rozdíl od nich však místní podmínky, příhodné pro sledování plošné distribuce řívnáčských intruzí (dostatečně hustá síť mladších objektů, tj. potenciálních rezervoárů pro intruze keramiky starších období), umožnily výzkum jejich prostorové korelace se zahlobenými objekty téhož stáří.

Výsledky jsou do určité míry rozporuplné. Na jedné straně se v obou shlucích situovaných ve větší vzdálenosti od hrany terasy (*obr. 2*, okolí obj. 513 a 1145) oba typy pramenů snad až příliš zřetelně překrývají, čili vyvracejí případnou námitku, že by prostor se zahlobenými objekty mohl být pouze částí obytného areálu. Dávná teze o nevelkém rozsahu řívnáčských osad v rovinatém terénu, spíše samot (*Knor 1946*, 146; *Zápotocký 2008b*, 102) tak důkazně nabývá na věrohodnosti, neboť je podpořena i distribucí intruzí. Na značnou variabilitu řívnáčských sídlištních forem však mohou na druhé straně poukazovat oba zbylé shluky, situované blíže nároží terasy. S výjimkou atypického obj. 7014 tam prameny dané kultury pocházejí pouze z výplní přirozených muld, popř. sestávají z početně nevýrazných souborů nejisté datace a intruzí z mladších objektů. Příčiny tohoto stavu mohou být různé, dané např. intenzitou předchozího osídlení (předřívnáčská kulturní vrstva by tak zachytila většinu beztak mělkých objektů studovaného období), zástavbou a skladovacími prostory nezanechávajícími stopy v podloží, případně jiným využitím místa (výrobní areál?). Jakékoli podpurné argumenty (např. výrobní odpad) však chybějí. Případný silný vliv pravěké eroze v místních rovinných podmínkách nepovažujeme za pravděpodobný (srov. *obr. 1*). Popsaná situace není v řívnáčském prostředí ojedinělá, v obdobných kontextech se nacházely řívnáčské prameny na výšinném sídlišti Vinice v Dolních Počernicích (*Vencl 1992*).

Bližší datování jednotlivých shluků řívnáčských objektů (pokud ovšem vůbec jsou časově vnitřně sourodé) je v zásadě možné pouze u nejsevernější skupiny okolo obj. 1145, ve kterém ojediněle vystupují prvky archaického stupně řívnáčské kultury (srov. *Zápotocký – Kudrnáč 2008*, 78–79, *obr. 23*). V ostatních skupinách tyto znaky scházejí, nedostatečná četnost keramiky (srov. *tab. 1–2*) spojená s nízkým výskytem zmíněných prvků však neumožňuje jejich spolehlivější chronologické zařazení. Absence archaických forem však spíše svědčí ve prospěch jejich mladší pozice vůči skupině nejsevernější. Na osídlení z mladší fáze řívnáčské kultury by mohly poukazovat střepy kulovitých amfor v jihozáp. cípu naleziště (*obr. 16: 10, 11*), pokud ovšem nejde o výraz dalšího sídelního horizontu – stav pramenné základny neumožňuje spolehlivější chronologické vývody.

Ve srovnání s ostatními rovinnými řívnáčskými sídlišti ve Vlíněvsi na první pohled zaráží nedostatek nekeramických artefaktů a stop po jejich výrobě. Ty se omezují pouze na několik málo kusů štípané industrie (nástroje viz *obr. 13: 12–13*), ostatně pochybné datace, tři šídla/proplétáčky a dvě další kosti s pracovními stopami, několik makrolitů (*obr. 11*), pár brouseků, přičemž broušená industrie a přesleny chybí úplně. Absence popsaných nále-

zových tříd by mohla svědčit pro jiné, obvyklými nálezy zpravidla nedoložitelné doplňkové ekonomické aktivity, jako např. rybolov (blízkost Labe) či exploatace nedalekého zálabského hvozdu. Poměrně malá kolekce osteologických nálezů však tyto úvahy nepotvrzuje (tab. 5), jako obvykle zcela dominují kosti domácích zvířat, mezi nimiž se tradičně opakují domácí tur, ovce/koza a prase, přičemž mezi zajímavé nálezy lze řadit neúplnou kostru psa z obj. 7226. Rybolov sice stopově dokládají obratle okounovité ryby, jeho skutečná role však může být silně deformována procesy tafonomickými. I proto je snad zastoupení lovených zvířat nízké (10,4 %), kromě ryb se omezuje pouze na pratura.

Soubor 111 zuhelnatělých rostlinných makrozbytků z pěti objektů řivnáčské kultury (tab. 6) s převažujícími užitkovými rostlinami (graf 1) dokládá zcela obvyklý zemědělský způsob hospodaření. Hojně je zastoupena pšenice dvouzrnka a ječmen, z problematicky datovaného obj. 7049 ojedinele čočka. Kulturní plodiny jsou provázány makrozbytky rostlin příznačných pro okolí lidských sídel, pole a meze (merlíky, bér zelený, bez, vikev), z nichž některé mohly být sbírány jako léčivky či kvůli plodům. Část je typická pro teplejší oblasti (merlík fíkolistý: *Chenopodium ficifolium*; bér zelený: *Setaria* cf. *viridis*), přičemž nález kavylu (*Stipa* sp.) přímo poukazuje na suché a teplé stepní prostředí v okolí vlněveských řivnáčských osad.

Ve spektru zuhelnatělých dřev (tab. 7, graf 2, 3) jako obvykle převládá ekologicky všestranný dub, provázený vrbou/topolem, původem pravděpodobně z nivy či mokřadů blízkého Labe či jeho slepých ramen. V případě obou druhů se také nabízí jejich záměrný výběr sloužící v konstrukcích řivnáčských chat (obj. 513 a 536, dub: nosné prvky; výplet stěn: vrba/topol). Obtížně hodnotitelná je míra zastoupení borovice lesní, jež indikuje rozvolněný charakter okolí naleziště a jeho šterkopískový substrát. Její výskyt v řivnáčských objektech je nesporný (obj. 513 a 536), dominuje ovšem v problematicky datované jámě 7049. Ostatní zjištěné dřeviny (olše, jilm, javor a jabloňovitá dřevina) v souboru vystupují ojedinele. Vegetační poměry v místě podle analýzy zuhelnatělých dřev neodporují představě mozaiky světlých doubrav, křovin a bezlesí, tj. výsledný charakter krajiny se víceméně shoduje s obrazem vytvořeným rozborem rostlinných makrozbytků.

Práce byla dokončena s finanční podporou GA AV ČR v rámci grantového projektu IAA800020904. Rozbor rostlinných makrozbytků a antrakologická analýza byly podpořeny grantem MSM 6007665801 a projektem GA JU 138/2010/P.

Prameny a literatura

- Anderberg, A. L. 1994: Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions. Part 4. Resedaceae – Umbeliferae. Stockholm.
- Berggren, G. 1981: Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions. Part 3. Salicaceae – Cruciferae. Stockholm.
- Berkovec, T. – Kočár, P. – Kočárová, R. 2005: Archeobotanický výzkum na lokalitě Kroměříž, Újezd u svatého Františka. In: Archeologické centrum Olomouc – Ročenka 2004, Olomouc, 94–125.
- Bieniek, A. – Pokorný, P. 2005: A new find of macrofossils of feather grass (*Stipa*) in an Early Bronze Age storage pit at Vlněves, Czech Republic: local implications and possible interpretation in a Central European context. *Vegetation History and Archaeobotany* 14, 295–302.
- Bökönyi, S. 1995: Problems with using osteological materials of wild animals for comparisons in archaeozoology. *Anthropológiai Közlemények* 37, 3–11.

- Cappers, R. T. J. – Bekker, R. M. – Jans, J. E. A. 2006: Digitale Zadenatlas van Nederland – Digital Seed Atlas of The Netherlands. Groningen.
- Čulíková, V. 2008: Rostlinné makrozbytky. In: *Zápotocký – Zápotocká 2008*, 255–264.
- Degerbøl, M. – Fredskild, B. 1970: The Urus (*Bos primigenius* Bojanus) and Neolithic domesticated cattle (*Bos taurus domesticus* Linné) in Denmark. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Biologiske Skrifter 17 (1). København.
- Demek, J. ed. 1987: Zeměpisný lexikon České socialistické republiky. Hory a nížiny. Praha.
- Deyl, M. – Ušák, O. 1956: Plevelé polí a zahrad. Praha.
- Dobeš, M. 1998: Gräber der Kugelamphorenkultur in Nordwestböhmen. Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde 6/7, 133–179.
- 2008: Kultura kulovitých amfor. In: E. Neustupný ed., *Archeologie pravěkých Čech 4. Eneolit*, Praha, 115–122.
- Dobeš, M. – Korený, R. 2010: Výšinné sídliště Malé Kolo u Nařovického Podhájí, okr. Příbram. Příspěvek ke kulturní povaze středního a horního Povltaví ve středním eneolitu. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 23, 25–51.
- Dobeš, M. – Vojtěchovská, I. 2008: Řivnáčské sídliště v Úholičkách, okr. Praha-západ. *Archeologické rozhledy* 60, 261–297.
- von den Driesch, A. 1976: A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites. Peabody Museum Bulletin 1. Harvard.
- Ehrich, R. W. – Pleslová-Štiková, E. 1968: Homolka. An Eneolithic Site in Bohemia. Praha.
- Erné, M. – Dobeš, M. – Hlaváč, J. – Kočár, P. – Kyselý, R. – Šída, P. 2007: Zahlobená chata ze středního eneolitu v Praze 9 – Miškovcích. Výsledky archeologických a přírodovědných analýz. *Památky archeologické* 98, 129–184.
- Hajnalová, E. 1993: Obilie v archeobotanických nálezoch na Slovensku. Nitra.
- 1999: Archeobotanika pestovaných rastlín. Nitra.
- Horard-Herbin, M.-P. 1997: Le village celtique des Arènes à Levroux. L'élevage et les productions animales dans l'économie de la fin du second Âge du Fer Levroux 4. *Revue Archéologique du Centre de la France* (12e supplément). Levroux.
- Choyke, A. 2010: Not the Plastic of the Past: The significance of worked osseous materials in archaeology. In: G. János – A. Kőrösi eds., *Bone and Leather. History, Archaeology and Ethnography of Crafts Utilizing Raw Materials from Animals*, Budapest, 19–30.
- Jacomet, S. 2006: Identification of cereal remains from archaeological sites. Basel (2nd edition).
- Jacomet, S. – Kreuz, A. 1999: *Archäobotanik. Aufgaben, Methoden und Ergebnisse vegetations- und agrar-geschichtlicher Forschung*. Stuttgart.
- John, J. 2010: Výšinné lokality středního eneolitu v západních Čechách. *Opomíjená archeologie* 1. Plzeň.
- Jones, G. E. M. 1984: Interpretation of archaeological plant remains: Ethnographic models for Greece. In: W. van Zeist – W. A. Casparie eds., *Plants and Ancient Man. Studies in Palaeoethnobotany*, Rotterdam, 43–61.
- 1987: A statistical approach to the archaeological identification of cropprocessing. *Journal of Archaeological Science* 14, 311–323.
- Kabát, M. – Zápotocký, M. 1962: Pravěké osídlení na území Chemického kombinátu Spolany v Neratovicích u Mělníka. *Památky archeologické* 53, 1–18.
- Kalferst, J. – Zápotocký, M. 1991: Sídlíště ze staršího období kultury nálevkovitých pohárů u Benátek, okr. Hradec Králové. *Archeologické rozhledy* 43, 376–410.
- Kazdová, E. 1998: Poznámky k intruzím keramiky v neolitických sídlištních objektech. In: H. Zlatník – J. Prostředník ed., *Otázky neolitu a eneolitu našich zemí. Sborník referátů z 16. pracovního zasedání badatelů pro výzkum neolitu a eneolitu Čech, Moravy a Slovenska. Lázně Sedmihorky 23.–25. září 1997*, Turnov – Hradec Králové, 60–70.
- Knor, A. 1946: Příspěvky k pozdnímu neolitu v Čechách. *Památky archeologické* 42, 144–147.
- Kočár, P. – Kočárová, R. 2006: Tachlovice (okr. Praha-západ). Nálezová zpráva o archeobotanické analýze. *Archiv ZIP o. p. s. Plzeň, č. j. 93/06*.
- Kolda J. 1936: *Srovnávací anatomie zvířat domácích*. Brno.
- Kozáková, R. – Šamonil, P. – Kuneš, P. – Novák, J. – Kočár, P. – Kočárová, R. 2011: Contrasting local and regional Holocene histories of *Abies alba* in the Czech Republic in relation to human impact: Evidence from forestry, pollen and anthracological data. *The Holocene* 21, 431–444.

- Křivánek, R. 2010: Využití geofyzikálních měření na archeologických lokalitách Mělnicka v letech 2004–2008. Vlastivědný sborník Mělnicka 7, 154–166.
- Kuna, M. 2002: Intruze jako doklad „nenalezených“ fází osídlení. In: E. Neustupný ed., Archeologie nenalezaného. Sborník přátel, kolegů a žáků k životnímu jubileu Slavomila Vencla, Plzeň – Praha, 119–132.
- Kyselý, R. 2008a: Aurochs and potential crossbreeding with domestic cattle in Central Europe in the Eneolithic period. A metric analysis of bones from the archaeological site of Kutná Hora – Denmark (Czech Republic). *Anthropozoologica* 43/2, 7–37.
- 2008b: Animal bone analysis from a Řivnáč culture horizon at the Kutná Hora – Denmark site (Kutná Hora district, Czech Republic). In: *Zápotocký – Zápotocká 2008*, 341–418.
- 2008c: Nálezy obratlovců z eneolitických objektů v Úholičkách (okr. Praha-západ) z r. 1994 a 1998. *Archeologické rozhledy* 60, 305–308.
- 2010: Archeozoologická problematika eneolitu Čech. Ms. disertační práce, PŘF UK.
- Lhotská, M. – Chrtková, A. 1978: Karpologie a diasporologie československých zástupců čeledi Fabaceae. Praha.
- Limburský, P. 2010: Proměny pravěké krajiny. *Živá archeologie* 11, 22–25.
- Limburský, P. – Likovský, J. – Velemínský, P. – Fleková, K. 2010: Kostrové pohřebiště vinařické skupiny ve Vliněvsi, okres Mělník. Stěhování národů – populační skupina a vykrádání hrobů. *Památky archeologické* 101, 111–168.
- Ložek, V. 2007: Zrcadlo minulosti. Česká a slovenská krajina v kvartéru. Praha.
- Matiegka, J. 1922: Neolitický abri v Kokořínském údolí. *Památky archeologické* 33, 141–142.
- Matoušek, V. – Turek, J. 1998: Nález nádoby sídlištního typu šňůrové keramiky z vrchu Bacina, k. ú. Vinařice, okr. Beroun. *Archeologické rozhledy* 50, 359–374.
- Novák, J. 2007: Antrakologická analýza vybraných objektů časně laténského sídliště v Chržíně. *Archeologické rozhledy* 59, 517–522.
- Novák, J. 2008: Xylotomická a antrakologická analýza vybraných objektů ze střední doby bronzové ve Straškově. *Archeologie ve středních Čechách* 12, 251–252.
- Novák, J. – Lisá, L. – Pokorný, P. – Kuna, M. 2011: Charcoal analyses as an environmental tool for the study of early medieval sunken houses infills in Roztoky near Prague, Czech Republic. *Journal of Archaeological Science*, v tisku.
- Neuhäuslová, Z. a kol. 1998: Mapa potencionální přirozené vegetace České republiky. Praha.
- Olsen, S. L. 2001: The importance of thong-smoothers at Botai, Kazakhstan. In: A. Choyke – L. Bartosiewicz eds., *Crafting Bone: Skeletal Technologies through Time and Space*. BAR International Series 937, Oxford, 197–206.
- Opravit, E. 1983: Údolní niva v době hradištní. Praha.
- Pleinerová, I. – Hošek, J. – Frána, J. 2003: Bronzová dýka s litou rukojetí z Vliněvsi u Mělníka. *Archeologické rozhledy* 55, 539–547.
- Pokorný, P. 2004: The effect of local human-impact historie on the development of Holocene vegetation. Case studies from Central Bohemia. In: M. Gojda ed., *Ancient Landscape, Settlement Dynamics and Non-Destructive Archeology*, Praha, 171–185.
- 2008: Nález zuhelnatělého plodu jabloně (*Malus sylvestris/domestica*). *Archeologické rozhledy* 60, 303–305.
- Pokorný, P. – Bieniek, A. 2005: A new find of macrofossils of feather grass (*Stipa*) in an Early Bronze Age storage pit at Vliněves, Czech Republic: local implications and possible interpretation in a Central European context. *Vegetation history and Archaeobotany* 14, 295–302.
- Rulf, J. 1997: Intruze keramiky. Příspěvek ke kritice pramenů. *Archeologické rozhledy* 49, 439–461.
- Schmid, E. 1972: *Atlas of Animal Bones*. Amsterdam – London – New York.
- Schweingruber, F. H. 1978: Mikroskopische Holz-anatomie. Formenspektren mitteleuropäischer Stamm- und Zweighölzer zur Bestimmung von rezentem und subfossilem Material. Zug.
- Silver, I. A. 1969: The ageing of domestic animals. In: D. Brothwell – E. Higgs eds., *Science in archaeology – survey of progress and research*, London, 283–302.
- Sklenář, K. 1966: Vlastivědné muzeum v Mělníku. Katalog pravěké sbírky. Zprávy Československé společnosti archeologické – Supplément 2. Praha.
- 1968: Památník J. L. Píče ve Mšeně u Mělníka. Katalog pravěké sbírky. Zprávy Československé společnosti archeologické – Supplément 6. Praha.
- 1969: Sídlištní objekt s kanelovanou keramikou u Ovčár, okr. Mělník. *Archeologické rozhledy* 21, 232–235.

- Sklenář, K. 1973:* Okresní muzeum v Mělníku. Katalog pravěké sbírky II. Zprávy Československé společnosti archeologické – Supplément 10. Praha.
- 1982: Pravěké nálezy na Mělnicku a Kralupsku. Archeologický místopis okresu Mělník v pravěku a rané době dějinné. Mělník.
- 1985: Okresní muzeum v Mělníku. Katalog pravěké sbírky III. Zprávy Československé společnosti archeologické 29. Praha.
- 1989: Okresní muzeum v Mělníku. Katalog pravěké sbírky IV. Zprávy Československé společnosti archeologické – Supplément 36. Praha.
- 1994: Pravěké nálezy na Mělnicku a Kralupsku. Archeologický místopis okresu Mělník v pravěku a rané době dějinné. 1. Řada oprav a doplňků. Mělník.
- 1998: Pravěk na soutoku. Mělník.
- 2004: Regionální muzeum v Mělníku. Katalog pravěké a rané středověké sbírky V. Zprávy Československé společnosti archeologické – Supplément 54. Praha.
- Šolle, M. 1977:* Hradsko u Mšena. Část I. Od pravěku do doby slovanské a otázka Canburgu franckých letopisů. Památky archeologické 68, 323–393.
- Thiébault, S. ed. 2002:* Charcoal Analysis. Methodological Approaches, Palaeological Results and Wood Uses. BAR International Series 1063. Oxford.
- Vencl, S. 1972:* Několik eneolitických nálezů ze středních Čech. Archeologické rozhledy 24, 489–513.
- 1980: K poznání méně nápadných artefaktů. Archeologické rozhledy 32, 521–537.
- 1992: Záchraný výzkum v Praze 9 – Dolních Počernicích v roce 1982. Archeologické rozhledy 44, 29–64.
- Vencl, S. – Dobeš, M. – Zadák, J. – Řídký, J. 2011:* K osídlení kultury řivnáčské na východním okraji Prahy. Archeologické rozhledy 63, 90–135.
- Zápotocký, M. 2008a:* Řivnáčská kultura. In: E. Neustupný ed., Archeologie pravěkých Čech 4. Eneolit, Praha, 95–110.
- 2008b: Badenská a řivnáčská kultura v severozápadních Čechách. Archeologické rozhledy 60, 383–458.
- Zápotocký, M. – Dobeš, M. 2000:* Sídliště kultury kulovitých amfor z Lovosic. K typologii keramiky KKA v severozápadních Čechách. Památky archeologické 91, 119–150.
- Zápotocký, M. – Kudrnáč, J. 2008:* Eneolitický sídlištní a pohřební areál v Klučově – „Na vrchu“. Příspěvek k periodizaci řivnáčské kultury. Památky archeologické 99, 35–92.
- Zápotocký, M. – Zápotocká, M. 2008:* Kutná Hora – Denemark. Hradiště řivnáčské kultury (ca 3000–2800 př. Kr.). In: Památky archeologické – Supplementum 18. Praha.
- Žebera, K. 1949:* Zpráva o půdoznaleckém výzkumu širšího okolí Mělníka. Věstník Státního geologického ústavu Československé republiky 24, 197–200.
- Žebera, K. – Ložek, V. 1953:* Profil kvartéerními sedimenty v posadovickém štěrkopískovniku u Vlíněvesi na Mělnicku. Anthropozoikum 3, 29–36.

Ein Beitrag zur räumlichen Anordnung von Wohnarealen am Ende des mittleren Äneolithikums Die Řivnáč-Besiedlung in Vlíněves, Mittelböhmen

Die ausgedehnte Rettungsgrabung im Areal in Vlíněves (Kr. Mělník), durchgeführt in den Jahren 1999–2008 in der dortigen Sandgrube, bot neben den ganz überwiegenden Denkmälern aus der älteren Bronzezeit auch äneolithisches Material, darunter auch Quellen zur Řivnáč-Kultur. Drei bis vier Kumulationen von Objekten und Intrusionen befanden sich auf der dortigen Schotter-Sand-Terrasse, stellenweise bedeckt mit Löss oder lehmigen Sanden, in ca. 300–500 m Entfernung vom linken Ufer der Elbe, die etwa 10 m unter dem Niveau der Fundstelle fließt (*Abb. 1*). In mehreren Hinsichten handelt es sich um einen attraktiven Ort zum Siedeln, in einer Landschaft, die seit den Anfängen des Neolithikums bewohnt war.

Funde der Řivnáč-Kultur stammen sowohl aus Grubenobjekten, als auch aus natürlichen Mulden, häufig sind Intrusionen in Gruben anderer Datierung. Insgesamt wurden auf der Fläche 10 sicher dieser Kultur zuzuschreibende und 6 unter Vorbehalt datierbare Objekte erfasst (*Abb. 2*). Bei letzteren

ist aus verschiedenen Gründen (sehr kleine Häufigkeit von Keramik, alternative Datierungsmöglichkeit, eher Verfüllung natürlicher Mulden) eine Bindung an die Řivnáč-Funde umstritten (*Tab. 1, 2*). Intrusionen, in mehreren Fällen recht zahlreich (Obj. 9761, *Abb. 15* und *Tab. 3*), fanden sich in Dutzenden jüngerer Objekte (*Tab. 4; Abb. 2*). Gegenwärtig handelt es sich also um den am repräsentativsten veröffentlichten Komplex aus dem Land von Mělník, auf dem sich sonst etwa fünfzehn sicher in diese Zeit datierte Objekte finden.

Der Fundort ist teilweise mit anderen großen Flachlandsiedlungen, bzw. Fundstellen in gehobenen Ebenen, wie z.B. mit Klučov (*Zápotocký – Kudrnáč 2008*) oder Úholičky (*Dobeš – Vojtěchovská 2008*) vergleichbar, besonders durch die inselförmigen Siedlungsüberreste, die an Höfe oder Weiler erinnern. Im Unterschied zu ihnen haben jedoch die spezifischen Fundumstände, geeignet zum Verfolgen der flächenhaften Verteilung von Řivnáč-zeitlichen Intrusionen (ausreichend dichtes Netz von jüngeren Objekten, d.h. potenzieller Reservoirs für Keramikintrusionen aus früheren Entwicklungsstapen) eine Analyse ihrer räumlichen Korrelation mit den zeitgleichen Grubenobjekten ermöglicht.

Die Ergebnisse sind in bestimmtem Maße widersprüchlich. Einerseits überdecken sich bei beiden Konzentrationen in größerer Entfernung von der Terrassenkante (*Abb. 2*, Umgebung von Obj. 513 und 1145) beide Quellentypen vielleicht zu deutlich, d.h. sie widerlegen den etwaigen Einwand, der Raum der Grubenobjekte wäre lediglich ein Teil des Wohnareals gewesen. Die alte These von der allgemein kleinen Ausdehnung der Řivnáč-Siedlungen im Flachland (*Knor 1946*, 146; *Zápotocký 2008b*, 102) gewinnt dadurch an Glaubwürdigkeit. Auf eine große Variabilität der Řivnáč-Siedlungsformen können andererseits zwei weitere Kumulationen in der Nähe des Terrassenrandes hinweisen. Mit Ausnahme des atypischen Obj. 7014 stammen die Quellen dieser Kultur ausschließlich aus der Verfüllung der natürlichen Mulden, evtl. aus den kleinen, unsicher datierten Fundkomplexen und den Intrusionen in jüngeren Objekten. Die Ursachen für diesen Zustand können verschieden sein, abhängig z.B. von der Intensität der vorangehenden Besiedlung (Die Vor-Řivnáč-Kulturschicht hätte somit die meisten sowieso seichten Objekte aus dem studierten Zeitraum festgehalten), der Bebauung und den Vorratsanlagen, die im Untergrund keine Spuren hinterlassen hätten, evtl. durch eine andere Art der Nutzung (Produktionsareal?), Argumente für diese Annahme (z.B. Produktionsabfall) sind jedoch keine vorhanden. Den evtl. starken Einfluss der Erosion in der Urgeschichte in dieser flachen Lage halten wir für wenig wahrscheinlich (vgl. *Abb. 1*). Der beschriebene Befund ist im Řivnáč-Milieu nach wie vor einzigartig, ähnlich sind die Zusammenhänge der Řivnáč-Quellen auf der Höhengründung Vinice in Dolní Počernice (*Vencl 1992*).

Eine genauere Datierung der einzelnen Anhäufungen von Řivnáč-Objekten (sofern sie überhaupt zeitlich einheitlich sind) ist grundsätzlich nur bei der Nordgruppe in der Umgebung von Obj. 1145 möglich, wo vereinzelt Elemente der archaischen Stufe der Řivnáč-Kultur auftreten (vgl. *Zápotocký – Kudrnáč 2008*, 78 f., obr. 23). Bei den anderen Gruppen sind diese Merkmale nicht erwiesen, was jedoch auch durch die unzureichende Anzahl der Funde verursacht sein kann (vgl. *Tab. 1, 2*), und eine genaue chronologische Einordnung nicht ermöglicht. Auf eine Besiedlung in der jüngeren Stufe der Řivnáč-Kultur könnten Scherben der Kugelamphorenkultur in der Südwestspitze des Fundortes hinweisen (*Abb. 16: 10, 11*), sofern es sich allerdings nicht um einen weiteren Siedlungshorizont handelt – der Zustand der Quellenbasis bietet nämlich keinen Anhaltspunkt für eine Datierung.

Entgegen den anderen Řivnáč-Flachlandsiedlungen in Vlíněves ist auf den ersten Blick auch die kleine Zahl an nichtkeramischen Gegenständen und Spuren von ihrer Produktion überraschend. Diese beschränken sich auf lediglich einige wenige Stück von Spaltindustrie (Geräte s. *Abb. 13: 12, 13*), übrigens mit unsicherer Datierung, drei Ahlen und zwei weitere Knochen mit Bearbeitungsspuren, mehrere Makrolithen (*Abb. 11*), ein Paar Schleifsteine, wobei Schleifindustrie und Spinnwirtel vollkommen fehlen. Die Absenz der beschriebenen Fundklassen könnte auch für eine andere, durch die üblichen Funde durchweg nicht belegbare ergänzende Aktivitäten sprechen. Die relativ kleine Zahl osteologischer Funde bestätigt evtl. Überlegungen zur Bedeutung der Jagd nicht (*Tab. 5*). Wie üblich dominieren Knochen von Haustieren, darunter traditionell Hausrind, Schaf/Ziege und Schwein; Zu den interessanteren Funden gehört das unvollständige Hundeskelett aus Obj. 7226. Fischfang ist zwar in Spuren von den Wirbeln einer barschartigen Fischart erwiesen, seine tatsächliche Rolle könnte

jedoch durch taphonomische Prozesse stark deformiert sein. Auch deshalb ist wohl die Vertretung von Jagdtieren äußerst niedrig (10,4 %) und beschränkt sich außer den Fischen auf Auerochsen.

Der Fundkomplex von 111 verkohlten pflanzlichen Makroresten aus fünf Objekten der Řivnáč-Kultur (Tab. 6) mit einem Übergewicht bei den Nutzpflanzen (Graf 1) belegt die übliche ländliche Wirtschaftsform. Häufig vertreten ist Emmer und Gerste, aus dem schwer datierbaren Obj. 7049 vereinzelt Linsen. Diese werden von Pflanzen begleitet, die für die Umgebung menschlicher Siedlungen charakteristisch sind (Merle, Grüne Borstenhirse, Holunder, Wicke), von denen einige als Heilpflanzen oder ihrer Früchte wegen gesammelt werden konnten. Ein Teil ist für wärmere Gebiete typisch (*Chenopodium ficifolium*, *Setaria* cf. *viridis*), wobei der Fund von Federgräsern (*Stipa* sp.) unmittelbar auf ein warmes Steppenmilieu in der Umgebung der Řivnáč-Siedlungen von Vlíněves hinweist.

Im Spektrum der verkohlten Holzfragmente (Tab. 7; Graf 2, 3) überwiegt wie üblich die ökologisch vielseitige Eiche, begleitet von Weide/Pappel, ursprünglich wahrscheinlich aus den Auen und Sümpfen in der Nähe der Elbe oder ihrer Altarme. Im Fall beider Arten bietet sich die Möglichkeit einer absichtlichen Auswahl für den Bau von Řivnáč-Hütten (Obj. 513 und 536, Eiche: tragende Elemente; Flechtwände: Weide/Pappel). Schwer zu bewerten ist das Maß der Vertretung von Waldkiefer, die auf einen loseren Charakter des Fundortes und sein Sandschottersubstrat hinweist. Sein Vorkommen in den Řivnáč-Objekten steht außer Zweifel (Obj. 513 und 536), es dominiert allerdings auch der schwer datierbaren Grube 7049. Andere festgestellte Gehölze (Erle, Ulme, Ahorn und ein apfelbaumartiges Gehölz) treten im Befund nur vereinzelt auf. Die Vegetationsverhältnisse am Fundort entsprechen der Analyse der verkohlten Holzreste zufolge der Vorstellung von einem Mosaik aus hellen Eichenwäldern, Busch- und waldlosen Landschaften, d.h. der rekonstruierbare Landschaftscharakter ist mehr oder weniger mit jenem aus den verkohlten Pflanzresten identisch.

Deutsch von *Tomáš Mařík*

MIROSLAV DOBEŠ, Archeologický ústav AV ČR, v.v.i., Letenská 4, CZ-11801 Praha; dobes@arup.cas.cz
 RENÉ KYSELÝ, Archeologický ústav AV ČR, v.v.i., Letenská 4, CZ-11801 Praha; kysely@arup.cas.cz
 PETR LIMBURSKÝ, Archeologický ústav AV ČR, v.v.i., Letenská 4, CZ-11801 Praha; limbursky@arup.cas.cz
 JAN NOVÁK, Laboratoř archeobotaniky a paleoekologie, Přírodovědecká fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Branišovská 31, CZ-370 05 České Budějovice; prourou@gmail.com
 TEREZA ŠÁLKOVÁ, Laboratoř archeobotaniky a paleoekologie, Přírodovědecká fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Branišovská 31, CZ-370 05 České Budějovice; TerezaSalkova@seznam.cz